

A tartalomról:

Komlós Aladár: Ágai Adolf zsidósága — Bialik: Ige (vers) — Bialik: Ez is Isten büntetése (vers) — Herzl Tivadar: Trude könnye — S. Simonovitz: S nem tudom (vers) — Böhm Viktor műépítész: Templomok modern architektúrája — Kúnos Ignác: Veréb-virtus (vers) — Bálint Rezső: Sülyi Károly szobrai — I. L. Caragiale: A husvét fáklya — Berend Pál: Német zsidó beszámol az emigrációról — Barát Endre: Apák és fiúk — Nyiri Tibor: Nehéz ezt megérteni — Történeti napok Palesztinában — P.: Rubin festőművész kiállítása Jeruzsálemben — Patai József Herzl-könyve héberül — Timár Magda: Eszterke (vers) — Lord Reading — Dr. Bernstein Béla: Kadismondó leányok — Szini (Steuer) zoltán: Egy párizsi zsidó temetőben — Új könyvek — Tollhegyről — Zsidó humor — A Pesti Chevra Kadisa közgyűlése — Krónika és Szemle — Huszonhárom illusztráció és két műmelléklet

HERZL ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó: **DR PATAI JÓZSEF** Megjelenik minden hó elején Telefonszám: **19-9-55** Kiadóhivatali igazgató: **VIRÁG GYULA**
 Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinar, Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár

RISTORANTE TAUBER

Abbázia egyetlen szigorú orth. kóser ét-
 terme. Szobák minden komforttal, teljes
 penzióval 25 lírától. Cliring fizetés

TELEFON: 376

Hangszerek, zongorák

részletre is
 legolcsóbban **Reményinél**

Budapest, VI. kerület, Király-utca 58

F. FÜRTH MARGIT

„KERESZTÚTON“

Ára 2.— pengő. Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

König *ארטה כשר* **sütődéje**

VII., Dob-utca 33. Telefon: 35-1-86

Készítményei: sütemény, caces, kalács, kétszersült
 elismerten a legjobbak. Alkalmi megrendeléseket a
 legpontosabban házhoz szállítok.

Tábla- és tükörüveg
nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 10-1-14*

Abbáziában
meleg tengeri gyógyfürdők a
„Residenz“

penzióban mind a négy emeleten kaphatók. Idő-
 sebb uraknak és hölgyeknek, szívbetegeknek, aszt-
 másoknak és elmeszesedésből eredő betegségeknek
 nagyon fontos, hogy a „Residenz“ nem fekszik
 magaslaton. Óriási előnye, hogy az összes előírt
 diéták pontosan betarthatók. Kitűnő konyha. A
 „Residenz“-ben minden kényelem és az összes mo-
 dern komfort megtalálható, folyó meleg és hideg
 víz a szobákban. Lift. központi vízfűtés, 22 fokos
 meleg, tengerre néző, napos, loggiás és erkélyes
 szobák, kényelmes ágyakkal. A „Residenz“ egészen
 a tengerparton fekszik és nem a tengerparttal
 szemben. Első kategória Feltűnő olcsó penzió-
 árák. Bővebb információt nyújt reggel fél kilenctől
 este fél hétig (Diana-patika. Károly király-út 5).
 Minden levélre válaszolunk és prospektust küldünk.

Telefon: 31-6-19.

Fűzőt, gumiharisnyát,
g u m i f ű z ő t
 vásároljon bizalommal
 a Hungária üzleteiben

Akácfa-utca 2
 Váci-utca 16
 Kossuth Lajos-u. 8
 Nagymező-utca 16
 Üllői-út 40
 Alkotás-utca 1/a
 Krisztina-tér 3
 Újpest, Árpád-út 67
 Kispest, Üllői-út 119

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
 59-es villamos végállomás
 a Farkasréti zsidó temető mellett
 Telefon: Aut. 57-2-59

Rubin (Tel-Aviv) : Tiberias

Rubin (Tel-Aviv): Jeruzsálem (Collection Cecil Haiman)

A Mult és Jövő 1936 májusi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Ágai Adolf portréja
Bihari Sándor olajfestménye (May Eszter gyűjteményéből)

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXVI. ÉVFOLYAM, 1936 MÁJUS

KOMLÓS ALADÁR: ÁGAI ADOLF ZSIDÓSÁGA

EGY MAGYAR ZSIDÓ A MULT SZÁZADBAN

A kiváló író méltatását, akit az idén, születése százéves fordulója alkalmából, a hivatalos és a zsidó irodalmi társaságok egyaránt ünnepelnek, bőven elvégzik majd más fórumok. Meg fogják állapítani érdemeit és jelentőségét. Megismétlik majd, hogy ő teremtetten meg a magyar tárcát, ezt a múlt perc és az örökkévalóság határán álló műfajt, — nemcsak megteremtette, hanem feltűnően gazdag magyar nyelve, lombfűrészfaragású stílusa, épetlen szellemessége s főképp lényé naiv szeretetreméltósága révén mindjárt megmaradó mintáival is szolgált. Megállapítják majd, hogy a magyar ifjúsági irodalmat is ő művelte először magasabb színvonalon, — talán elapadhatatlan naivságánál fogva vonzódván a gyermekekhez, akiknek kezdetben orvosa akart lenni, hogy később írójuk legyen. És el fogják ismerni az országos hatást, amit tollának hatvan esztendőn át tartó forgatásával, mint a Borsszem Jankó szerkesztője, gyakorolt. E kitűnő politikai élclapnak bámulatos népszerűsége valaha, a szabad politikai véleménynyilvánítás korában akkora volt, mint ma csak a színházi ujságoké, de a Borsszem Jankó — férfiak közt s azoknak is műveltebb rétegében volt népszerű. Ezen a helyen mindezeknél jobban érdekel bennünket, amit másutt még nem végeztek el: megvizsgálni Ágai művein keresztül a múlt század reprezentatív magyar zsidóinak népünkhöz való viszonyát.

A kiváló tárcaíró a gyors és sikeres asszimiláció valóságos csodája. Apja, aki még a Rosenzweig nevet viselte, Orosz-Lengyelországból szökik be a Magurán keresztül s mikor jövendő hazájának határára ér, Ágai leírása szerint leborul s zokogó áhítattal csókolja meg a földet, a szabadság földjét, mint nem sokkal előbb egy másik honfoglaló: Kiss József nagyapja, reb Mayer Litvák. Anyja szefárd származású, német műveltségű pesti lány, kinek apja a harmincas években a pesti „fränk” zsinagógát alapította. Ő maga öt éves koráig csak horvátul beszél. Nagyabony népe, a pesti márciusi napok, Nagykőrös gimnáziuma, ahol Arany János lábainál ülve tanul irodalmat, a negyvenes évek szabadságot és jogokat ígérő magyar nacionalizmusa, a szabadságharc forró élménye olvasztják

a magyarságba, az az emelkedett nemes közszellem, mely e nemzetet jóideig Európa-szerte népszerűvé tette. Nem mintha az antiszemitizmussal való találkozást ebben az időben is bárki is elkerülhette volna. Ágai kisdíák korától kezdve minduntalan bele-beleütözik. De elszigetelt és múlt jelenségnek tartja. Részen, mert harmonikus lényé nem tud meghasonlottságban élni s szeretni akarja környezetét, részben pedig, mint az egész európai zsidóság, ő is hisz a haladás ábrándjában, a felvilágosodás erejében és a gyűlölet mulandóságában. Felfogása szerint, természetesen, a nagy célért a zsidóság fizetni tartozik: le kell mondania népi különállásáról s be kell olvasnia környezetébe.

Ágai valóban mintaképe lett a multszázadi megmagyarosodott zsidónak. Modora magyarba oltott nagyvárosiaság, úgy anekdotázik, mint egy vidéki táblabíró s úgy játszik a hegedűn, hogy a cigányok vérükből valónak gondolják. Örömmel és büszkén magyar: néha már inkább szittya, mint magyar öntudata átveszi kora gögös önelégültségét is más nemzetekkel szemben, utirajzaiban a poroszokról állandó megvető fölénnel ír, a románokat pedig lerumunyozza. (Víz. és szár. I. 323.) Sokat utazik, de rendületlenül a magyar globust látszik tartani a világ közepének. Az akadémián, hol a delegáció ülészik, a kapus németül szólítja meg. Mire Ágai: „Nem restelli német szóval fogadni az embert?... Önnek kötelessége mindenkit magyarul is megszólítani, ha sült németet bocsát is be.” („Kinézerek és delegátusok.”) Ahhoz a szerencsés zsidó nemzedékhez tartozik, mely úgyszólván sajátkezüleg veszi át a felszabadulás új jogait, s mentes lévén a sértődés érzésétől, kritika nélkül, szerelmesen simul a nagylelkűnek mutakozó nemzet uralkodó rétegéhez. Így lesz igazi „konstruktív”, igenlő zsidó.

Hogyan látja vajjon a maga fajtáját? 1862-ben a „Magyar Izraelita” c. folyóiratban egy csomó „rajz”-ot (akkoriban kedvelt műfaj) tett közzé a vidéki zsidók életéről, a szeretet humorával és realizmusával írt rajzokat, melyek a vallásos élet alapos ismeretéről, sőt némi héber tudásról is tanuskodnak. (Később a Mult és Jövőben tette közzé újból valamennyit.) *Évekkel Kiss József balladái előtt itt látjuk először a sarkantyus-csizmás, teljesen megmagyarosodott paraszti zsidót.* Ágai szerint a „kálomista zsidó” megvolt a valóságban is. „Vidékünkön, az Alföldön — írja, Magy. Izr. 1862. 64. szám — oly zsidót értenek

alatta, ki maga is tisztán beszél magyarul, kinek házinépe a hazai nyelven közlekedik leginkább, kinek gyermekei 8—10 éves korukig egy hangot sem tudnak azon romlott német dialektusból, mely zsidóul ismeretes.“ „A menyegző falun“ c. karcolatában például leírja, hogyan halad a cigányok élén Virág Marci“, a zsidó árendás nyalka fia, ki ugyancsak rakja a verbunkost. Sarkantyúja (!) versenyt szól a muzsikával... Virág Marci nagyokat kurjant, táncol, mint a tüzes eső, csak úgy porzik alatta az út. Panyókára vetett dolmányát rangosan kötött tarka selyemkendő tartja, darútollas (!) süvegje vállalkozóan jobb fülére van eresztve és háttal táncol a falu felé... a Marci teins úr, ha virágos kedvében van, nem nagyon nézegeti, ötös, vagy tízes bankó akad-e a kezébe. Zsidó létére is igazi magyar gyerek, ki ott nőtt fel a pusztán. A jó szabad levegővel magába szívta azt, ami legjobb a zsidóban és legszebb a magyarban“. A menyegző végén megjelenik tiszteletes uram is a bíróval és a tanácsbeliekkel és „kellemetes elfogulatlansággal mulatnak a kóser emberekkel, kóser pecsenyékkel és kóser horokkal“. Az ilyen képek bizonyára nem maradtak bátorító hatás nélkül „Simon Judit“ költőjére.

Ágai magatartását általában az a kettősség jellemzi, hogy egyfelől támadja azokat a zsidókat, akik még nem teljesítették legfőbb kötelességüket: nem magyarosodtak meg, másfelől harcol a szűkkeblű és gyűlölködő antiszemitizmus ellen.

Ha némely megjegyzése már-már úgy hat ránk, mint egy különös történelmi lelet, ne felejtjük el, hogy egy nemzedék tagja részéről történik, mely a nyugati műveltségtől s a beolvadástól, az elavultnak vélt hagyományok és a népi jelleg levetésétől várja a zsidó nép megváltását.

C. MAX NORDAU

Grosse Kronengasse 22,
Budapest, den 4. Juli 1879

Kedves barátom,
A véletlenek birtom, hogy ismerem
kezem. De ugy látom, ha véletlen,
mint mindig egy csúttal sem barátom.
Hol és mikor találhatok? Mai napra
jól esne megint ha egy kisit esebeg
letnék önnel. Frisken jörek barátain-
mal. Kezlek egy látszik sok nap óta
Péter van. Kétzer nálam is volt már,
egyszer amikor még Londonban voltam,
másodszor mikor éppen kimentem
vált. Parisi életre mégis eleggi barbai
hogy egyszer sem hagyta látogatógépjét
és lekeremét, úgy hogy most is tudom
hol keressem. Hol találjam. De mint
a M. V. és a H. V. ben műbirálóra való útnak
keljes. Kinevezését látnom nem kellek
hogy én legalább a leveleit ismerem, és ezért
Nagyon kívánom hogy ezt velem közöl-
sekedjék.
örökre kár hogy Londonba nem jött. Most
de a barátom szerepét játszott volna.
Tehát: ne sokára. Keret sorolja
barátja

Nordau Miksa

Nordau levele Ágai Adolfhoz

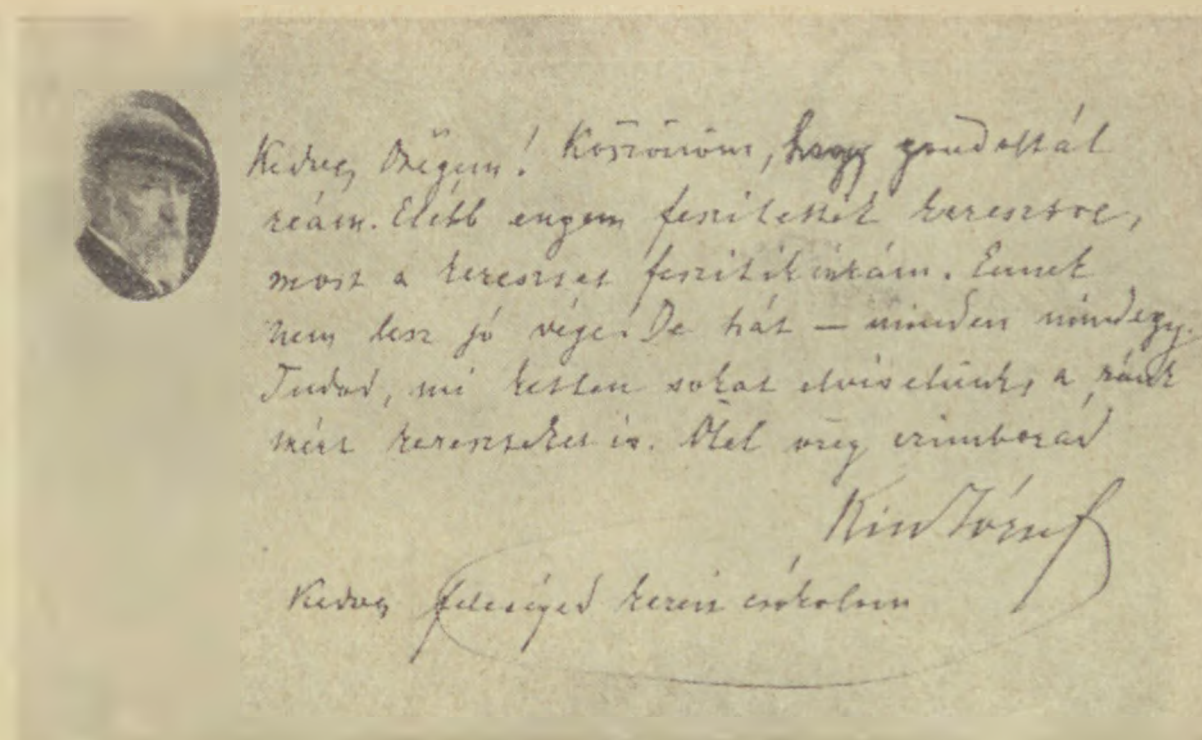
Marienbadi tárca-leveleiben („Pletyka“) például korábbi „káломista zsidó“-inak szöges ellentétéképpen, két olasz zsidót szembeállít a magyar Kohn-nal és Lewy-vel, „kik gyakorlatlan nyelvvel és szenvedhetetlen énekszóval kompromittálják zöngedelmes idiómunkát, hogy mindenki azt kérdezze: „ez a khelemtlen khokhorékholás-e a szépségéről híres magyar szó? Hogy a khokhas csípje meg! — nem, fra Iczig és reb Masaniello, Pandolfo Machelevelli és Peträrkeles vérszerinti olaszok, akik szabatosan beszélnek hazájuk nyelvén és csakis ezen. Evvivanho!“ Feladja azt az egészséges és természetes optikát is, melyen át minden nép szépnek látja a maga jellemző példányait. Ágait idegesíti a zsidó típus. Kelletlenül nézi, hogy a breslaui színház hitsorsosaival van tele. „Páholyokban és széksorokban a görbe orrok sűrűn egymás mellett és egymás fölött. (Egy szomszéd) Biztosított, hogy az idevaló zsidó lányok harminc éves korukban jönnek a világra. Csak hordozzam körül a szememet; ami vénasszonyt látok itt, az mind fiatal kisasszony. De még ez hagyján; hanem feketék is. És ami ennél borzasztóbb, gyalázatosan műveltek.“ (Á Berlin.) A hamburgi kikötőben gőgös idegenkedéssel szemléli a rongyos és piszkos kivándorló zsidókat. (Víz. és szár. I.) Nyáry báróról azt írja: „Fájdalom, hogy a méltóságos úr az összetévesztésig hasonlít a pesti zsinagóga egyik kántorsegédéhez. S neki is két ballába van.“ „Viola Vera“ c. novellájában még Szróli, a falusi kocsmáros is jidlizik: „Ed pesti primedunna ed bivalbornyó hazzá képest!“ Utazásai során véletlenül, épp Eszlár idején, meglátogatja a szadagorai rabbit s a zárt chaszideus kultúra láttára egy húr sem rezdül meg benne. Tapasztalatait tárgyilagosan, de hűvösen írja le, mint egy előkelő idegen, aki csak csodálkozni tud a különös exotikumok fölött. A zsidók — írja, „folyton énekelnek és nyihognak, ami náluk beszéd számba megy“. (Víz. és szár. I.) Miközben odahaza javában csapkodnak a vérvád-felkorbácsolta hullámok, Ágai úgy jár-kel a rabbi házatáján, mint egy magasabbrendű világ nagykövete.

S mégse gyanúsítsuk hűtlenséggel! Egy bécsi tárcájában (Tárca-levelei) azt írja a magasra kapaszkodott lovag Oppenheimről, hogy „a vele való személyes érintkezés csaknem undorító. Csorog a trágárságtól s legkedvesebb tréfája a zsidók kifigurázása, kiktől származik, s ezt nyilván azért gyakorolja, hogy távortartsa magától annak gyanuját is, hogy ő is egyike a választott nép fiainak, kik bizony szívesen látták e hitehagyónak elválását“. „A tudós pincér“ c. novellájában a „hazafias“ szerkesztő a következőképpen indokolja, hogy kidobja zsidó munkatársát: „Őn idézi Eötvöst, Széchenyit s hebizonyítani igyekszik, hogy a zsidók által élénkített kereskedés és gyorsított forgalom szerzte meg elsősorban az országnak a vasutakat — pedig mi demokrata ujság vagyunk, amit lapunk homlokán olvashat is.“

Tárcaiban elszórt megjegyzéseinél sokkal nagyobb hatása volt a közfelfogás kialakítására a zsidó típusok sorának, melyeket mint a *Borsszem Jankó* szerkesztője teremtett meg. E típusok rajzában ismét kétfelé harcol: az igazi szabadelvűség és a zsidók megmagyarosodása érdekében. Első teremtménye *Spitzig Itzig* (először a *Bolond Miskában*, 1965. nov. 5), ez az árvalányhajás, kalpagos, cifra makrapipát, sarkantyús csizmát, kifent bajuszt viselő hazafias zsidó, aki — mint maga Ágai — a zsidóktól magyarosodást, a keresztényektől viszont emancipációt követel — s mindezt a legcsúfabb jidlizó magyarsággal. Leveleit így írja alá: „üschmeretesch hazaphi és tscholádapa“. Így beszél: „Én, kérem, vagyok egy zsidó, egy magyar izraelito és én erre büszke vagyok, mert ha nem valnék is büszke, mégis valnék egy zsidó.“ Husz-harminc évvel ezelőtt, —

fejtegeti, — könnyű volt magyar zsidónak lenni, ma nehéz. „Akor husz-harminc esztendővel előtte ha ed zsidó monta: teremtetek! örültek neki s kiáltotak: no lám, mégis magyar. Most? ha nemzetiszini sojtásos talesz is van rajta, és hordja vitézkötést cidáklin, ha akora sarkantyó pöngöl is a lábán, mint a macesz, ha káronkogya, mint a veszet fene, ha nyelve, szokása, meggyőződése magyar, ha olvasa, írja, beszél s imadkoza is magyarul, mondanak edre: ej mit, mégis csak zsidó.“ Egyfelől élesen kikel azok ellen, akik szerint a magyarnyelvű prédikáció profanizálja a templomot (Bolond Miska, 1866. 4. sz.), örül a zsoldár-ének és a hitszónoklat magyarságának s követeli, hogy a zsidó iskolában magyar legyen a tanítási nyelv (12., 23., 26. sz.), másfelől így ír: „Hogy a Makkabeusok nem halták ki, megmotata negyvennyolcadiki hadjárat, amibe 25 ezer zsidó magyar gyerek vet részt. Ezek akurát úgy fordultak fel a golyóbistól, akit lőtek bele, mint a mágnát fia vagy más honvéd gyerek.“ (3. sz.) Egy hosszúéletű közhelyet fogalmaz meg, mikor azt mondja: „A zsidó mexünt leni edj nemzet, hanem tschopán él mint hitfelekezet és azért ledjen az a zsidó, aki születte a négy folo mentéjébe, minden izében magyar.“ (23. sz.) Mikor a Dohány-utcai zsinagógában egy magyar esketésen a Himnuszt énekelték, „barátom-leben, nem vót aba a phölséges templomba edj szem is nem, az mi let vona száraz“. (35. sz.) A zsidó önkéntes-sereg tervét Spitzig helyteleníti, mert hiszen luteránus bakákról, unitárius tűzérekről sem hallottunk; „Madjarországba tsak ösmerjük magyar önkénytest“. (31. sz.) Joggal kérdezhetjük, hogy e hazafias elmélkedésekhez mi szükség az ízetlen jidlizésre. Már Löw Lipót „Ben Chananja“ c. folyóirata (1866) szemére lobbantotta Ágainak, hogy ezzel fölöslegesen csúffá teszi a magyar zsidókat. Spitzig azzal védekezett (25. sz.), hogy csak e kifecamított nyelv komikuma segítségével van módjában bemutatnia a hazafias zsidót olyan rétegek előtt, amelyekhez enélkül nem jutna el. Ismerjük be, hogy roppant olcsó komikum ez s nem sok érzéket árul el a zsidó méltóság iránt. Kétes dicsőségű feltalálása — ha nem tévedek — Ágai műve, kétségtelenül övé a divatba hozása, hozzárögzítése a zsidó alakjához. Sajnos, a jidlizést a Borsszem Jankó többi zsidó alakjára is átvitte és még 1900 után is élt vele, oly korban, mikor ennek a valóságban már igazán nem volt semmi alapja.

A Borsszem Jankó lassacskán nyüzsgögni kezd a zsidó alakoktól. 1870-ben tűnik fel benne először Seifensteiner Salamon, előbb „Három-Dob-utcai leveleivel“, később „Tőnődései“-vel, ez az udvari bolond-szerű figura, aki a világ minden ferdeségéről, főképp pedig a politikaiakról, talpraesett megjegyzéseket tesz, okosabbakat, mint az okosok, 1878-ban Börzevitz W. Mór, Ágai egyetlen zsidó alakja, aki teljesen jó magyarsággal mondja el szójátékait, melyeket olykor a „kínrim“-ek mintájára „kínvicceknek“ nevezhetnénk, 1879-ben jelenik meg Vöröshegyi (később Wöröshegyi) Dávid, ez az ostoba, gazdag, parvenű zsidó, aki mitsem ért a gazdálkodáshoz, amelynek tárgyában ostoba utasításokat küld ispánjának, 1880-ban Blau Kóbi, talán legjobban megrajzolt s legmulatságosabb figurája, a csalárd ügyei miatt folyton pörösködő, tűzön-vízen át kétségbeesetten ravaszkodó ügynök, 1882-ben főtiszt. Reb Menakem Cziczeszbejszer, akit azonban túlzás volna „típusnak“ vagy akár figurának is nevezni, neve csak fogasul szolgál, a kettősjelentésű kifejezésekben szellemesen elrejtett „szörnyő átkozódások“ felakasztására, s ugyanez évben Minden Áron néppárti zsidó-ex-képviselőjelölt, aki grófokkal és plébánosokkal barátkozik s akinek a választásig nem szabad kikeresztelkednie, mert: „Azért vagyok én egy reprezentir-jid, mert velem bizonyítja a néppárt, hogy ő nem antisemita.“ Közben meg-megújuló harcok Zsidóczy

Kiss József névjegye Ágai Adolphhoz

(= Istóczy) Győző, Vérhasovay (= Verhovay), a vérvád és az antiszemitizmus minden megnyilatkozása ellen. Mikor azonban Istóczy 1879-ben azt javasolja, hogy a zsidók menjenek Palesztinába, a Borsszem Jankó fontosabbnak találja a zsidóország „képtelen“ gondolatának kifigurázását, mint Istóczyét. Élete végéhez közeledve Ágai, „Egy görbe nap“ című énekes bohózatában (1902) egy kis mese keretében összegyűjtötte hőseinek galériáját. S íme, Vöröshegyi még mindig jidlizik! Képviselővé akarja választatni magát, arc-képét leküldi újonnan vett kastélyába és kasznárjának megparancsolja: „A gróf Csetnekytől is lehazhat a podlásrul a hozogányos üsüket és válaszan ki azokat, ominek van leg-

Wien, 3 Dec. 09

Bereitete mester nam!

Besten Dank für den famosen, lustigen, glänzenden Hoch-Naphtar! Elgen! Aus den Mittheilungen des Herrn Bartholomäus von Krakau habe ich entnommen, dass Sie in Paris waren. Als Sie aber in Wien waren, gingen Sie an uns vorbei! Damit Sie sich für künftige Fälle nicht mit der Unkenntniss meiner Adresse anreden können, habe ich nur eine deutliche Hauptgasse machen lassen und sie oben abgesehen. Ich bin jetzt sehr fleissig. Ein Stück - vier Teile der Grandsamkeit - fertig. Ein zweites Unterwegs. An der Stelle meines Stüdes, wo ich jetzt halte, klopft Jemand an die Thür. Ich muss nachsehen, was es ist. Meinem! Mit den nächsten Gottesen Ihr gehobener J. Herzl

Herzl levele Ágai Adolphhoz

Rubin (Tel-Aviv) : Tiberiás (Collection Bialik)

nagyobb bajász.“ Felesége ugyanígy gondolkodik és beszél. Leányukat Monokles báróhoz akarják erőltetni, aki ostoba ficsúr ugyan, de mágnás. Szerencsére a szép Izolda már okos és önérzetes teremtes s megalázónak érzi a fényes partit.

Ágairól barátja, Schächter Miksa szerint (Mult és Jövő, 1916) az a hír járta, hogy kitért. A hír hamis volt. Simor hercegprimás ugyan, mint Schächternek maga Ágai elbeszélte, személyesen próbálta rávenni. Hasztalan. Ágai hű maradt ősei emlékéhez. Sőt öregkorában magatartása mintha némi módosuláson menne át: a zsidóságnak már nemcsak a beolvadás által elért nyugalma, hanem a megmaradása is érdekli. Vezetőszerepet vállal az IMIT-ben s résztvesz a pesti hitközség választmányának működésében. A véletlen folytán, hogy Herzl Tivadar nagyrabecsülte az írásait és levelezett vele (mint Patai József Herzl-könyvében olvashatjuk), némi felületes érintkezésbe jutott a cionizmussal is. Nyilván Herzl iránti barátságból, megjelent a III. bazeli kongresszuson és azon a tanácskozáson is, melyet a „Judenstaat“ írója Pesten zsidó korifeusokkal folytatott. Ha ma, okulva tenger tapasztalaton és egy megváltozott történelmi helyzetben, el is térünk Ágai álláspontjától, ha érzékenyebb őrzői akarunk is lenni a zsidó értékeknek és a zsidó méltóságnak, ez nem jelenti azt, hogy jogunk van pálcát törni magatartása fölött. Bár más úton, mint mi, ő is harmóniára törekedett a befogadó nemzettel s oly természetes, ha azt hitte, hogy ennek tökéletes módja

egy kétoldalu szerződés, amely szerint a magyarság felszabadítja a „Spitzig“-eket, ezek viszont sietve átolvadtak bele. Ágai figyelme a zsidókérdés terén nem is terjed ki másra, mint hogy a szerződést mindkét fél megtartja-e, tévedése pedig — ha van —, legfőljebb az, hogy a maga részéről a megegyezés pontjain túlmenő buzgalmat tanúsított, nagyobb áldozatokra volt hajlandó s többet remélt azoktól, mint mi. De ez a tévedés „a koré, mely szülte őt“. Dőre türeklenségek és a történelmi érzék hiánya volna ha nem látni, hogy azt az utat, amelyen Ágai nemzedéke járt, ki kellett egyszer próbálni s a kísérletet épp ekkor kellett elvégezni. Kortársainak megmagyarosodása azt bizonyítja, hogy a közösségérzés alakulására fontosabb a közös jövő, mint a közös mult. A hagyományok a zsidósághoz fűzték volna őket, a jelen hazai viszonyok sem nagyon csábítottak a magyarrálevésre, mindenki elejtett egy-egy panaszt az antiszemitizmus miatt, — de a jövőért, melyben rendületlenül bíztak, meglazították az évezredek kötelekeit, a jelen sérelmek tüskéin pedig behunyt szemmel, érzéketlenül igyekeztek átszaladni. Szerencsájukra oly közel álltak eredetükhöz, hogy szinte szándékaik ellenére, ők még megmenekültek a környezetükbe való szédült belefeledkezéstől, mely az utánuk jövők külső-belső meghasonlását idézte elő. A mi helyzetünk mintha pontos ellentéte volna az övének. Nekünk épp a közvetlen multunk magyar, s jövőnk láthatára az, amin e pillanatban alig csillog egyéb, mint a zsidó összefogás reménye...

BIALIK: IGE

A tüzes paraszat oltárodrol dobd szét, próféta,
És hagyd a hitványoknak,
Legyen min sütni pecsenyéjüket, főzni fazekukat
És melegíteni tenyerüket.
S a szikrát szívedből dobd oda, hadd gyújtsanak vele
Tömjén-pipájukra szájukban.
S világítson gonosz mosolyukra, mely mint tolvaj les
a bajuszuk alatt
És a hamisságra, mely szemükben lobog.
Ime, ott mennek a hitványok, ime ott jönnek,
S az ima, melyre tanítottad, a nyelvükön,
Fájdalmaddal fájnak, reményeddel remélnek és —
lelkük

Repes szétzúzni oltárodát.
S rávetik magukat az omladékra és kotorásznak
halmai között.

És átfaragják széttört köveit
Házuk padlójának, kertjük kerítésének,
És emlékkövekül sírok fölött,
És ha a romok közt találják perzselt szívedet. —
Odadobják kutyaiknak.

Rúgj bele hát oltárodba, rúgj bele dühödt lábbal,
Hulljon szét tüzével, füstjével,
És töröld le egy kéztörléssel a pókhálókat,
Mik hárfahúrokként feszültek szívedre,
És szótted belőlük a feltámadás és megváltás dalát,
Hamis látomást s fülnek andalítását —
Szórd a szélnek, hogy szálljanak szétszaggatva
fehéren tévelyegve a világűrben,
Tikkadt napon, nyár utóján,
Hogy egyetlen ezüst szál se találja testvérét,
Egyetlen fonál se másikát
És az első viharnapon elpusztuljanak.
S kalapácsod, a vaskalapácsot, mely eltörött
A sok ütéstől kőszívekre haszontalanul,
Zúzd darabokra, és kovácsold kapává
És ássál nekiünk sírt.

S ha haragot ád szádba Isten, zúgd az átkot
S ne remegjen ajkad:
Legyen bár szavad keserű, mint a halál,
Legyen maga a Halál —
Hadd halljuk és tudjuk.
Ime beföd az éjszaka árnya, sötétség sodor,
S mint vakok tapogatódzunk.
Valami történt, s nem tudja senki, mi történt,
Nem látja senki, nem mondja senki,
Felkelt-e nekünk a nap, vagy leáldozott? —
Vagy leszállt örökre?
S nagy a káosz köröskörül s félelmetes a káosz,
És nincs menedék:
S ha könnyөгünk a sötétben, ha imádkozunk, —
Hol a fül, mely hallja?
S ha kegyetlen Istenkáromlással átkozódunk, —
Kinek a fejére hull?
S ha fogat csikorgatunk és böszén öklöt emelünk.
Kinek a koponyájára sújt?
Mind elnyeli a káosz. elviszi a szél.
S elpusztul, elpusztul nyomtalanul.

Nincs támasz többé, lankadt az erő és út nincsen. —
És az egek hallgatnak,
Tudják, mit vétkeztek ellenünk, óh pokoli vétet.
És némán viselik büntetésüket.
Nyisd hát ki szádat te, Végnek prófétája,
S ha van veled Ige — szólj!
Legyen bár keserű, mint a halál,
Legyen bár maga a Halál.
Szólj!
Miért félnénk a haláltól — s angyala a vállainkon
lovagol,
És zablája szánkban!
S feltámadás dalával ajkunkon és játékosok
ujjongásaival
Szökdelünk a sír felé.

BIALIK: EZ IS ISTEN BÜNTETÉSE

Valóban ez is Isten büntetése, és rettentő átok —
Hogy beálcázzatok szíveteket,
És elvetitek minden vizekre szent könnyeiteket,
S minden hamis fénysugárra reágyöngyözitek.
Kiöntitek szellemeteket minden idegen márványokra.
S idegen kő ölébe ömlesztitek bensőtöket.
S míg húsoatok vért csepegtet falóitok fogai közt,
Odadobjátok martalékul a lelketeket is.
S építtek üldözöiteknek Pítomot és Ramszészit.
S gyermekeitek befalazzátok tégláikul.
S ha felétek kiált lelkük a fából és a kövekből —
Fületek mellett repül el könnyörgésük.
S aki sassá nő fiaitok közül s szárnyat bont —
Elkülditek fészketekből örökre.
S ha fölmerészsel napraszomjasan magasba, —
Nem nektek hozza le a fényt.
S ha felhőt hasít szárnyaival s ösvényt tör a naphoz,
Nem rátok süt a napnak sugara.
Távol töletek, sziklák tetején ujjong,
De visszhangja hozzátok el nem ér. —
Így vész el egyenként minden büszkeségetek.
S maradtok magtalanok.
Eltűnik a dísz házatokból és sátorotok elsötétül,
Szegénység, pusztaság lakozik benne,
Hogy küszöbét át nem lépi Isten kegyelme,
S dicsőség öröme nem kopog ablakán.
S jöszötk a romhoz imádkozni és nem bírtok,
S keresitek vigasznak könnyét és nem lelitek.
Elszáradt a szív, mint kifacsart szőlőfürt,
Mit a borprés sarkába dobtak,
Miből egy csepp se jön már szívfrissítésre,
Epedő lélek üdítésére.
S tapogatójátok a rom kemencéjét és ime kövei hidegek
S kihült hamujában macska nyávog
S ültök gyászolva, csüggedten, künn örök köd
S a szívben por és hamu.
S szemetek nézi a döglegyeket ablakaitokban
S a pókhálókat az elhagyott sarokban,
S jajgat felétek a szegénység, a füstkéményben
S a romfalak reszketnek a hidegben...

PATAI JÓZSEF fordításai

HERZL TIVADAR: TRUDE KÖNNYE

A kis Trude már írni tanul. Öt betű híjján már tudja az egész kis ábécét. A hiányzó öt betű közé tartozik természetesen a nehéz k-betű. Érdekes fejezet ez az ember életében, melyet csak most, Trude mellett bírok megérteni. Hiszen Paula és Hans már régebben megtanulták az írás tudományát; három-négy évvel ezelőtt tartottak ott, ahol most Trude. Ez azonban nem volt meglepő. A felnőtteket sokezer mérföld választja el a gyermekek világától. Mi talán kevesebbet tudunk óróluk, mint ők mirőlünk. Szemünk előtt zajlanak le életük titokzatos, nagyszerű eseményei és mi alig vesszük észre. Csak a legfeltűnőbb jelenségeket látjuk: Zavaros kék szemük megfényesedik, kis kezük határozottabban nyúl a tárgyak után, gagyogásuk értelmes szavakká alakul, beszélnek, állnak, járni tanulnak, növekednek. Azután egyre növekszenek, szüntelenül, feltarthatatlanul, akkorák lesznek, mint mi vagyunk, megtanulják a mi tudásunkat és még ha tudnánk, mi forr lelkük mélyén, szeretetünk akkor sem óvhatná meg őket attól, hogy végigtapasztalják a mi tapasztalatainkat. Mi azonban nem ismerjük belső életüket, noha magunk is jártunk valaha ezeken a virágos mezőkön. Emberi szerencse a feledékenység is. Hiszen épp úgy megfeledkezünk az életről, mint a halálról. Saját testünk és lelkünk fejlődésének fokozatai olyan idegenné válnak számunkra, hogy megütődve, mint valami felfedezés előtt eszmélkedünk, ha véletlenül felfigyelünk ezekre a mindennapiságokra.

Midőn Paula először mázolta barna füzetébe a híres i-betűt, titokban mélységesen sajnáltuk. Egy év múlva,

mikor Hans vágott neki nagyvitézül az i-betűnek, még szintén nem hírtuk eléggé méltányolni a nagy eseményt. Nem ismerjük gyermekeinket s azt hiszem, ezért tartjuk elháríthatatlan nagy szerencsétlenségnek, amikor tanulni látjuk őket. Írni tanulni — micsoda szörnyűség! Mi bizonyára nem volnánk képesek erre, ha már meg nem tanultuk volna. Ravasz találmány, hogy a gyermekeket erőszakkal tanítják, akkor, amikor még nem védekezhetnek ellene. Választaniok kell a büntetés és a betűvetés között és ők az utóbbit, a kisebb rosszat választják. És észre sem veszik, máris ki-pottyantak a tudatlanság paradicsomi állapotából. Milyen csunyaság, hogy olyan hamar véget vetünk legboldogabb idejüknek, pedig ezt az időt visszasírjuk egész életünkben. Ilyenforma gondolatokkal kísérik a szülők a gyermekek tanulásának első óráit. Részvétünket azonban a gyermekek előtt nem szabad elárulni, mert akkor fellázadnának, mint valami gyöngökező kormány ellen. Így van ez már az életben: Mindig Paradicsomban élünk és mindig újra elveszítjük.

Trude is elérkezett a szép kert kijáratához és ekkor egy könnyet hullatott. Egyetlen egy, kicsi, kerek könnyet, mely nem a padlóra, hanem egy könyv lapjára hullott és így nyoma még kis ideig megmarad. Története van ennek, nincsen erkölcsi tanulság híjján és ebből is láthatjuk, mennyit tanulhat a felnőtt a gyerektől, ha rendesen figyel.

Trude a gyermekszobában az utolsó két év folyamán lenézett és irigyelt állapotnak örvendett. Ő volt az egyetlen az egész házban, akinek nem voltak kötelességei. Senkisémet kívánt tőle egyebet, mint hogy rendesen egyék és idejében aludni menjen. Minden egyéb tekintethen szabad volt és élt az Éden kertjében. Kedves kis vadóc volt, túrték és el-kényeztették. Még a nagyobb gyerekek is valami megvető és jóakarató hangon beszéltek a kicsiről. Szerencsére nem volt még elég érzékeny ahhoz, hogy kiérezze a megaláztatást barátságos hangjukból. Felhőtlen napokat élt. Kedvére játszott, míg a többi gyerek gondterhelten sóhajtozott az iskolai feladatok felett. Azok a fejszámolás borzalmaival kínlódtak, míg Trude képzelete szabadon csaponghatott. Senkisémet fogja megtudni és ő maga is el fogja felejtetni, hogy lelkében minő kalandokat élt át, míg babáját ölébe véve ült kis széken a sarokban, vagy hosszú spárgát kötött egy fadarabra, vagy leveleket vagdalt papírból és koszorúként rakta göndör fejére, hogy olyan lett, mint a mesebeli királynő. Dallal teli korszak volt ez, mely hangtalanul muzsikált a lelkében. Olyan ez a kor a gyermekeknek, mint a tavasz az olyan költők számára, akik büszkébbek, semhogy a közönség számára írjanak verseket. Csak szemük csillogásából lehet mindezt megsejteni.

A legjobb dolognak is megvannak azonban az árnyoldalai. Erre Trude is hamarosan rájött. Ha valakinek a születése napjára írásban akart gratulálni, idegen kézre volt szüksége. Ha mesét akart hallani, akkor könyörögni kellett a kisasszonynak, Paulának, vagy Hansnak, hogy olvassanak fel a mesekönyvből, de néha ezek semmi áron sem voltak erre kaphatók, még Trude kincstárának a legnagyobb matricájáért, vagy csokoládészivarjáért sem. Ilyenkor hátatáiban sajátmagának olvasott fel meséket. Vagyis úgy tett, mintha olvasna, hiszen nem tudott olvasni. Olvasást játszott. Felnyitott egy könyvet, időnként lapozott s monoton hangon utánózta a folyékony felolvasást. Hallott mesék emlékei keveredtek ebben a felolvasásban saját kitalálásaival s aki nem figyelt rá pontosan, tényleg azt hihette, hogy az egyenletes szóáradat valóban a könyvben van megírva. Mondatai nem voltak értelmetlenebbek, mint akárhány gyermek-

*Hugo Ungewitter festménye:
Falassa-zsidó leány Abessziniában*

könyv mondatai. Időnként összecserélte hőseinek nevét, újra szerepeltetett olyan személyt, ki ép az imént halt meg, de ez Trudenál nagyobb elbeszélőkkel is megesik.

A gyerekek úgy mesélnek, ahogyan rajzolnak: Négy-szegletű emberi test, melyre nyak nélkül illesztik a fejet s erre olyan fület rajzolnak, mint a fazék fogója; kisebb a ház, mint az ember. De bármilyenek is ezek a rajzok, a gyermekek számára jobban ábrázolják az életet, mint a mi számunkra a legtökéletesebb művészi alkotás. Ebből is látszik, mennyivel különb, egyszerűbb képzelőtehetségük van nekik, mint nekünk, előregegett, fásult felnőtteknek.

Trude tehát bőven kárpótolva volt másirányú nélkülözése miatt. Ha senkisé is akart neki mesét felolvasni, maga vett elő egy könyvet, maga költött valamit a könyv cégére alatt, még ha történetesen fordítva is volt kezében a könyv. A könyvben bizonyára kevesebb volt, mint ahogy ő képzelte. Ebben a tekintetben szabadabb volt, mint a nagyobb gyerekek. Bizony, bizony nagyon rózsás korszak volt ez!

Csalódik, aki ezt hiszi. Trude nem volt boldog. Így is mondhatnánk: nem volt érzéke saját paradicsomi állapota iránt. Helyzetét hátrányosnak, lealázónak, szégyenletesnek érezte. Nyomasztólag hatott rá tudatlansága. Nem volt boldogabb, mint a többi gyermek, kiknek tanulniok kellett, sőt csekélyebb értékűnek érezte magát. Midőn egy este ágyacskájánál álltam és napi élményeiről meséltem, búsan vallotta be: „A gyerekek rosszak énhozzám. Mindig titkolódnak előttem. Szomorú vagyok. Már megint nem akartak nekem felolvasni. Énekelni kezdtem, hogy ne vegyék észre szomorúságomat, de rossz hangom van.“ Hangocskája remegett a visszafojtott indulattól. Valóban, a gyermekszobának is megvannak a maga drámái, ha nem is vesszük észre, mert olyan jelentéktelenek, gyorsan múlok. De a kicsi szívekből mégis könnyeket sajtolnak, mert az ő számukra elég súlyosak, elég nagyok. Egyszóval Trude már alig várta, hogy ő is tudjon írni-olvasni, úgy, mint a többiek. Kikíváncsolt a Paradicsomból.

Életünk összes kívánságai közül leghiztosabban ez az egy teljesül. Trudeval is így történt, tanúsítja ezt a könyvre hullt könnycsepp. Szürke, vékony kis kötet az a bizonyos könyv, a neve: ábécé. A második oldal alján kerek foltocska van: ez a könnycsepp, Trude keserű könnye. Fölötte ez a szó látható: bácsi. Miért sírt a gyerek ennél a szónál? Azért, mert tanulnia kellett? Nem, a gyermek gondolatvilága nem olyan egyszerű. Hiszen Trude akart tanulni. Örült, mikor felnyitotta a könyvet. Ilyen hamar elment a kedve? Ez lehetetlen. Nem is így történt. Nem a kedvét vesztette el a második oldalnál — hanem a bátorságát. Ű-r, í-r, b-a-b-a — ez még csak ment. De b-á-c-s-i, c-s-i, bácsi, ez felülhaladta képességeit. Érezte, hogy nagyon tehetetlen. elveszett valaki ő, soha sem tudja ezt megtanulni. Az egész világon éppen csak ő nem fog tudni olvasni, pedig annyira szereti a meséket. Ekkor hullatta gyermeki kétségheesése a könnyet a könyvre.

Pár hét mult el azóta s mindez már messzetűnt. Napról-napra az iskolai füzet felett görnyed Trude és mázolja, mázolja a betűket. Jelei egyre olvashatóbbá válnak. Tudományát már praktikusan is fel akarja használni. Bátorsága megjött, sőt az első nehézségek leküzdése után még növekedett is. A napokban súlyos bűncselekményt követett el. Esti imádság után önkényesen leengedte ágyának rácsát és kimászott. Másnap reggel a bűnhöz méltó büntetés lebegett a levegőben és Trude le volt sujtva. Eszébejutott, hogy kegyelmi kérvényt ír. Elszántan leült, sajnos, nagyon görbe vonalakkal megvonalozott egy darab papírt; a tetejét feldíszítette virágos matricákkal és írni kezdett: dr, d r, aga, draga ma mama. Tovább nem jutott. Nehány betű még hiányzott tudományából, hogy kifejezhesse bűnbánatát.

Gyerekség, igen. De van-e emberibb a gyerekségeknél? Sok, sokmindenféle, amit komoly dolognak tartunk az életben, semmivé foszlik a fésző élet első zsongáihez képest. Öntudatunk tavasza ez, megható, vidám és bűbajos, mint minden tavasz. Egy gyermek türelmetlenül sírt, mert nem juthatott ki elég hamar a szép Kerthől, melybe nincs visszavezető út. Mire a gyermekek megnőnek s ennek az egyszerű korszaknak csodás eseményei mind, mind elfoszlottak, mint valami álom, megeshetik, hogy ócska könyvei közt kótorászva, Gertrud meg fogja találni az ábécét. Felnyitja a második oldalon és a „bácsi“ szó alatt meglátja a könnycsepp elsárgult nyomát. És könnyen meglehet, hogy a régi könnycsepp mellé új fog peregni. Lassan ment a dolog — jelenti a régi. Nem — szól az új —, sőt túlságosan gyorsan.

Fordította: G. Gerő László.

D. SIMONOVITZ: S NEM TUDOM

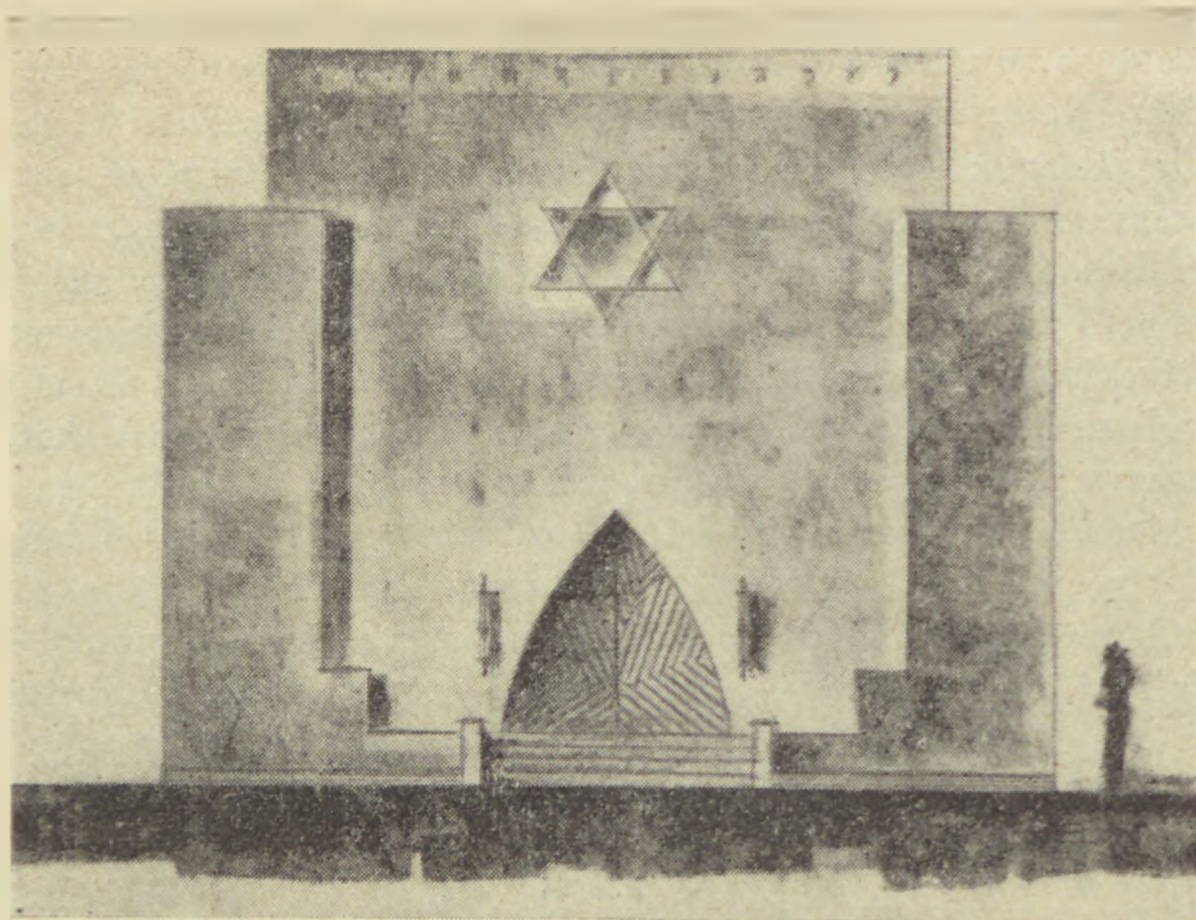
*S én nem tudom, tavasz-e, ősz-e?
Mély álomból ébredtem én,
Meztelen a fáknak törzse
S a levegőben rejtett remény...*

*Hajnal-e ez, vagy alkonyeste?
Oly sápadt, szürke a határ.
S az ólmos égen húzó fecske
Búsul-e, vagy ujjongva száll?*

*Kívül sötétség s mécsvilág.
Dermesztő kétség s pisla láng
S mellettem nem tudom ki áll:
Az Élet-e vagy tán Halál?...*

Rubin : Susy portréja (Dr Otto gyűjteménye New-York)

Böhm Viktor : Temetői ravatolozó épület Miskolcon

BÖHM VIKTOR MŰÉPÍTÉS: TEMPLOMOK MODERN ARCHITEKTURÁJA

Az épületek új stílusának kialakulását főleg a célszerűség és hasznossági elvek idézték elő. A lakóház az emberi életigényekkel szorosan összekapcsolódik. Már külső megjelenésében érezteti egyenrangú hivatását és azzal szervesen összetartozó alaprajzát. Ez az elv nyilatkozik meg más hivatású épületeknél is.

Nincs külön világa a templomépítészetnek sem. A dogmák sohasem kényszerítették bizonyos formalizmusra, törvényszerűségekre. Áhitatot keltő sakrális jelleget vett fel a templom a történelem korszakaiban, de mindig alkalmazkodva a kor formanyelvéhez.

Új építési anyagok, mint a vasbeton, üveg alkalmazása és más modern eszközök új formai lehetőségeket nyújtanak, aminek példáit mutatják külföldi felekezeti templomok.

A zsidó templom fejlődésében levetette magáról a régi korok dekoratív jellegét és az épület tiszta kubusaival, formáinak dinamikus erejével jelenik meg. Részleteket összevon, egységbe tömörít és a síkfelületek arányos kompozíciójával ér el monumentális hatást a múlt gazdagon ragyogó díszítéseivel szemben.

Ezt illusztrálja a miskolci temetői ravatolozó épület terve is. 60 m² alapterületen kis dimenziókban épülne meg. Az út és sírkert között egyemeletnyi magasságot kell áthidalni. Homlokzatának egyszerűsített vonalaival méreteket növel meg, hatásában ünnepi kegyeletet vált ki. Formai szelleme mögött azonban a többszerűes keleti tradíciókhoz való visszaemlékezés húzódik meg.

Formai felszabadulást mutat a Tapolcán építendő imaház keleti nézete. Mint uralkodó motívum kihangsúlyozódik a frigyszekrény. Geometria idomokba átfogott tömegek adják meg a stílusértéket és a zsidósághoz való tartozásának megnyilvánulását.

Hagyományos bázisán csatlakozik a zsidóság a megújított művészetéhez és nemes külsőségekben is magasztos rendeltetését hirdeti. A zsidó faji sajátosságokból folyik, hogy a történelem fejlődéseinek adottságát megérti, megbecsüli és alkalmazni tudja.

KUNOS IGNÁC: VERÉB-VIRTUS*

Törökföldi Salamon-legenda

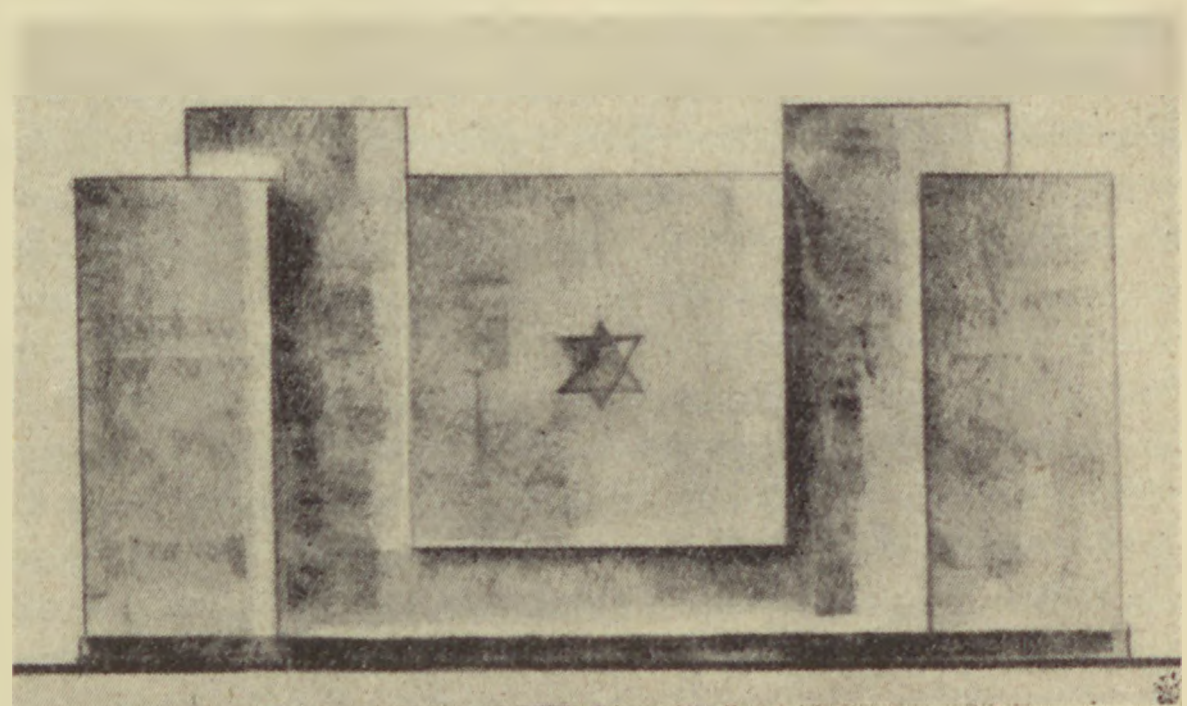
Verébpárék puha fészekhaza
Rásugárzik Szulejmán szerája,
Hímverébke hetykén virtuskodik,
Párja előtt fennen kakaskodik.
— Prófétánknak aranyhimes házát,
Szerájának gyémánt ragyogását,
Csúffá teszem rangos díszességét,
Ékteleonné ezer ékességét. —
Dicsekszik dörén a hímecke
S áhítattal hallgatja a nőcske.

Madárbeszéd égi megértője,
Meghallotta a hímveréb hangját,
Színe elé odaparancsolja,
Számon kéri hívalkodó szavát.
— Csúffá teszed, úgy-e, Allah házát,
Szerájának gyémánt ragyogását?
Elpusztítod, úgy-e, rangos díszességét,
Ékteleonné teszed ezer ékességét?

Holtta hőkken a vakmerő veréb
És megalázkodik a próféta előtt:
— Tojóm előtt el-elvirtuskodtam,
Férfi szavam keményebbre fogtam,
Hallgasson majd szigorú szavamra,
Ne nőhessen nagyon a nyakamra. —

Félve pislog Szulejmán szemébe,
Úgy száll vissza pihés kis fészkébe,
Gögös alázattal fogadja a párja,
Büszke szókra nyílik meg a szája:
— Csúffá tetted, úgy-e a prófétát,
Szerájának gyémánt ragyogását?
Ékteleonné ezer ékességét,
Dízteleonné rangos díszességét? —
Sandán, bambán néz a tojókára
És halk hangon csiripeli szája:
— Színe előtt el-elvirtuskodtam,
Férfi szavam keményebbre fogtam,
Hallgasson majd szigorú szavamra,
Ne nőhessen nagyon a nyakamra. —

* Részlet a szerzőnek „Allah állatkái. Török állatmesék” c. kéziratos kötetéből.

Böhm Viktor : A tapolcai imaház terve

BÁLINT REZSŐ: SÜLYI KÁROLY SZOBRAI

A háború utáni művészgenerációhoz tartozik. Mikor ez előtt tíz évvel Párisba érkezett, az ott lezajlott művészet-forradalmi viharból már úgyszólván csak irodalmi emlékekben konzervált örökséget talált. Tanulságos és egyben kötelező is volt ez a hagyomány.

Párisban is csak itthon megkezdett munkáját folytatta. Künn is a mesterségbeli fölkészülés biztosságát gyakorolta. Rövid ideig tartott ki ennél. Csakhamar rá kellett ébrednie, hogy az akadémiákon szerzett tapasztalatai, gyakorlatai csak ismételési lehetnek azoknak a tulajdonságoknak, melyeket már megismert. Hátat fordított tehát az iskolának s múzeumokban, az életben nézett körül. A kettő összevontságában kereste az összefüggéseket, melyek ösztönösséget, kritikai ítéletét irányították.

Mint ember is a cselekvés hatványában érzett erők kifejezését akarja hangsúlyozni. A mindennap életében egyszerűen dinamikus akaratnak jellemzi ezt a tulajdonságát. Mindennél jellemzőbb ez egyéniségére. És legkifejezőbben jellemzi ez művészetében, melyben a rusztikus életteljesség hangsúlyossága karakterizálja.

A művészi öntudat két döntő tényezője uralja Sülyi művészetét. A belső anarchikus feszítő akaratnak művészi formába, rendbeszorítása. Az érzelmi végtelenségnek szinte matematikai számjegyű megépítését jelenti ez a plasztikában. A plasztikai felépítés tektonikus egysége azonban magába-

zártan és alárendelten uralja az érzelmi és gondolati kifejezéseket. Csak végső formai kihangzásukban jelentik az érzelmi skála szilárd anyagban való megmerevítését. Az egyiptomiak ismerték a plasztikai egységnek ezt a törvényszerűségét. A görögök is ismerték ezt a törvényt. Formai kiépítésükben gazdagodást jelentenek az egyiptomiak mellett a stílus kialakításában, egyben azonban visszatérést, bizonyos szempontból megkötöttséget is bizonyítanak a természettel parallel haladó normáikban.

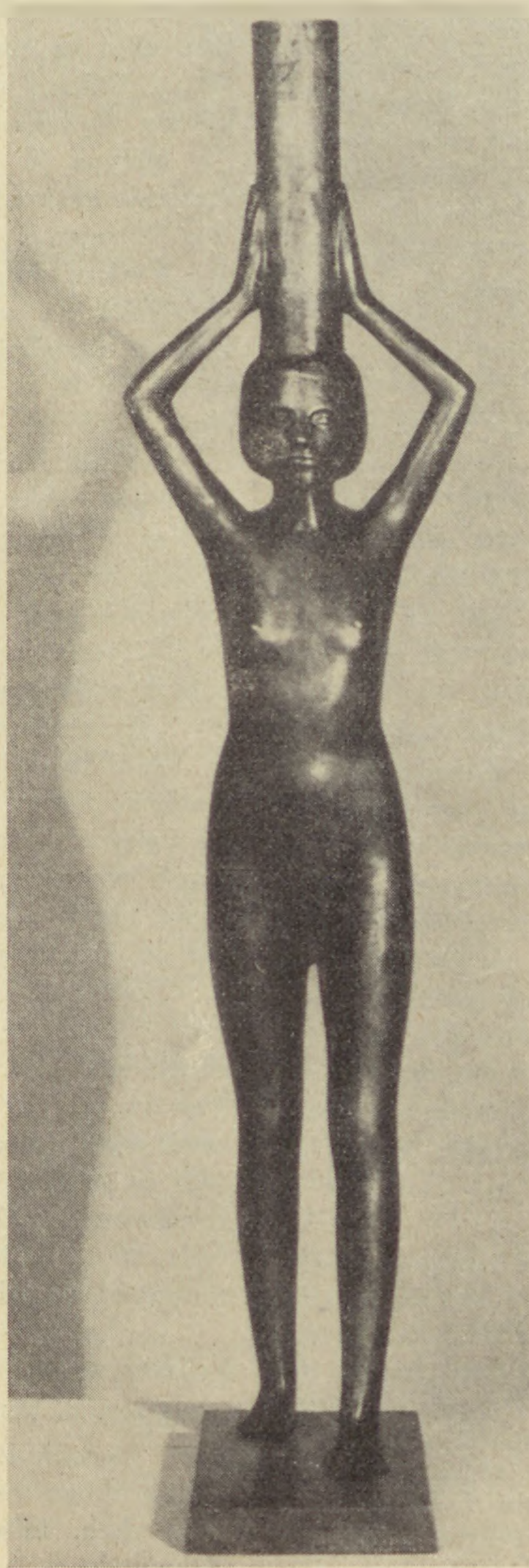
Talán, ha az első pillanat benyomása alatt nézzük Sülyi szobrait, találunk bizonyos vonatkozásokat nála az egyiptomiakkal. Azt kell mondanunk, csaknem szükségszerű ez a kapcsolat művészetében. Szükségszerű azért, mert a plasztikai felépítés, tektonikus zártság formáiban rokonfeszültségek utalják erre. Sülyi művészetében is van valami ösztönös emberi formamegnyilatkozás, csaknem maradéktalan

erőtől duzzadás. Mintha minden mellékes jelző elhagyásával a tömondatok egyszerűségével, lezártágával szeretné elmondani formagondolatait. Egy-egy pőrre vetkőzött emberi testtel, fejek megformálásával közvetíti ezt. Egy egység vezeti formaérzéseit, mely az örök plasztikai törvényszerűségek alkotóit vezették.

Sülyi Károly szobrai, melyekből csak néhányat mutatunk be ezúttal, egy új értékes művészi egyéniség megnyilatkozásai, amelyekből nagy jövő ígéretei csengenek felénk.

Sülyi Károly : Arckép (Fa)

Sülyi Károly : Edénytartó (Bronz)

Sülyi Károly : Mellszobor (Fa)

I. L. CARAGIALE: A HUSVÉTI FÁKLYA*

Zibál Leiba, a podeni kocsmáros, gondolatokba merülve ül a vendégfogadó lugasában, egy asztal mellett. Várja a pöstakocsit, amelynek már rég meg kellett volna érkeznie. Majdnem egy órás késése van.

Zibál élettörténete hosszú és nem valami víg, de amint ott fázósan didereg, időtöltésnek nagyszerű, hogy ráemlékezék sorjában élete főbb mozzanataira.

Régiségkereskedő, rövidárus, ügynök, néha még ennél is rosszabb, őszeres, majd szabó és folttisztító Jasi városának egyik szűk utcájában — már mindennel megpróbálkozott az után az eset után —, amely előidézte, hogy kiessen állásából, a nagy borkereskedésből. Két munkásember egy hordót gurított le a borpincébe Zibál felügyelete mellett. A bérösszeg elosztásánál félreértés támadt a két munkás között. Az egyik felkapott egy fahusángot, amelyen éppen kéznél volt és úgy ütötte homlokra társát, hogy az eszméletlenül, véresen földre hullt. Zibál fiú a kegyetlenség láttán hangos kiáltásban tört ki. A gonosz ember pedig igyekezett kijutni az udvarból és miközben elhaladt Zibál mellett, ráemelte kezét a fiúra... Zibál az ijedtségtől elájult. Néhányhetes betegeskedés után visszatért gazdájához, de helye már be volt töltve.

Ekkor indult meg nehéz harca az életért, amely még jobban megnehezült a Szurával történt házassága miatt... De atürelem még a rossz sorsot is kifárasztja. Szura testvére, aki kocsmáros Podeni községben, meghalt és a kocsmá Zibálra maradt. Itt él már öt éve. Van már összegyűjtött kis vagyona, pénzben és jól kezelt borban. Áru, amely mindig pénzt szerez gazdájának. A szegénységtől megmenekült Zibál, de mindannyian betegek: ő is, az asszony is, meg a gyermek: mocsárláz...!

...És az emberek!... Az emberek is rosszak, kötekedők Podeniben!... Szitkok, gúny, átkok... méregkeverés vádja... Hát még a fenyegetődzések!

A fenyegetődzés a határozatlan lélek számára rosszabb az ütlegnél, mert attól könnyebben megremeg. Ami pedig most Zibált jobban foglalkoztatja, mint hidegverése, az egy fenyegetés.

Az alávaló Gyorgye — vajjon hol lehet most —, akivel Zibálnak egy igen kellemetlen ügye volt.

Gyorgye egy őszi reggel, úttól fáradtan, belépett a kocsmába, kórházból jött ki — mondotta — és munkát keresett. A kocsmáros felfogadta. De Gyorgye igen vad és durva embernek mutatkozott... Az udvaron állandóan szitkozódott és mormogott magában. Rossz szolga volt. Lusta, szemtelen... És lopott is. Egy nap megfenyegette a „balabusztát“, aki őt joggal dorgálta meg, hogy megveri. Máskor meg a kutyát uszította a kis Sztrul-gyerekre.

Zibál nyomban kifizette és elhocsátotta, de Gyorgye nem akart távozni. Állhatatosan kitarzott amellett, hogy őt egy teljes évre fogadták fel. A kocsmáros pedig azt mondotta, hogy felmegy aへgyre, a község házára egy kisbíróért, hogy elkeresse az elvetemedettet.

* I. L. Caragiale (1862—1912) a román irodalom egyik legnevesebb alakja. Sorsa nehéz volt, de már életében nagy megbecsülést szerzett nevének. Az akkori időknek szigorú kritikája — amelyet Titu Maiorescu képviselt — is elismerte I. L. Caragiale nagy tehetségét. Művei túléltek őt is, meg azt a kort, amelyet komédiáiban megörökített. Emlékét főleg az itt közölt novellája örökítette meg, amely az első pszichológiai tárgyú alkotás a román irodalomban. Azóta írtak többen is ilyen lélekanalízist tárgyaló novellákat, de egyik sem közelíti meg a Caragiale: „O facile de past“ című alkotását. (W. M.)

Gyorgye, hirtelen zsebébe nyúló mozdulattal, ordított Zibál felé: „Juda!“ És rá akart rohanni gazdájára.

Szerencsére abban a pillanatban érkezett oda egy kocsi vendégekkel. Gyorgye elkezdett vigyorgni: „Mi az? Megijedtél, Zibál, gazduram? Im már megyek...“ És egyenesen, az üzleten keresztül, Zibál felé ment, aki ahogy csak tudott, hátrafelé húzódott. Gyorgye feléje súgta:

— Csak várj rám húsvét éjtszakáján, hogy piros tojást törjünk, gazduram. Tudd meg, hogy én is elkészítettem neked a számadást...

Ekkor léptek be a vendégek a kocsmába.

— Lássuk viszont egymást egészségben a feltámadás éjtszakáján, Zibál gazduram! — tette még hozzá Gyorgye.

Zibál a község házára ment, majd a szubprefekturára, hogy feljelentse. A „szubprefekt“ igen vigkedélyű fiatalember, elfogadta előbb a szerény „ajándékot“, amelyet Zibál hozott és a végén nevetni kezdett, gúnyolva a megijedt zsidót. Zibál szívvel-lélekkel szorgalmazta kérésének teljesítését, értsék meg helyzetének nehézségét. Kocsmája elszigetelt helyen fekszik, távol a falutól, még az országúttól is. De a szubprefektus, most már kissé komolyabb arc-kifejezéssel, azt tanácsolta neki: legyen esze, ne is beszéljen tovább ilyesmiről, nehogy valóban felébressze a faluban, ahol az emberek rosszak és szegények, a bűn gondolatát... Néhány nappal később egy parancsnok és két lovas-katona Gyorgyet kereste: valamilyen üggyel volt vádolva.

Milyen jó lett volna, ha Zibál türelemmel lett volna legalább ezeknek megérkezéséig!... De most, ki tudja, hol van Gyorgye...?

Ezek a dolgok, noha már rég elmúltak, mégis Gyorgye alakjának, mozdulatainak emléke, amint ki akart húzni valamit zsebéből, feléje rohanva és aztán fenyegetődző szavai, a lázas embernek agyában hevesen ismétlődnek. Hogyan ébredt fel ilyen világosan az a fenyegetődzés?

Húsvét szombatja volt!

Fent a hegyen, a faluban, mintegy két kilométer távolságban, a mocsarak között a templom harangjai zúgtak... És oly szépen hallatszanak, oly csodásan, mint amikor az embernek láza van! Hol nagyon erősen, hol egészen közel. Az elkövetkezendő est: húsvét éjtszakája: Gyorgye fogadalmának esedékessége ideje...

„De meglehet, hogy el is fogták őt azóta!“

Akárhogy is történik, Zibál még csak a következő bér-részletig marad Podeniben. Tőkéjével lehet majd egy szép, kis üzletet nyitni Jasi városában... A városban Zibál egészséges lesz, közel lakik majd a rendőrséghez... Megajándékozta majd a komiszárt, az alispánt, a rendőrmestert... Aki jól fizet, azt jól őrzik!

Egy ilyen nagy városban este lárma és világosság van, nem sötétség és csend, mint Podeni községnek magányos völgyében. Van egy kocsmá Jasiban — ott a sarokban, milyen jó hely az egy kocsmának —, egy vendégfogadó, ahol egész éjjel énekelnek... Milyen zajos, víg élet! Ott a napnak és estének minden órájában megtalálod a „domnul komiszárt“... és más „pórecet“ is. Mit kell neki itt törnie fejét, ahol, különösen amióta a vasút elkerüli jó messzire a mocsaras vidéket, az üzletmenet állandóan gyengül...?

— Leiba, — kiált Szura belülről —, jön a pöstakocsi, hallatszanak a csengetyűk.

Podeni rejtett völgyzug, amelyet négy oldalról erdős hegyek vesznek körül. A déli oldalon, amelyik a legmélyebb, a hegyekben eredő vizezekből mély mocsarak keletkeztek, amelyeken, mint valami kefék, úgy emelkednek a sűrű sáshokrok. A posványos és délnyugat felől emelkedő oldal között, a völgy közepén áll Zibál kocsmája: régi kőépület,

erős, mint egy kis vár s noha a terület mocsaras, a kocsmá falai és a pincék jó szárazak.

Szura hangjára, Zibál kinyújtva elzsibbadt végtagjait, nehézkesen felemelkedik a székről, hosszan elnéz kelet felé, a messzeségbe: híre hamva sincs a postakocsinak.

— ... Nem jön, csak úgy rémlett neked... — válaszol feleségének és újból a székbe ereszkedik. Kimerülten keresztbefonja kezeit az asztalon és ráhelyezi fejét, amely nagyon erősen ég. A tavaszi napfényre, amely elkezdte körüljárni a mocsarak felszínét, kellemes lankadság fogta el Zibál idegeit. S a gond kezdett leoldódni a beteg tudat orsóján, mind ritkább és ritkább lett, meglágyítva fokról-fokra az elképzeléseknek formáit és színeit... Gyorgye... husvét éjtszakája... tolvajok. Jasi... egy kocsmá a város közepén... egy víg vendégfogadó, amely nagyszerűen megy... *Egészség*... És Zibál elszunnyadt...

... Szura már rég elment a gyerekekkel hazulról. Zibál kimegy a kocsmá ajtajába, hogy utánuk nézzen. A nagy utcán élénk mozgás, szakadatlan kerékcörgés, patkócsattogásnak ritmikus dobbanásától kísérve, hallatszik az aszfalt tükrén. Egyszerre csak megáll a forgalom és látszik, amint Jasi sétatere felől embertömeg közeledik élénken gesztikulálva, kiabálva. A sokaság, mintha kísérne valakit: katonaság, őrség és különféle népség. Kíváncsi nézők tolongnak a házak összes ablakaiban, üzletek ajtajában.

— Aha! — gondolja Leiba —, tolvajt fogtak!

A menet közeledik. Szura kiválik a tömegből és Zibál mellé ugrik, a kocsmá lépcsőire.

— Mi az, Szura? — kérdezi Zibál.

— Egy örült, aki Góliából szökött meg.

— Csukjuk be a kocsmát, nehogy ránk támadjon.

— Most jól meg van kötve, de az előbb kiszabadult. A katonákkal verekedett... Egy zsidónak, akit egy rosszindulatú „goj” a sokaságból az örültre lökött, beleharapott az arcába.

Zibál a lépcsőkről jól lát. Egy lépcsőfokkal lejjebb pedig Szura figyel, gyermekével karján.

Valóban egy dühöngő örült, akit mindkét oldalról két-két ember fog. Öklei szorosan egymáshoz vannak kötve egy erős szíjjal. Nagy, taghaszakadt ember. Feje, mint egy bikáé; haja bokros, fekete; szakálla, bajusza durva, gondozatlan. A viaskodásban széttépett ingén keresztül látszik széles melle, melyet, mint fejét, egy csomó haj fed. Meztelen láb van, szája véres és állandóan köpködi a hajszalakat, amelyeket fogaival tépett ki a zsidó szakállából.

A tömeg megállott... Miért?

A csendörök szabaddá teszik az örült kezeit. A sokaság egyoldalra húzódik, széles teret nyitva körülötte. Az örült körüljárta szeméit és égő tekintetét Zibál ajtaja felé küldi. Fogait vicsorítva egyenesen a három lépcső felé rohan és egy pillanat alatt megragadja jobbjaival a gyermek, baljával Szura fejét és oly erővel üti egymáshoz őket, hogy összekeveri, mint két lány tojást.

Rémítő recsegés-ropogás hallatszik a két koponyának összeütésénél, zaj, amelyet nem lehet összehasonlítani semmivel. Zibál, mint egy ember, aki mérhetetlen magasságból zuhan lefelé, összeszorult lelkéből kiabálni akar:

— Az egész világ szándékosan engedi, hogy egy örült ember áldozata legyek!

De a néma hang nem engedelmeskedik az akaratnak.

— Kelj fel, zsidó! — kiált valaki, erősen pattogtatva egy vesszőt az asztalon.

— Durva vicc! — szól Szura a kocsmá küszöbéről. — Felriasztani az embert álmából, faragatlan paraszt!

Zibál talpra ugrott.

— Megijedtél, zsidócskám? — kérdezi nevetve a tréfálkozó. — Délben aludni, ejha?... Ébredj, hiszen jönnek

a vendégek, mindjárt érkezik a postakocsi! — és durva szokása szerint, amely mindig felizgatta Zibált, karjai közé akarja fogni, hogy megcsiklandozza.

— Hagyj békében! — kiáltott rá a kocsmáros, kitépve magát teljes erővel karjai közül. — Nem látod, hogy beteg vagyok? Hagyj nyugton!

Végre megérkezik a postakocsi közel három órás késéssel. Két utas jött, akik a kocsivezetővel egy asztalhoz ülnek.

Az utasok beszélgetéséből könnyen kivehető a késés oka: A posta felső állomásánál az éjjel gyilkosság történt egy zsidó kocsmájában. A megölt kocsmáros postalovak váltásával is foglalkozott. A tolvajok ellopták tőle a lovakat és amíg más lovakat kaptak a faluban, a kíváncsi utasok megvizsgálhatták kedvük szerint a bűntény színhelyét. Öt áldozat. Hát még a részletek! Ha a ház nem lett volna kirabolva, azt hihette volna az ember, hogy véres bosszú történt, vagy vallási örültség tényével állunk szemben.

Azután következett valami, ami tisztelettel kellett, hogy eltöltse a kocsivezetőt. A fiatal utasok diákok voltak, az egyik bölcsész, a másik orvostanhallgató, hazafelé utaztak, hogy az ünnepeket szülővárosukban töltsék el. Közöttük igen mély akadémikus vita keletkezett a bűnözésekről és annak okairól. És legyünk igazságosak, a medikus felkészültebb volt, mint a filozófer.

Atavizmus... Alkoholizmus és patológikus tünetei... Mocsárláz... Idegbetegség... A modern tudományok vívmánya... A beteges gyilkolási vágy!

Darwin... Haeckel... Lombroso... A beteges gyilkolási vágy hallatára a kocsivezető nagy szemeket mereszt.

— Világos, — toldja meg az orvostanhallgató —, ezért a bűnözőt, mint típust véve, hosszú kezekkel, igen rövid lábakkal, keskeny, lapos homlokkal, széles állkapoccsal kell elképzelnünk; ábrázata jellegzetesen durva és kegyetlen, jártas szemeknek feltűnő; egy fejletlen ember, valahogy úgy mondanám: egy szörny, amelynek nem rég sikerült hátsó lábaira állni és fejét az ég, a világosság felé emelni...

Zibál nagyon messze volt attól, hogy megértette volna a világos „teóriát”. Először történt — meglehet —, hogy Podeni község nyirkos levegőjében ilyen mélyértelmű szavak és finom gondolatok kergették egymást.

De az, amit Zibál mindenképpen jobban megértett, jobban még az előadónál is, az a teória találó „megszemélyesítője” volt. A beteges gyilkolási vágy esetét ő húsban-csontban ismerte: az Gyorgye portréja volt. És a kép, amelyből eddig csak a lényegesebb vonásokat őrizte meg, most teljes kézzelfoghatósággal feléledt lelkében...

A postakocsi már messze van. Zibál tekintetével követte azt mindaddig, míg el nem tűnt, balfelé fordulva, a domb mögött. A nap is leszállott a nyugati hegyoldalon és az est elkezdte gyönyörű formákba fonni Podeni völgyét.

A kocsmáros pedig, lehangoltan, kezdte át meg átgondolni mindazt, amit hallott.

Az éj csendjében sötétségtől elnyelve, egy férfi, két asszony és két gyenge gyermek, kiszakítva egy szörny által. — akinek emberi ábrázata van, — az álomnak jóttevő karjaiból és egyenként feláldozva... Örült kiáltásai a gyermeknek, akinek egy döfés a hasát hasítja fel... sarlóval átvágott nyak, amely minden vérbuggyanásra iszonyatos hörgést hallat... És végül az az áldozat, aki bárgyún ott, egy sarokban a maga sorsát várva, mindezeket végignézi... Az eset maga kegyetlenebb, mint a dolog véghezvitele, egy zsidó a „gojok” kezében minden védekezés nélkül... Az ajtódeszkák igen gyöngék az örült ember rettenetes markáival szemben.

Zibál ajkai, reszketve a láztól, mechanikusan követték gondolatát. Hatalmas remegés rázta meg vállait: tántorgó lépéssel belépett a kocsmá verandájára...

*

— Kétségkívül — gondolja Szura —, Zibál egyáltalán nincs jól, nagyon beteg. Zibálnak egy „megrögzött gondolata” van. Mert mi az értelme mindannak, amit napok óta véghezvisz és főleg annak, amit ma csinált?

A kocsmát a gyertyák meggyújtása előtt, amikor elmúlt a szombat, bezárta. A vendégek háromszor zörögtek a kocsmá ajtaján, a már ismert hangon kiáltva, hogy nyissa ki. Minden egyes ütésnél összeresztett és ijedt szemekkel odasúgja feleségének: „ne mozdulj, nem akarom, hogy a gojok ide belépjenek”. Megtiltotta, hogy ajtót nyisson.

Ő azután a folyosó végére ment, ahol a kőlépcsőn nekiült kiélesíteni a favágó fejszét. Reszket, hogy nem bír lábon állni és még sem akar lepihenni. És ami a legfeltűnőbb: Zibál az asszony kitartó kérdéseire, keményen válaszolt és feleségét lefeküdni küldte. Megparancsolta, hogy a lámpát oltsa el. Kezdetben az asszony ellenkezett, de a férfi oly kurtán ismételte meg a parancsot, hogy minden félelme ellenére is, engedelmeskednie kellett és beletörődött abba, hogy e körülmények kipuhatólását későbbre halasztja.

Szura eloltotta a lámpát, lefeküdt és most ott alszik Sztrul gyermeke mellett.

Az asszonynak igaza volt... Zibál valóban beteg.

Sötét éj van. Zibál már régóta a folyosó küszöbén ül és hallgatódzik... Mi az?

Valami határozatlan zaj jön messziről, mintha lovak lépése lenne, a szapuló súlyok tompa ütese, titokzatos és izgatott beszélgetés. A figyelem nagy megfeszítése kiélesíti a hallást az éj egyedüllétében: amikor a szem le van fegyverezve és erőtlensége, mintha a hallás érzete a látásért is küzdene. De ez nem is képzelődés... Az úton, amely az országútról befelé vezet, ügető lovaknak léptei hallatszanak. Zibál felkel és a folyosó nagy kapujához közeledik: a kapu jól be van zárva, egy nehéz, keresztbetett gerendával, amelynek végei a falbavájt, két üregben állnak. Első lépésre a szétszórt kavics lába alatt áruló nyikorgást idéz elő. Zibál leveti a papucsot lábáról és mezítláb marad. Így észrevehető zaj nélkül a folyosó kapujához megy ép akkor, amikor a lovasok elhaladnak mellette, a lovakat követve. Nagyon halkan beszélgetnek, de nem annyira, hogy Zibál ne fogná fel jól ezt a pár szót:

— Már rég lefeküdt.

— És hogyha elment?

— Sorrakerül máskor... De én szerettem volna...

Többet nem lehet érteni, az emberek távolabb húzódtak. Kiről volt szó?... Ki feküdt volna le, vagy ment volna el?... Kire kerül sor máskor?... Ki volt az, aki mást akart volna? És mi mást akart a másik?... És mit keresett a mellékúton, amelyen nem jár más, mint aki a kocsmába akar betérni?

Lesújtó fáradtság ereszkedik le Zibál vállaira...

— Gyorgye lenne?

Zibál érzi, hogy ereje elhagyja s visszaül helyére, a küszöbre. A gondolatok áradatában, amely végigzuhogott agyában, nem birt egy egész gondolatot, elhatározást megfogni... Kábulva lép be a kocsmába, gyufát ránt és egy kis petróleumlámpát gyújt meg. Csak sejtett világosság ez: a lámpakanóc oly lent van, hogy maga a láng elbújt a rézkalap bensejében, csak a szerkezet jóvoltából szüremlik ki köröskörül egy-két igen gyér, függőleges fénysáv, közel a kialváshoz. De elég ahhoz, hogy jól lásson a kocsmá már ismert zeg-zugaiban. Oh! Sokkal kisebb a különbség a nap és a legkisebb szikra között is, mint e világosság és a vak sötétség között. Az óra ketyeg a falon. Ez az egyhangú zaj Zibált felizgatja és a mi emberünk kezét a ringó nyelvre teszi és lengését megállítja.

Zibál szája kiszáradt. Szomjas volt. Kimosott egy poharat a háromlábu kis kádban a pult mellett és finom pálin-

kát akart a palackba önteni, de az üveg nyaka elkezdett erősen kocogni a pohár szélén. Ez a hang még elviselhetetlenebb volt számára. A második kísérlete, hogy gyengeségét legyőzze, minden akarata ellenére, sem sikerült.

Lemondott a pohárról, hagyta, hogy az lassan elmerüljön a vízben és inkább a palackból magából hörpintett egy-néhányat. Helyére tette a palackot, amely hozzáérve a deszkához, ijesztő recsegést idézett elő. Ettől egy pillanatra meghökkent. Azután vette a lámpát, az ablak mélyedésébe tette, amely a folyosóra nyílt: a kapura, a kövezetre és a folyosó szemközti falára a fénynek néhány széles sávja vetődik, amely csak valamivel több, mint az elképzelése a fénynek. Zibál ismét leült a küszöbre és figyelt. A harangok a hegytetőn... a feltámadáshoz zúgnak... tehát már elmúlt éjfél. Közeledünk a nappal felé... Ah! Csak már elmúlna e hosszú éjjel másik fele is, mint az első része!

Szétszórt homoknak recsegése hallatszik ismét a láb alatt! De hiszen ő mezítláb van és még lábát sem mozgatta... még egy recsegés, még egy... több... biztosan van valaki a közelben, kívül. Zibál felemelkedik helyéről, mellét fogja és igyekszik a torkában támadt kellemetlen érzést elnyomni.

Többen vannak künt... Gyorgye is... igen... ő az, igen, hiszen ütött a hegytetőn a feltámadás órája.

Halkan beszélgetnek:

— Ha mondom neked, hogy alszik... láttam, amikor eloltotta a lámpát.

— Még jobb, így megfogjuk az egész „fészket”.

— Az ajtót kinyitom én: én értem a mesterségét...

— Vágjunk neki ablakot... a gerenda itt megy keresztül...

És tapogatódzás hallatszik, amint az egyik kívülről méri a távolságot a kapun... Egy nagy fúró rágja át magát az öreg, kiszáradt tölgyfadesztkán... Zibál kénytelen megtámaszkodni, balkezét az ajtóra teszi, míg jobbajával szemét takarja el. Akkor hirtelen a belső lélekjátéknak megmagyarázhatatlan szeszélyéből, Zibál fülében erősen és határozottan felcsendül:

— Leiba, érkezik a póstakocsi!

Kétségenkívül ez Szura hangja... a reménység meleg fénysugara... a boldogság egy pillanata... de ismét csak egy álom. Zibál hirtelen elrántja balkezét: a fúró hegye áthatolva az ajtó eme részén, megszurta tenyerét.

Még megmenekülésre gondolni?... Lehetetlenség!...

Agyában, amely égett, a fúró formája elképzelhetetlen méreteket öltött. A szerszám, amely állandóan forgott, a végtelenségig nőtt, a nyílás meg mind nagyobb és nagyobb, végül oly hatalmas lett, hogy kerek formájában a szörny megjelenhetett anélkül, hogy meg kellene hajolnia. Ami agyában végbement, az már az emberi gondolkodás határán túl esett, exaltikus fokra hágott, ahonnan minden láthatóvá, hallhatóvá vált és szerfölötti dolgok kavarogtak.

A munka kívülről tervszerűséggel és kitartással folyik. Zibál már négyízben látta a csavar vasfogát áthatolni az ajtó oldalán és újból onnan visszahúzódni.

— Most hozd a fűrész... — szól Gyorgye. Egy fűrész keskeny nyelve keresztülhatol az első lyukon és elkezd vágni gyakori és szabályos mozgással... Könnyű volt a tervet megérteni: négy lyuk egy négyzetnek négy sarkában, köztük a fűrész vonalakat húz, a négyzet közepén a fúró az előbb fészkelődött be, amikor a négyzet teljesen ki lesz fűrészelve az ajtónak egész részéből, kiemelik; az így nyert nyíláson benyúl egy hatalmas kéz, oldalra löki a reteszt és... a „gójak” bent vannak Zibál házában.

És ugyanaz a fúró néhány pillanat múlva majd Zibál és övéinek kínzó eszköze lesz... Két hóhér fogja majd a keresztrefeszített áldozatot tartani és Gyorgye sarkával rá-

lépve, lassan beleszúrja majd a fúrót mellének élő csontjába, mint egy élettelen fadeszkába, mélyen, még mélyebben, míg a szívet el nem éri és meg nem állítja annak örült dobogását, mindörökre.

Halálveríték üt ki Zibál egész testén, tudva, hogy most saját magától kell megválnia, ereje elhagyja és lassan térdrehull, mint az állat, a nyakán kapott ütéstől.

— Igen, hogy örökre elállítsa, — gondolta kábultan — igen, hogy örökre elállítsa.

Tudat nélkül, tompa szemekkel bámult az ablak világossága felé. Szinte megkövülten állt egy egész más világban néhány pillanatig, de egyszerre megszólalt magában gúnyos mosollyal: „Igen, hogy elállítsa azonnal!”

És egy csodálatos jelenség ment végbe ennek az embernek egész lényében, teljes elváltozás; remegése megszűnt, lesujtottsága eltűnt s hosszú szenvedéstől elváltozott arca valami sajátságos derűt öltött magára. Egyenesen felemelkedett egy teljesen egészséges, erőteljes embernek biztonságával, mint aki egy könnyen elérhető cél felé törekszik. A négyzetnek két felső pontja közötti vonala már majdnem készen volt. Zibál kíváncsian közeledett oda, hogy lássa a szerszám játékát. Gúnyos mosolya most még jobban kidomborodott. Bólintott fejével, mintha azt mondaná: — Még van időm!

A fűrészt miután már elvégezte azt a részt, amely felé törekedett, elkezdte a munkát a belső pontok között.

Még van három — gondolta Zibál és a legkipróbáltabb vadász óvatosságával halkan belépett a kocsmába. Keresgélt valamit a pult alatt, magához vette és elrejtette a tárgyat, amelyet kezében tartott, mintha félne a falak árusásától, lábujjhegyre emelkedve visszatért az ajtóhoz.

De valami borzasztó! A munka kívülről teljesen megszűnt... nem hallani semmi neszt.

— Hát mi ez?... Elmentek volna... Eltávoztak?... — vilámlik keresztül agyában. És ennél a gondolatnál alsó ajkába harapott kimondhatatlan elkeseredéssel.

Ha, ha — utálatos rászédés volt. A munka újból elkezdődik és ő szívverések között odaáll a legnagyobb érdeklődéssel a munkát figyelni.

Határozottan érthetetlen vágy gyötörte emberünket, hogy ezt a munkát minél előbb befejezetten lássa.

— Gyorsabban — gondolta Zibál türelmetlenül... — még gyorsabban!

Most csendültek meg újból a harangok a hegyen.

— Gyorsabban, hé, utolér bennünket a nappal! — szólal meg valaki künt, mintha Zibál ösztökélte volna belülről.

A dolgozó nagyobb erővel folytatta munkáját. Egy-néhány mozdulat és a négyzet minden pontja egyesül.

Végre! A fúró lassan kihúzza a négyzetformájú fadarabot... Egy nagy, izmos kéz nyúl be... de mielőtt még elérné a reteszt, amelyet keres, két ordítás reszketteti meg a levegőt, miközben Zibál nagy erővel a kötél szabad végével hurkot vet a benyúló kézre és odaköti egy szilárd fatöncéhez.

A kötél ügyesen volt kigondolva: egy hosszú kötél oda-kötve egy fatöncéhez megfelelő hosszúságra s a kívájt négyzet helyén egy hurok, melyet Zibál balkezevel nyitva tartott, míg jobbkezeiben szorosan tartotta a kötél másik végét. Az adott pillanatban Zibál a hurkot szabadon hagyta és mindkét kezével megragadva a kötelet, megfeszített rántással az egész kart behúzta.

... Egy pillanat alatt kész volt az egész művelet...

Két ordítás kísérte: az egyik az elvesztését, a másik a győzelemét volt. „A kéz oda volt rögzítve.”

Azután gyors lépések hallatszottak, amint eltávoztak. Gyorgye társai otthagyták Zibálnak ennyi leleményességgel megszerzett zsákmányát.

A zsidó berontott a kocsmába, vette a lámpát, egy biztos csavarással felnyitotta egészen, az eddig elfojtott fény a rácsok között felette vígan és győztesen kiszabadult, visszaadva a környezet homályos formáinak határozott vonalait. Zibál a lámpával a folyosóra ment. A zsidó nagyon erősen nyögött. Megfeszített karjáról észre lehetett venni, hogy lemondott a hasztalan erőlködésről. Keze megdagadt és ujjai meggörbültek, mintha valamit meg akarnának ragadni. Zibál feléje közeledett a lámpával, egy remegés; hidegrázásai ismét kiújultak. Közel hajlította a lámpát, úgyhogy reszkette megérintette a forró lámpaüveggel a zsidó kezét. Az ujjak görcsös vonaglását egy tompa jajgatás követte.

Zibál ennek láttán felriadt... szemében különös öröm csillant. Elkezdett nevetni oly hahotával, hogy megremegettette a folyosó boltozatát és gyorsan a kocsmába sietett. Már hajnalodott.

Szura hirtelen felébredt... mintha szörnyű nyögéseket hallott volna álmában... Zibál nem volt a szobában. A tegnapi események teljes egészükben eszébejutottak. Valami rossz történhetett. Leugrott az ágyról és világosságot gyújtott. Zibál fekvőhelye bontatlan volt. Ő le sem feküdt. Vajjon hol volt? Az asszony az ablak felé tekintett: a szembenlevő hegyoldalon egy sereg eleven, kicsiny fény himbálódzott, mozgott, ugrándozott, hol eltűnve, hol újból megjelenve... A feltámadástól jöttek ki. Szura kinyitotta egy kicsit az ablakot és ekkor fojtott nyöszörgést hallott a kapu felől. Rémülten, gyorsan leszaladt a lépcsőn: a folyosó világos volt. A küszöbre lépve irtózatossá vált látvány tárult fel előtte: a széken, könyökeivel térdén, szakállát kezeiben tartva, ült Zibál. Mint egy tudós, aki régóta figyelt — de hasztalanul —, hogy a természetnek mély titkát meglesse. Zibál szemeit mozdulatlanul egy felakasztott dolgon tartja, amely fekete és formátlan, alatta pedig egy másik széken, megfelelő magasságban, egy nagy fáklya ég. Zibál szemrehányás nélkül nézi annak a kéznek homlását, amely az ő életét kioltotta volna.

Mohó figyelemmel kísérte minden torzulását, az ujjaknak furesza vonaglását és az elbénulást, amint egyenként, lassan vette őket hatalmába. Mintha egy hogár lábai lettek volna, amelyek hol összehúzódnak, hol meg kinyújtózkodnak szertelen mozgásban, lassan, még lassabban, míg végül megdermednek egy kegyetlen gyermek játékában.

Már vége volt. Keze megpörkölődött, lassanként megdagadt és megszűnt minden mozgása.

Szura elkiáltja magát: Leiba!

Zibál intett, hogy ne zavarja... Égett hússzag terjedt el a folyosón, sístergés hallaszott kis durranásoktól kísérve. — Leiba! Mi ez? — ismételte meg az asszony. Már egészen nappal volt... Szura odaugrott és kihúzta a reteszt. Az ajtó tárva kinyílt, magával húzva a jobbkarjánál felakasztott Gyorgye testét. Parasztok sokasága, kezükben meggyújtott husvéti gyertyácskákkal, betódultak az udvarra. — Mi az, mi történt? Rögtön megértették, hogy mi ment végbe. Zibál, aki eddig mozdulatlanul ült, méltóságteljesen lábára emelkedett. Utat tört magának, csendben oldalra szorítva a népet, hogy távozhasson. — Mi volt az ok, zsidó? — kérdezte az egyik.

— Zibál Leiba — szólt a kocsmáros fennhangon, széles gesztussal —, Jasi városába megy, hogy megmondja a rabbinak: Zibál Leiba nem zsidó többé... Zibál Leiba „gőj”, mert Zibál Leiba fáklyát gyújtott Krisztusnak!

És az emberünk lassacskán elindult keletnek, a dombnak, mint egy bölcs vándor, aki tudja, hogy gyors léptekkel hosszú útnak nem lehet nekiindulni.

(Románból fordította: Dr. Weinberger Mózes, Cluj.)

BEREND PÁL: NÉMET ZSIDÓ BESZÁMOL AZ EMIGRÁCIÓRÓL

Emigráció. Ennek a szónak a háborúelőtti nemzedék számára csak annyi értelme volt, hogy él Svájcban néhány orosz vagy spanyol, akik másképpen látják a politikát, mint az otthoniak. Emigráció volt számunkra a Kossuth-i kívándorlás is, nagyszerű és büszke, később már kicsit önkényes, hiszen húsz, harminc évvel a szabadságharc után, talán még hamarabb is, hazajöhetett volna a turini remete, a világon szétszórta magyar táborával együtt.

Azóta rájöttünk, hogy másmilyen a zsidó emigráció. Mikor egy nép hagyja el a földet, ahol közel ezer éven át élt. A német zsidóság emigrációja megváltoztatta az emigrációra vonatkozó alapvető fogalmainkat.

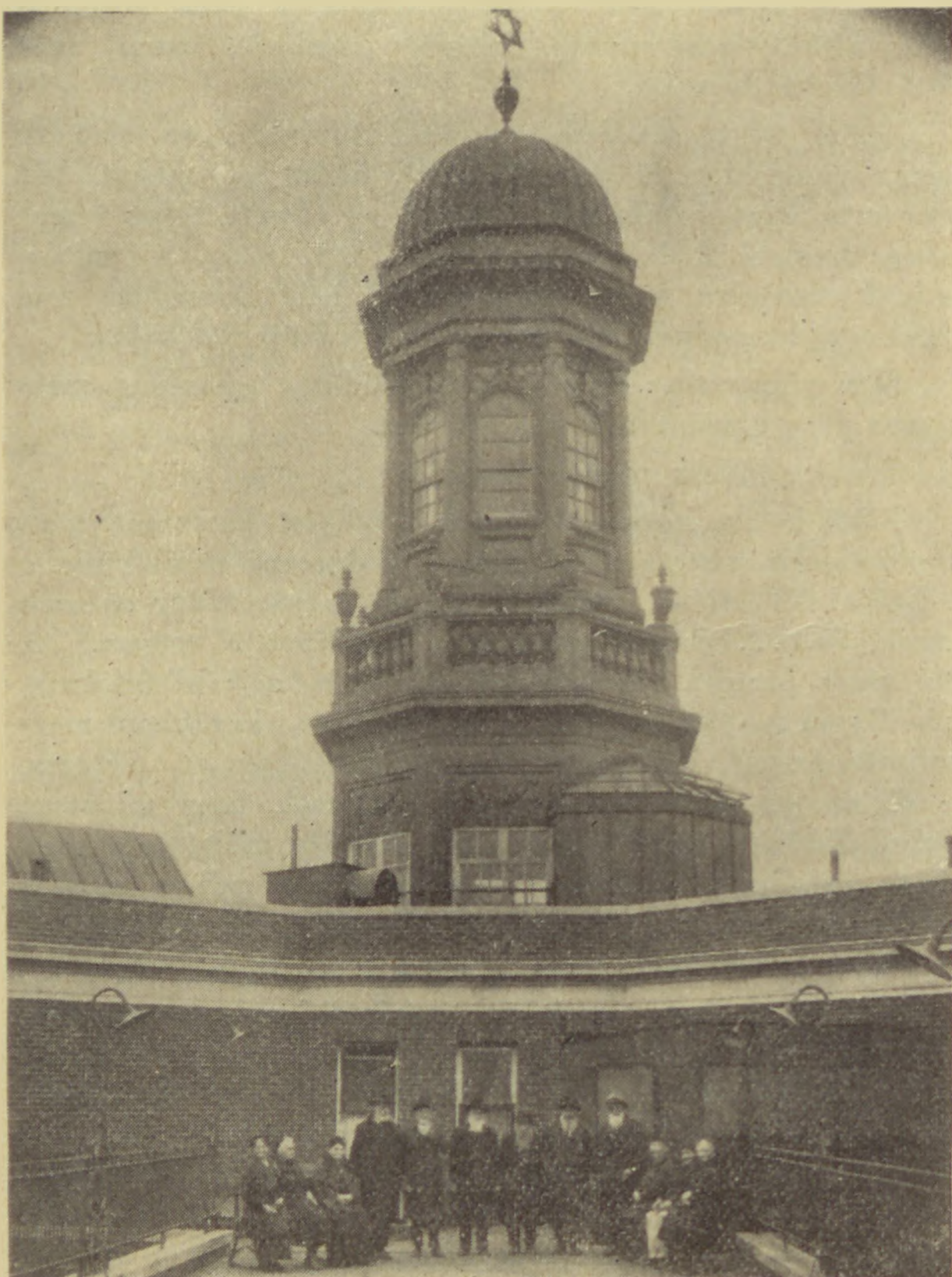
*

Itt ül velem szemben a pesti kávéházban egy német-zsidó emigráns ujságíró. Anyja német, apja eredetileg osztrák, ő maga Berlinben született, ott járta a középiskolákat, egyetemet. Német állampolgár volt mindmáig. Poroszosan beszél a német nyelvet.

Rendkívül intelligens ember, talán negyvenéves. Zsidó humorral látja az eseményeket. De fatalizmusa már-már mohamedán. Viszont tárgyilagos fölényessége európai eredetű.

Ezt mondja:

— Mint tudja — hiszen elég alkalommal jártunk, sétáltunk együtt Berlinben, — mint főszerkesztő dolgoztam egyik legnagyobb, jobboldali hírszolgálati ügynökségnél.

Amerikai zsidó aggok háza

Zsidó voltam-e? Származásomat tekintve mindenesetre, azon túl: viccelődő, fölényes, berlini entellektüel, olyan német, mint a többi. A politikát többek között az én irodámban csinálták, egynéhányszáz vidéki és nagyvárosi napilap részére, tehát nem érdekelt, utáltam. Szerettem a jó német írókat, valláskülönbség nélkül Goethe, Kästner, Mann, Tucholsky: mindegy volt. A fronton voltam három évig, mint hadnagy szereltem le. Van valami kitüntetésem is, de ezt ne vegye nagyon komolyan, nem akarok ilyesmivel dicsekedni.

— Velem, nem mondom, elég szépen bántak el. Először közölték, hogy nem járhatok be a hivatalba. Fizetésemet folyósították. Azután elküldtek utazni Dél- és Keleteurópába. Ütyleveleket küldtem. A végén nagyon udvarias írásban közölték, hogy köszönik, elég volt. Anyám Berlinben maradt. Két szobája van. Most kiadja őket, maga a konyhában él és alszik. Enni a hitközség népkonyhájába jár.

— Nem vagyok hajlandó egyéni tragédiát csinálni az ügyből. Még százezer emigráns van rajtam kívül. Én magam, minthogy három év óta nem sikerült munkához jutnom, „schnorrolok“, vagy igyekszem tisztességes úton egy coup-t csinálni. Gazdag emigránsokat vezettem végig Európán. Kaptam tőlük párszáz márkát. Megpróbáltam, persze eredménytelenül, valahol honpolgárságot szerezni számukra. Ez bizonyos költségmegtérítést jövedelmezett. De ennek is vége van. Mondja, nem tud valami állást, nyolcvan pengőért? Hét nyelven beszélek. Angolul és franciául úgy, mint németül. Szláv nyelveket, törököt, arabot, hébert. Privát passzióm volt a keleti filológia. Hiszen erre még emlékszik?

— De egyet meg akarok magának mondani, tekintettel a barátságra. Én ezentúl olyan leszek, mint amilyenek ők tartanak engem: zsidó felforgatónak, nyugtalan idegenvérű ázsiaiának, nihilistának. Kineveztek zsidó forradalmárnak és akárhová megyek Európában, görbén néznek rám. Egy csomó kommunista emigrált a százezer zsidóval együtt Németországhól. És most sehol sem tudják, hogy ki a zsidó és ki a kommunista. Főleg, hogy odahaza, Berlinben azonos lelkeknek látnak bennünket.

*

Pontos ember, nem hiába vezetett éveken át egy külpolitikai hírszolgálatot, amely behálózta a világot. Az emigráció számai és adatai a kisujjában vannak. Egy tőzsdedisziponens ismeri ilyen kitűnően a papírok árfolyamát, mint ő az emigráció lázgörbéjét.

— Figyeljen ide — mondja. — Párizsban húszezer német-zsidó van. Legnagyobb része, pár tőkéstől eltekintve, egészen lecsúszott. Vendéglőjük a *Cheval blanc*, a *Fehér ló*, ami nem romantikus név. Ott bizony lóhúst mérnek és csak a francia munkanélküli teszi be oda a lábát a zsidó emigránsok kívül. Itt hatvan centimesért remekül meg lehet ebédelni.

— Ha az emigráns megérkezik Párizsba, hat frankot kap egy napra az angol és amerikai pénzen fenntartott emigrációs irodától. És ebédet, egyelőre még nem a *Cheval blanc*-ban. Később, ha nem talált munkát — és vajjon ki talál, — már csak tizenöt frank segélyt adnak neki havonként. Élni kevés, meghalni sem elég.

— *Toulouseban*, amely baloldali érzelmű város, van vagy öt-hatezer német zsidó. Az egyetlen hely a világon, ahol szintén egy kalap alá veszik ugyan a német zsidót a német kommunistával, de egyformán támogatják őket.

Grasse-ban, Cannes mögött, a zsidó bankárok berendeztek egy borgazdaságot. Inkább sportból. Itt is él pár száz ember. Ők az emigráció arisztokratái. Ők vannak legtávolabb a lóhústól.

— Hogy el ne felejtsem: Párizsban néhányezer zsidó emigráns lebontás alá kerülő, fedélnélküli házakban lakik. Amit ott láttam, a nyomorúság maximuma. Csodálatos, hogy kultúremberek milyen megdöbbentő gyorsasággal zuhannak le hetek alatt állati sorba. A carte d'identité, amely munkavállalásra jogosítana, nincstelen német zsidó általában nem kapja meg. A francia nem antiszemita, de közönyös.

*

Néhány szám más országokból: az egykori berlini fő-szerkesztő bejárta a hároméves emigráció alatt Európát. Értesüléseket szerzett az Európán túli államokból is.

— Hollandiában kezdetben szívesen fogadták a zsidókat. Később, a náci-propaganda hatása alatt megvonták tőlük a tartózkodási engedélyeket. Aki nem utazott el, koncentrációs táborba zárták. Nem kell mondanom, hogy minden kényelmetlensége dacára, ez mégsem azonos a német koncentrációs táborral.

— Spanyolországban, főleg Barcelonában pár ezer német zsidó él. Angliában kevés. Prágában tízezer. Szerbiában néhány száz. Szmírnában, Konstantinápolyban körülbelül ugyanannyi. Konstantinápolyban tizenkét zsidó emigráns egyetemi tanár dolgozik a főiskolákon. Tudok egy német-zsidó orvostól, aki Olaszországból Kenyába, az angol-afrikai gyarmatra utazott. Nem kapott letelepedési engedélyt. Nem praktizálhatott, mint orvos. Erre kiadta magát kuruzslónak. Nagyszerű műtéteket végzett. Most mindenki a kuruzslóhoz jár. Kuruzsláshoz nem kell engedély, ezt elnézik.

— Santiago és Valparaiso chilei városokban sok nem zsidó német volt az ottani zsidó áruházakban. Ezek a németek elvesztették állásaikat, mikor német-zsidó emigránsok érkeztek. A zsidó áruháztulajdonosok az emigránsokat alkalmazták a „fogat-fogért, szemet-szemért” törvény alapján.

*

És végül, hosszú, közbeiktatott hallgatás után elmond nekem egy történetet, amely vele esett meg Cyprusbán:

— Megérkeztem a cyprusi kikötőbe, Farmagustába. Nem fontos: hogyan, nem is emlékszem, hogy miért. Könnyebb egyik országból a másikba vándorolni és megélni, mint valahol állandó munkához jutni. Két török font volt a zsebemben, ezért kaptam vagy két shillinget. Becsaptak, már ott a kikötőben.

— Bementem a városba és szép lassan sétálgatni kezdtem a francia-velencei-török romok között. Sütött a nap és én boldog voltam Cyprus szigetén. Egyszerre hozzám jött egy kopott fiatalember és megkérdezte, hogy nem óhajtom-e őt, mint idegenvezetőt igénybe venni? Megmondtam, hogy nincs pénzem. Az idegenvezető megvakarta fejét, kijelentette, hogy eddig borbély volt és ma kezdte az idegenvezetői pályát, de ügylátszik, nem sikerül a dolog.

— Kértem, hogy vezessen el egy zsidóhoz. Elvitt egy gyümölcsexportörhöz, aki nagyon kedves volt, pénzt is adott és csak akkor kezdett nevetni, mikor azt mondtam, hogy Berlinből idevárom a fizetésem, az utolsó hétszáz márkát. Nem hitte el. Hogyan is hitt volna el ilyesmit egy letört zsidó emigránsról?

— Elhelyeztek egy kis szállodában. Két vengerka mosta a fehérneműimet, én cserében angolul tanítottam őket. A vengerkák, kedvesek, arra figyelmeztettek, hogy lehetőleg ne fizessek szállodai bért, mert megjelent néhány szakállas

zsidó a tulajdonosnál és kijelentették, hogy amennyiben nem fizetnék, ők fedeznek mindent.

— Egyik reggel kopogtattak és megjelentek a szakállas zsidók. Tehát tényleg éltek, nemcsak a lányok képzeletében. Odajöttek az ágyamhoz. Lengyelzsidók voltak. Zavartan hallgattak egyideig. Végül megszólalt az egyik:

— Hallottuk, hogy zsidó vagy. Amíg itt élsz, gondoskodni akarunk rólad. Mondd meg, ha valamire szükséged van.

Bibliai jelenet volt és nekem könnyek gyűltek a szemembe. Zsidó voltam, nem német többé.

Hetekig éltem köztük.

Egyszer behívtak a postára. Megjött a pénzem Berlinből. Többen is látták, mikor átvettem és felbontottam. A borítékon horogkereszt. Talán postai bélyegző, talán a cég új jelzései. Nem tudom, eldobtam a borítékot.

A következő naptól kezdve bojkottáltak. Senki nem érintkezett velem. Kikerültek, ha megláttak az utcán.

— Pénzt kapott Hitlertől — mondták, — biztosan áruló.

Amíg egy fillérem sem volt, szerettek és magukénak tartottak. Az „úrról” nem akartak tudni. Csodálatos, furcsa zsidó lélek.

*

Kiissza feketekávéját. Egyáltalában nem sajnálatra méltó ember. Emigráns, ide-oda dobálja a sors, de szívós, életkedvtől teli, mint a legtöbb modern zsidó. Nem kell ezt a fajtát féltetni.

Ma még keresik a megoldást. Hiszen nem engedik be mindnyájukat Palesztinába. De ha megállapodnak valahol, országépítő „elem” lesz Ahasvérushól, ugyanúgy, mint atyái földjén.

Duchan az amerikai aggok házában

BARÁT ENDRE: APÁK ÉS FIÚK — STRAUSZ ADOLFNÁL —

Strausz Adolf professzor, a világhírű orientalista: lám, még ma is, nyolcvannégy esztendő korában is, — keményen dolgozik. Íróasztalánál ülve találhatja mindenki, amint magas homlokát a kéziratpapír fölé hajtva, fáradhatatlanul rója apró betűit. Az olasz zsidóságról ír egy hatalmas, többkötetes könyvet. Most éppen a venezian ghetto történetét dolgozza fel. A mű nemsokára készen lesz és egyszerre olasz és német nyelven fog megjelenni.

Ahogy az ember figyelő, éles és mégis derűs, barátságosan-kék szemeit, férfias, alig-alig redős, keményvonású arcát, sűrűhajú koponyáját nézi, — legalábbis jó tizenöt-husz esztendővel fiatalabbnak tarthatja.

A múzeumnak is heillő lakás főekessége, legdrágább, legkedvesebb emléke két festmény. A professzor úr édesapja és édesanyja.

Az agg tudós tekintete sűrűn pihen meg a szülők képmásain, közben beszél, — a munkáiról: ezernyi cikkéről, rengeteg könyvéről, melyeket vagy tíz nyelvre lefordítottak. Beszél Ferdinánd királyról, meg a japán császárról és a kalandjairól, melyek kutató utazgatásai közben érték. De szava valahogyan minduntalan visszakanyarodik ennek a két képnek a megszemélyesítőjéhez.

Milyen kedvesen, derűsen néznek le onnét, ódivatú, fehér galléros bársonyban, meg másnis kravátlival díszítetten, — pirospozsgásan, akárha élnének.

A tudós fiú úgy tekint fel reájuk, mintha valami titokzatos erő készítené tán erre. Érzi, tudja, hogy mind a tudományt ők oltották belé, s azt a szigorú erkölcsi piederstalt — a szülők örökségképen hagyták reája.

— ...mert az én édesapám bizony nem értett tréfát, ha a becsületről volt szó... Egyenes ember volt, akár a tölgy... Soha senkit meg nem károsított volna egy garassal is. Pedig üzletember volt. Sokszor kérdezték tőlem, apámtól örökölt-e írásbeli készségemet? No hiszen, drága jó öregem, nem igen írt az semmit, hacsak nem váltókat...

Most megint másféléről beszél Strausz tanár úr, színes szavai elkalandoznak, a szultán háremében járunk valahol, de kisvártatva újra visszaérkezik a szülői házba:

— Az egész Dunántúlon népszerű név volt a Strausz Salamoné. Kékitőgyára volt az apámnak Cecén. Mint szegény ember kezdte, de szorgalmas munkájával csakhamar vagyonosodni kezdett. 1867-ben már Székesfehérváron laktunk és apámnak szerteágazó vállalatai voltak. No, akkor jött a koronázás ideje, apám kijelentette: „Nagy, híres város válik Pestből!” Feljöttünk Pestre. Itt aztán sok házat építtetett apám, a Józsefvárosban. A Tisza Kálmán-tér és a Népszínház-utca tájékának majd minden házát ő emeltette. El is ismerte mindenki a város fejlesztése körüli óriási érdemeit. Ekkortájt igen gazdagok voltunk. Jó apám bihetetlen összegeket áldozott jótékony célra. Mindenkinék adott, aki csak kért tőle. No és a régi Pesti Izraelita Hitközség is bizony megemlékezhetik róla, mert tán senki annyi adót... És alapítványokat tett, és ha gyűjtés volt, az ő neve vezetett a listán egy nagy összeggel. Még templomot is építtetett a Tisza Kálmán-téren, szegény zsidóknak egy magánimaházat, ahol senkinek sem kellett ülésért fizetni... A leghíresebb külföldi kántorokat hozatta ide énekelni. Erős zsidó érzés fűtötte az én apámat. Ő maga is jártas volt az ősi könyvekben; egyik fiát, a bátyámat, papnak szánta. Bár ez a bátyám sohasem lett pap, mégis zsidó tudományokkal foglalkozott haláláig, nyolcvanhét esztendő koráig. Strausz Barakletosznak hitták a bátyámat és nagyhírű Talmud-tudós volt. Apám büszke is volt rá.

Valahogyan megint elcsavarodik a beszéd fonala. Most Bulgáriára terelődik a szó, egyszeribe illatos rózsáligetekben barangolunk. Majd szentföldi utazásairól beszél:

— Akkortájt jártam először a Szentföldön. Korán vissza kellett jönnöm. Szomorú híradás vetett vissza engem, az alig húsz esztendő ifjút. Az apám... Ötvennyolc éves volt, mikor meghalt. Nem, nem testi betegség ölte meg, a bánat, hogy meg kellett érnie vállalkozásai lassú összeomlását... 1873-at írtak akkor, rossz idők jártak, jött Bécs büntetése, a csőd... Apám sok barátja, akiknek házat épített, tönkrement...

Az öreg fiú fájdalmasan-halk szavakkal beszél fiatal apjának haláláról. Azután édesanyjára tereli a szót:

— Anyám kimondhatatlanul szerette apámat, mélységes gyászban élte özvegyi életét. Csak mi, gyermekei vigasztalhattuk meg. Anyám hosszú életű volt. *Kilencvennyolc éves korában* hagyott itt bennünket. Ő a legöregebb halott a keresztúri temetőben. Nagyasszony volt. Végtelen tisztelettel és szeretettel vette körül mindenki. Hej, híres szép asszony volt a maga idejében. És hogy tudott énekelni!... „Die zweite Katalin“, így nevezte mindenki, a híres-neves énekesnőhöz hasonlították. Emlékszem, Székesfehérvárott, kertünkben összegyülekeztek a városi előkelőségek, valahányszor anyám énekelni kezdett. Úgy hallgatták áhitattal csilingelő, édes hangját és mesteri gitárjátékát. Zenei hajlamomat tőle örököltam. Mert magam is jól kezelem a gitárt és a hegedűt. Csak legkisebb fiam halála óta nem veszek kezembe hangszer...

— A gyermekei, professzor úr...

— Meghaltak, mind a három. Leányom és két fiam... Micsoda tehetséges gyermekek voltak mindannyian...

Nagy csönd súlyosodik reánk, a professzor úr szeméből nehéz könnyesepp gördül alá.

Most megismerkedünk a feleségével, a fehérhajú szép matrónával. Éppen a Színházi Életet olvassa.

— Nem tudom, mi tetszik úgy ezen a Sárga-fiún? Én már nyolcvankétesztendő asszony vagyok, de nekem bizony nem kéne!

A professzor úr végigkalauzol a lakásában. Annyi itt az értékesebbnél értékesebb relikvia, hogy csak úgy futólagosan vehetjük szemügyre.

Itt egy *László Fülöp*-kép Ferdinánd királyról, mellette szófiai tájkép *Heudukiewitschtől*, aki a bolgárok legnagyobb festője volt. — Ezt hagyom a Múzeumunknak... — mondja.

Egy hatalmas ázsiai függőlámpa. Kályha, öntött sárgarézből, a perzsiai udvarból került ki. Egy török szekrényke, csodálatosan finom munka. Ez a fölírás van rajta elefántcsont berakásokból: „*Fő dolog az Istenfélelem*“. Egy hárem-béli spanyolfal. A szultán drinápolyi palotájából egy káprázatosan szép asztalka, gyöngyház és elefántcsont berakásokkal. Egy kézzel festett és gyönyörűen illusztrált Tóra Perzsiából. A Korán-nak egy kézíratos példánya, *Abdul Hamid* fiának ajándéka. Ez a világ legapróbb és leghíresebb kézirása. Körülbelül 1300-ból való. Értéke felbecsülhetetlen. És az a rengeteg okmány, díszoklevél, melyeknek mindegyike egy-egy érdemrendre utal. A legérdekesebb közöttük a japán császár kitüntetése, a *Szent Sárkány*-rend lovagjává kinevezés az orosz-japán háború alkalmából.

Míg búcsúzik, — egyik gyönyörű művét dedikálván e sorok írójának, — szeme újfent rávetődik az apa képére.

Az agg professzor lelke úgy bóköl régholt apja emléke előtt, akár a hős samurájok, kik haroból jöve eldobják dicsőséges kardjukat és térdre borulnak, áldást-várón, agg szülőik lábai előtt...

NYIRI TIBOR: NEHÉZ EZT MEGÉRTENI

— Zsuzsa! Zsuzsika! Maga az?! Igazán? — Nem is illett ez a nagy lelkesedés ehhez a kultúrált arcú, ízlésesen elegáns úrhoz, akinek csak kis pödrött bajusza árulta el, hogy nem budapesti származású. A kávéház közönsége rokonszenvező mosollyal nézte ezt a bizonyára váratlan és egészen biztos, hogy mindig vágyott találkozást.

A Zsuzsának szólított hölgy öröme nem volt ilyen hangos. Valahogy érződött róla, hogy most semminek nem tudna ilyen mindent elfelejtő örömmel örülni.

— Igen. Én vagyok az, Gábor, — mondta és helyet mutatott az asztalánál.

— Tíz éve! Úristen, tíz éve nem láttam! — ámuldozott a férfi és az arca ragyogott.

— Azért elengedheti a kezem, — jegyezte meg a hölgy.

A férfi, akinek hatásos külsején látszott, hogy nem szégyenlősködik asszonyokkal szemben, elpirult:

— Bocsásson meg. De tudja, tíz éve nem láttam, — és még sóhajtott is hozzá.

Hosszasan, szótlánul néztek egymásra, aztán a férfi ezt mondta:

— Mi történt magával? Hogy van? Mikor volt odahaza?

Zsuzsa csak mosolygott:

— Otthon nem voltam, hisz nincs már nekem Naményban senkim. És hogy mi történt azóta? Sok, nagyon sok.

— Például?

— Vallja be, hogy mit akar tudni.

A férfi egy pillanatig hallgatott, majd:

— Hát azt! Azt, hogy férjhez ment-e?

— Igen, kedves Baksy, férjhez mentem, — hangzott színtelenül a válasz.

Megint csend következett. A férfi ádámcsutkája lefelé szaladgált, majd kissé ködös hangon ezt kérdezte:

— Persze szépek a gyerekei?

— Gyerek nincs. Hála Istennek.

Baksy Gábor nagyot nézett, érezte, hogy most hallgatni kéne, de zavarában csak kérdezni tudott:

— És a férje? Már úgy értem, mi a foglalkozása?

— Orvos, — válaszolta nagyon zárkózottan a nő.

A férfi cigarettára gyújtott.

— Bocsásson meg, nem akartam tolakodó lenni.

— Nem volt az, — nyugtatta Zsuzsa, de az arcán szavainak ellentmondó félszeg mosoly fészkelődött. — Magával mi van, Gábor? — Ezek a szavak a találkozás pillanatának melegébe már úgy hulltak, mint a jégdarabok.

— Velem? Semmi. Ügyvéd vagyok. Sokat dolgozom és eléggé emberien élek.

— Megnősült?

— Nem! — felelte keményen a férfi.

A nő nem kérdezte, hogy miért, Gábor azonban néhány másodperc múlva megmondta:

— Csak olyan nő lehetne boldog velem, akivel nagyon, egészen szeretnék egymást. Olyan még csak akadna, aki engem szeretne, de olyan, akit én szeretnék, csak egy akadt ebben az életben, — és elnézett Zsuzsáról, mintha még a tekintetével sem akarná folytatni azt, amit most elhallgatni irtózatosszerű erőfeszítésébe került.

Zsuzsa értette ezt a hallgatást.

— Mit csinál Júlia néni?

— Köszönöm. Jól van. Együtt lakunk. Még mindig úgy bánt velem, mintha elemista lennék. De nem erről van szó. Mi baja magának? Nem szereti az urát?

A nő arca kigyulladt és mintha most vallaná be először, úgy mondta:

— Szeretem. Több mint szeretem.

Baksy Gábor feszengve igazgatta a gallérját, azután mégis megkérdezte:

— Talán... már megbocsássa ezt a buta kérdést... talán ő nem szereti magát, hogy ilyen...

— Ő is szeret engem.

— Na hát, akkor meg mi a bajuk, a kutyafáját?! — csapott le Gábor felelősségre vonó szigorral.

Zsuzsa mosolyogva nézett a férfinak:

— Mondja, Gábor, tudja maga, hogy hívnak engem?

A férfi értetlen arccal bámolt:

— Soós Zsuzsa. Naményi Soós Zsuzsa. Elég jól tudom?

— És az asszony-nevem?

— Bocsánat, eszembe sem jutott, hogy ilyen régi ismerősöknek újra be kell mutatkozni.

— Schönborn Ernőné vagyok, — ezt úgy mondta, mintha mindennek a magyarázata lenne.

— Én meg még mindig baksai Baksy Gábor, — tréfálkozott a férfi.

— Precízebb leszek. Ernst von Schönbornné vagyok.

— Német asszony lett? Ejnye-ejnye.

Zsuzsa kitört:

— Még mindig nem tudja, hogy mi az én házasságom baja?

— Mi tagadás: nem.

— A férjem berlini és... és én budapesti lettem. Hat

Brassói zsidó templom (Baumhorn Lipót első terve)

Amerikai aggok háza. A Talmudnál

hete vagyok itt és nem is tudom, mikor mehetek vissza.

— De hisz maga nem zsidó.

— Én nem. Nem is voltam. Az anyám azonban zsidó volt mielőtt apámhoz feleségül ment.

— Bocsásson meg, ezt nem tudtam. — Mélyet szíptantott a cigarettájából: — Hát ez ma hiba, kétségtelenül hiba, de nem tragédia. Megélnék maguk itt Budapesten is, hiszen az orvosi pálya nincs országhoz kötve. Gyógyítani mindenhol lehet.

Zsuzsa beharapta a szájaszélét, zavartan forgatta a fejét, azután mégis kimondta:

— Tudja, Gábor, az igazi németek azok olyanok, mint azok az érzékeny növények, amelyek elpusztulnak, ha idegen talajba ültetik őket. Ernst pedig szívvel-lélekkel német. Neki úgy kell, hogy az uccán, a kávéházban, a színházban, mindenhol német szót halljon, német környezetben éljen, mint a levegő.

— És maga nem úgy kell neki?! — horkant fel felelősségrevonón a férfi.

— Engem bármikor visszakaphat, de azokat az éveket, amiket idegenben kellene eltöltenie, amik alatt jóformán élőhalott lenne, soha nem pótolhatná.

— Zsuzsa! Maga ezek után is szerelmes abba az úr... abba az emberbe?

A nő nagyon egyszerűen ennyit mondott:

— Halálosan.

— Abba, aki egy várostól sem hajlandó megválni a törvényes feleségéért?

— Igen.

Gábor úgy nézett Zsuzsára, mintha a nő egy gyötrelmes álmokép lenne:

— Nem értem! Nem értem!

Zsuzsa megint elmosolyodott:

— Nem is értheti. A maga családjában nem volt zsidó.

— Tudtommal. Amiről nem tudok, azért nem felelek. De még mindig nem értem, hogy lehet szeretni azt az embert. Ezek után!

— Megpróbálom megmagyarázni. Gábor, én úgy szeretem az uramat, illetve Ernstet...

— Már törvényesen elváltak?

— Nem mi váltunk. Megkérdezésünk nélkül választottak el bennünket. És nekem nincs jogom férjemnek nevezni őt. De azért én úgy szeretem őt, Gábor, hogy ha lelőtt volna, én, mielőtt a szobába tódulnának, elkérném

tőle a revolvert és az utolsó lélegzetemmel azt vallanám, hogy öngyilkosság történt.

— Mi ez? Mi ez? — kérdezte inkább önmagától a férfi.

— Mondom, hogy nem értheti, hiszen a maga családjában nem volt zsidó.

— Bocsánat, ez egy speciális faji örület?

— Az, — felelte Zsuzsa. — Én sem értettem magam. Én is sokszor mondtam magamnak, hogy hát nincs benned önérzet naményi Soós Zsuzsa? Szégyeltem, lenéztem magam ezért a szerelemért. Talán öngyilkos lettem volna a kicsinységi érzettől, ha...

— Ha?

— Ne nevéssen ki. Ha nem ismerkedtem volna meg a zsidóság történetével. Kíváncsi voltam, hogy kik azok, akik miatt az én életem elromlott. Az élők közül nem sokat tudhattam volna meg. Nekem a multjuk, az egész történetük kellett. És igazam volt. Megtaláltam a szerelmem magyarázatát és ma már nem szégyellem magam miatta. Ezt a népet mindig, szinte születése percétől gyűlölték. Ehhez a néphez soha nem volt megközelítően sem olyan jó a világ, mint hozzám Ernst és ez a nép mégis olthatatlanul szerelmes volt mindig az emberiségbe. A Bibliát adta. Nagy orvosokat adott. Feltalálókát, költőket, muzikusokat, társadalmi reformereket adott az emberiségnek. A Biblia, a költők, az orvosok voltak ennek a népnek a szerelmi valomásai. Az én anyám zsidó volt és én, ha Ernst megöl, ha letagadja, hogy valaha összetartozunk, ha soha többé nem látom, akkor is, mindig szeretni fogom.

A férfi megint elfordította tekintetét és halkán mondta:

— De értem, Zsuzsa. Nagyon is értem, — és mert férfihez nem illik az elérzékenyülés, tréfálkozó hangon hozzáfűzte: — Ügylátszik, hogy ha nem is tudok róla, mégis volt az én családomban is zsidó.

Ludwig Meidner (Berlin): Próféta

TÖRTÉNETI NAPOK PALESZTINÁBAN

A Mult és Jövő szentföldi társasutazásának résztvevői éppen a legsúlyosabb történeti napok közepette érkeztek Palesztinába. *De az eseményektől feszült atmoszférában nem nyomottság, hanem ellenkezőleg, fokozottan emelkedett hangulat kísérte egész útjukat a haifai kiszállástól kezdve az országból való megható búcsúzásig. Mert mindenütt szemtől-szembe láthatták, hogy a harcot mindenki a honfoglalás vajadásának fogja fel és nemcsak hogy nem csüggeszt el itt senkit, hanem még inkább acélozza az elszánt erőt és edzi a kitartásra.* Ezt tapasztalhatták, mikor a Jewish Agency küldöttsége fogadta a társaságot Haifában a hajón és az egyik szónok dr. Patai József kérdésére kijelentette, hogy *a palesztinai zsidóság nem ismer félelmet, és minden egyes elvesztett emberért új tízezret fognak az országba hozni.* A rendkívüli viszonyok és a részleges ostromállapot természetesen a legmesszebbmenő óvatosságot tették szükségessé. *A társasutazás rendezősege állandóan összeköttetésben volt a hatóságokkal és minden egyes út előtt rendőri és katonai fedezetet kapott.* Ennek és a társaság fegyelmezettségének köszönhető, hogy semmiféle incidens nem zavarta meg a program keresztülvitelét. Mint-hogy Jaffában partraszállni nem lehetett, Haifából angol katonaságtól megszállt különvonaton tették meg az utat Telavivba és másnap, a város nevezetességeinek megtekintése után, már a judeai kolóniákat látogatták, ahol *mindenütt lelkes örömmel fogadták mint első csoportot, mely a nehéz napokban a normális rend helyreállításának szimbólumát jelentette.* Telavivban a nevezetes Hirsch-gyűjtemény megtekintése előtt a Balfour-utcában Uziel szefárd főrabbi üdvözölte a társaságot héber beszéddel: *„Boldogok lehetek, hogy látjátok Erec Jisraelt szenvedésében, mert bölcseink szerint, akkor látni fogjátok Izrael országát megváltottságában is!”* Majd felemelte kezeit és áldást mondott a társaságra, mely meghatottan vett búcsút a nagyhírű főrabbitól. A telavivi gyönyörű új Múzeumban dr. Karl Schwarz igazgató tolmácsolta a gyengélkedő Dizengoff főpolgármester üdvözlését, és köszöntését a magyar zsidóságnak, melynek nevében dr. Patai mondott köszönetet. Mikveh Jisraelben az 1870-ben alakult híres mezőgazdasági iskola igazgatója személyesen kalauzolta a csoportot, melynek nevében Eppler Sándor főtítkárr fejezte ki háláját.

Jeruzsálemben mindjárt az első nap nagyszabású fogadtatás volt a Keren Kajemet Lejiszroel palotájában. Miután megtekintették a Herzl-múzeumot, az Aranykönyveket és az építőmunka legnevezetesebb dokumentumait, Ussiskin elnök fogadta a társaságot, melyet Patai József mutatott be neki héber nyelven. Kiemelte, hogy a csoport tagjai már útközben a hajón kifejezést adták a Palesztina-építés iránti áldozatkészségüknek, bevezették az Aranykönyvbe Beck Jenő vezérigazgatót és nejét, Eppler Sándort, a pesti hitközség főtítkárárt és nejét, dr. Hajdu Miklós vezérigazgatót és nejét, többeknek a nevére olajfakertet ültettek. többen bevezettetik gyermekeiket a Keren Kajemet Lejiszroel gyermekkönyvébe és vannak akik ipari telepeket létesítettek már Palesztinában, mint például Mandel Jenő igazgató, Vidor Emil műépítész és Halász főmérnök az ereci architektúrát tanulmányozzák, Szenes szerkesztő a politikai helyzetet, dr. Herzog ügyvéd a jogit, dr. Kovács az egészségügyit, dr. Büchler Sándor a vallásit, Kohlmann tanár az oktatásit, sokan más kapcsolatokat keresnek, Bernfeld, Fehér, Kertész, Káldi, Schwarz, Stern, Sebestyén igazgatók otthon gazdasági tényezők, de itt a Biblia és a zsidó újjászületés levegőjét áhítják, és jöttek nemeslelkű asszonyok és leányok, dr. Fränkel Gyuláné, Bloch Sándorné, Weisz Katarina, Szántóné, Austerlitzné, Mandelné, Fleisch-

manné, Reiszné, Wernerné, Percel Olga, Kohn Janka, László Anna, akik nemcsak Ráchel sírjára ejtenek könnyeket, hanem hallani akarják a visszatérő gyermekek ujjongó építőénekeit is. És itt vannak az utódállamok kiváló férfiai, dr. Jellinek, a nyitrai hitközség elnöke, dr. Engel, varannoi orvos, Schmiedel, Mayer, Motzen stb. Orvosok, ügyvédek, gyárosok, földbirtokosok, publicisták, zsidó intézmények vezetői mind a maguk körének megfelelő érdeklődéssel jöttek Erec-Jiszroelbe látni és tanulni és tanulságot meríteni a jövőre. Ussiskin több mint egyórás beszédben fejtette ki a Palesztina-építés legfőbb elveit és főképpen a föld megváltásnak mindenekfölött álló fontosságát. Majd német nyelven folytatta: „Ha önök mind dr. Patainak jó tanítványai volnának, héberül beszélnek önökhöz, amint ez illik a Biblia országában. De mert félek, hogy sokan meg nem értenének, kénytelen vagyok Jeruzsálemben héber beszédre Hitler nyelvén válaszolni. Történeti időkben jöttek önök az országba, de az önök vezére, dr. Patai már tapasztalt ilyen napokat itt és tudja, hogy *nem riadunk vissza a nehézségektől.* Más egy pogrom a diasporában és más a harc itt; ott haldoklásról van szó, itt meg szülési fájdalmakról, melyeket minden anya gyönyörűséggel szenved át. Mi tudjuk, hogy *minden katasztrófa az építésnek s fejlődésnek új fokát jelenti itt.* 1921-ben hasonló jaffai események után, *hihetetlen lendületet vett Telaviv,* amely ma 150.000 lelket számol és ugyanakkor keletkeztek a sároni kolóniák sorai. *Katasztrófa adta meg az erőt az Émek megváltására,* melynek virágzó telepeit látni fogják saját szemeikkel, az 1929-iki események után *váltottuk meg az Émek Chéfert és Émek Zebulunt.* Most is csak nőni és erősödni fog a jisuv a történetek után. Az első nap 125.000 dollár érkezett Amerikából táviratilag és Lengyelországból sürgöny jött, hogy 100.000 chaluc jelentkezett azonnali behajózásra Erec Jisrael felé. De sietni kell az építéssel, mert a nehézségek is növekednek. *A föld egyre drágul. Azonban, ha gyógyszer kell drága betegünknek, senki sem kérdezi, olcsó-e, drága-e?* Meg kell váltani a földet és ehhez segítenie kell az egész zsidóságnak!“ Megható volt, amikor Ussiskin beszéde végén a társaságban levő 13 éves Mandel Dávid Slomóra mutatott az ujjával és így szólt: *„Ez a gyermek, aki önökkel jött, még látni fogja az országot teljes felépülésében, övé lesz minden reményünk teljesedése!...“*

Ussiskin szavaira Eppler Sándor felelt: „Megindultan hallgattuk a mélységes szavakat, melyekre röviden azt válaszoljuk, amit őseink mondtak: naasze veniszmá! Ide jöttünk, *lilmód ulelaméd,* tanulni és továbbítani, hálátelt szívvel köszönjük a lélekemelő tanításokat!“ Másnap Ussiskin elnök magánlakásán látta vendégül Eppler Sándort, Beck Jenőt, Hajdu Miklóst, Büchler Sándort és Patai Józsefet. Jelen volt dr. Hantke, a Keren Hajeszod elnöke és a jeruzsálemi zsidóság számos előkelősége. Majd a tea után behatóan megtárgyalták a magyar zsidó kolónia alapításának ügyét, amelyre vonatkozólag Stern Samu udvari tanácsos, a pesti hitközség és az Országos Iroda elnöke *már előzőleg levelezést folytatott a Keren Kajemet Lejiszroel és a Keren Hajeszod jeruzsálemi vezetőségével.*

A Jeruzsálemben töltött szombaton alkalom nyílt a legkülönbözőbb zsinagógák meglátogatására, askenázi, szefárd, yemeni, bucharai, bagdadi, babyloni stb. istentiszteletek tanulmányozására. Másnap az egyetem, a könyvtár, Ráchel sírja és a Jeruzsálemhez közelfekvő kolóniák kerültek sorra. Az egyetem kertjéből élvezték a gyönyörű kilátást a Holt-tengerre, a moabi hegyekre és Nebo hegyére. És miután a Holttengerhez lemenni az arab helységeken keresztül nem lehetett, dr. Hajdu Miklós kitűnő humorával megjegyezte:

„Még mindig jobban jártunk mint Mózes mesterünk, aki csak a Nebo hegyéről láthatta a Szentföldet. Mi a Szentföldről látjuk Nebo hegyét!“ Örökké emlékezetes marad az Émek Jezreel telepein keresztül tett út Tiberiasig. A nazarethi utat el kell kerülni, viszont így feltárult a társaság előtt az egész Émek minden szépségével. Nahallel leányfarm, a Wizo eme pompás intézménye ezúttal is bámulatot váltott ki. Dáganjában a Jordán mellett, Irma Singer, a költőnő fogadta a csoportot, a „hősöket, akik annyi nyugtalan nap elzártága után megjelentek mint a nyugalom és béke követői.“ A tiberiasi hőforrások földalatti vezetéseit és nagy építkezéseit Rottenberg igazgató mutatta be, majd Meir hal nesz sírja után Majmonides sírját látogatták meg, ahol dr. Büchler Sándor, egyetemi tanár, keszthelyi főrabbi tartott megkapó beszédet. Délután a Genesareth tavában való fürdés után még néhány kolónia megtekintése következett. Este emelkedett hangulatban vettek búcsút dr. Patai Józseftől, akinek Eppler Sándor fejezte ki a társaság háláját. „Láttuk az egész úton, milyen lelkesedéssel, odaadással tanít minket, mily önzetlenül fárad értünk és mily meghatott lélekkel jár itt, könnyekkel a szemében, mintha először látná mindezt és átviszi a lelkesedését mindnyájunkba. Ez az ő ereje. Még fülembe csengenek a szavai, mikor a hajón valaki kérdezte, ki fog bennünket felkelteni, mielőtt hajnalban kikötünk és dr. Patai azt felelte és megilletődéstől remegett a hangja: *nem fog kelleni sem ébresztőóra, sem kopogás az ajtón, mert felkelt majd a szívünk verése, mely megérzi és hangosabban fog dobogni, mikor őseink földjéhez közeledünk!* Ez a melegen dobogó szív kísért bennünket az egész úton és mi hálátelt szívvel mondunk neki köszönetet mindenért!“ Vidor Emil a csoportot végig kísérő jeruzsálemi Kahan-Kleinnak mondott köszönetet. Ismét az Émeken keresztül vezetett az út másnap Haifába, ahol a Hadar Hakarmelen összegyűltek a magyarországi letelepedtek, hogy földijeiket üdvözljék. A történeti levegőjű Karmelhegy új telepeinek és a tengerparti modern új strand megtekintése után dr. Büchler Sándor vezetése alatt meglátogatták a karmeliták kolostorát is, melynek templomában mutatják Elijáhu próféta barlangját. Este a búcsú hangulata folytatódott, dr. Hajdu Miklós, dr. Jellinek Miksa, Schwarz Benőné és Kohlmann tanár fejezték ki a csoport háláját dr. Patainak, aki családjával együtt járta végig a társasággal az egész Szentföldet, melyet ők már annyiszor láttak. Dr. Patai megindultan felelt az ünneplésre: *Ő minden alkalommal turistának érzi magát, aki maga is gyönyörűséggel járja az országot, mert mindenütt újat lát, új fejlődést, új eredményeket, egyes helyekre egy-egy év után alig ismer reá és így csodálkozással és ámulattal van tele ő is minden lépéssel.* Köszönetét fejezi ki a társaságnak, mely fegyelmezetten fogadta mindig intézkedéseit, melyek mind a hatóságokkal való megbeszélés alapján történtek, a biztonság érdekében, ha érthető okokból nem is adhatta mindig magyarázatát egyes változásoknak.

Másnap a társaság részben Egyiptomon át, részben a Galilei hajóval hazafelé indult, egyesek pedig még tovább maradtak a *telavivi* mintavásár látogatására, melynek megnyitása a kormányzó és az összes külföldi követségek részvételével nagy ünnepélyességgel ment végbe.

Meg kell még emlékezni magáról a vonat- és hajóútról is. A vasút több állomásán vártak küldöttségek, melyek virágokkal és meleg köszönésekkel fogadták a társaságot. Nagykanizsán dr. Winkler Ernő főrabbi és neje, dr. László István rabbi üdvözlötk a zarándokokat, a kis Ausch Klára, apja Ausch György karján felemelkedve, Patai József egyik versét szavalta el, majd virágokat nyújtott fel. Dr. Nagy Vilmos, a Lloyd Triestino vezérigazgatója, személyesen kísért le a társaságot Budapesttől egészen a hajóig. A Lloyd Triestino „Palesztina“ nevű szalóngőzöst szinte

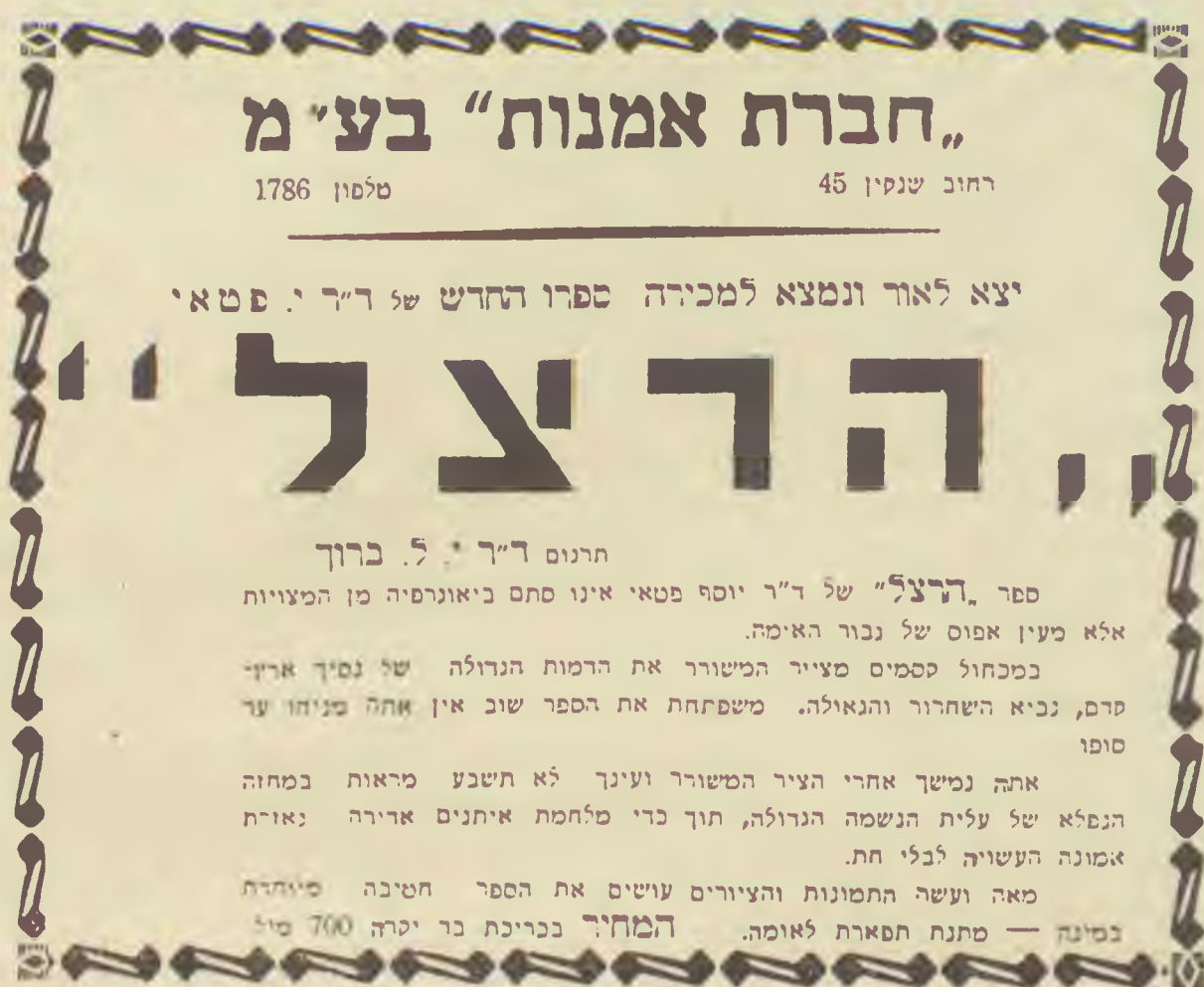
dominálta a Mult és Jövő szentföldi társasutazásának impozáns csoportja. Az első osztályú étteremben és szalonban minden délután voltak előadások a zarándokcsoport részére, melyeket dr. Patai József, dr. Hajdu Miklós, dr. Büchler Sándor, Vidor Emil és Székely mérnök tartottak. A hajóút alatt ünnepelték Róma alapításának évfordulóját és a kommandáns felkérésére dr. Patai József, dr. Hajdu Miklós és dr. Büchler Sándor tartottak beszédet a zászló felvonása előtt. Az ismerkedési estén a külföldi csoportok is résztvettek, felszólaltak Vermes Ernő igazgató Temesvárról, dr. Fränkel Bécsből, Erlenger Zürichből, Rappaport Londonból, stb., továbbá Eppler Sándorné, dr. Jellinek, Kohlmann, Halász főmérnök, dr. Engel, Kertész Dezső és még többen. Az egyik este tea volt Beck Jenő és neje tiszteletére, házassági évfordulójuk alkalmával, melyet a Keren Kajemet Lejiszroel Aranykönyvébe való bevezetéssel örökítettek meg. Beck Jenő könnyekig megindultan köszönte meg az ünnepelést és bejelentette, hogy gyermekeik nevére olajfakertet ültetnek a Szentföldön. Méltó formában nyilatkozott meg a társaság szeretete Eppler Sándor és neje iránt, akiket ugyancsak a Keren Kajemet Lejiszroel Aranykönyvébe vezettek be és akik szintén olajfákat ültettek gyermekeik nevére. „Az ajándékok országa ez“ — mondotta dr. Hajdu Miklós, amikor őt és nejét is ebbe a ritka megtiszteltetésben részesítették — „drága ajándékkal a szívünkben fogunk hazatérni mindannyian“.

RUBIN FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA JERUZSÁLEMBEN

A Mult és Jövő már több ízben méltatta Rubin művészetét, mely palesztinai körökben az első helyet vívta ki magának, de a Szentföld határain túl is lelkes elismerésre talált mindenfelé. Számos angol, francia, amerikai és délafrikai műgyűjtemény igyekezett Rubin képeiből néhányat megszerezni és ehhez képest taksálják Palesztinában is Rubin sajátos egyéniséget árasztó műveit. Legutóbbi kiállítása Jeruzsálemben a legteljesebb erkölcsi és anyagi siker jegyében folyt le. A kormányzó több ízben meglátogatta a kiállítást, megvásárolt egy képet a telavivi múzeum számára, majd meghívta a művészt és nejét a kormányzósági palotába week-endre, úgyhogy több napot ott töltöttek Jeruzsálemnek minden tekintetben legmagasabb pontján, ahonnan festői szempontból is a legszebb kilátás nyílik. A kiállítást, amely a zavargások idejében is nyitva volt, állandóan a legnagyobb érdeklődés kísérte. A sajtó ezúttal is melegen méltatta Rubin művészetét. A Mult és Jövő ez alkalomból bemutatja a művész munkáinak újabb sorozatát. A szentföldi táj romantikáját és heroizmusát érzékelteti valamennyi, Tiberias és Jeruzsálem szépségét senki sem éreztetni mélyebben, mint Rubin, de van érzéke a humor iránt is, melyet mindenkor bizonyos miszticizmusmal szeret vegyíteni. Tejes zsidója megindító emberi dokumentum. Rubin művészete most újabb fejlődési fokon megy át és új stílus felé halad. P.

PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVE HÉBERŰL

Kedves figyelem volt a telavivi „Omanuth“ társulat vezetői részéről, hogy pontosan aznapra, amikor dr. Patai s a Mult és Jövő szentföldi társasutazásának résztvevői Tel-Avivba érkeztek, jelentették meg a Herzl-könyv héber fordítását, úgyhogy ugyanazon a napon adták le a palesztinai napilapok a nagy hirdetések a mű megjelenéséről. Az események nem némították el egy napra sem a héber kultúra hangját. Mikor a társaság „Kirjath Anavim“ kolónián járt, a könyvtárban már ott találta Patai József Herzl-könyvét, csak úgy, mint a jeruzsálemi Keren Kajemeth Herzl-múzeumban.

Omanuth-Társulat Tel-Aviv, Shenkinstr. 45. Megjelent és kapható mindenütt dr. Patai József új könyve, „Herzl“. Héberre fordította Dr. J. L. Baruch. Dr. Patai József Herzl-könyve nem egyszerű biográfia, amilyenek eddig megjelentek, hanem mintegy éposza a nemzet hőségének. — Varázscsattal festi a költő ős Napkelet fejedelmének, a felszabadítás és megváltás prófétájának óriás alakját. Amint kinyitottad a könyvet, nem teszed le többé, míg végig nem olvastad. Vonzódva követed a festő-költőt és szemed nem bír betelni a nagy lélek fölemelkedésének csodás látomásával, amint titáni harcok közepette rendületlen hittel felővezve járja elhivatottsága útját. — Száztíz illusztráció és kép teszi a könyvet különös értékűvé a maga nemében. — Pompás ajándék a nemzetnek. — Ára díszes vászonkötésben 700 mil (kb. 20 pengő). — Megrendelhető a Mult és Jövő útján is.

Gyűjtse össze a MULT ÉS JÖVŐ számainak. Az év végén maradandó értékű albuma lesz. Tartalomjegyzék és bekötési tábla kiadóhivatalunkban kapható. Ára 2.50 P

TIMÁR MAGDA: ESZTERKE

A nagyanyámat Eszternek hívták,
mint a királynét, akiről
annyi kerek szemű leány álmodozik.
Eszternek hívták, még emlékszem
magas homlokára és a szemére,
ahogyan anyámat nézte,
és kis-öreg fejemet,
unokája fejét simogatta.

Ha majd tovább megyünk,
úszunk az időben,
hangtalanul, mint
sima halak a tengerben,
ha majd tovább jutunk
és ajándék kuporodik az ölemben,
egy gyermek — egy kis leány —
szeme biztató csillag,
azt akarom, hogy Eszternek hívják,
Eszterkének,
jónak, szépnek,
mint a nagyanyámat.

Eszterke mosolyogni fog,
almaarca nevet,
nevet a keze, a lábacskája,
és a homloka,
Eszterke egész teste nevetni fog
mintha sejtene,
hogy álomból fakad a szépség,
tisztá gyermektestéből az öröm,
és mintha arról álmodott volna,
valahol az időben,
hogy minden asszony királyné —
Eszter... Eszterke —
neve mosolyog a számon...
Eszter volt a nagyanyám —
Eszterke lesz a lányom...

Rubin telavivi műtermében

LORD READING

EGY ÉLETRAJZ

1878. A bombayi kikötőbe besiklik egy rozoga tehergőzös, amely kikötőről kikötőre vesz fel rakományt. A személyzet hetekig nem élt másból, mint kétszersültből, amely még a legnyersebb tengerészgyomornak sem elegendő.

De most már befutottak a kikötőbe. A tengerészek idegenszerű zajongásukkal átzúgnak a városon. Csak egy kis hajósinas áll félre, habozva. Szikár alakja ellentmond tizen-nyolc évének és keskeny, finom arca nem vall hajósinasra. Ez volt *Rufus Daniel Isaac*.

*

1921. Bombayban nagy izgalom uralkodik. Lord Rufus Daniel of Readinget, indiai alkirályt, a brit birodalom uralkodójának képviselőjét várják.

Fehér mesepalota emelkedik ki a vízből. Huszonnégy széles márványlepcső vezet le egészen a tengerig. Előtte az angol hadiflotta büszke hajója. Egy bárkát oldanak le, amelyen a brit birodalom lobogója leng. Ágyulövések közepette köt ki a bárka a márványlepcsőnél s fényes egyenruhában 300 millió ember földi uralkodója száll ki belőle. A márványlepcső mindkét oldalán barna indusok állanak, magas burnuszban és vasláncra fűzött oroszánokat tartanak féken. Mindig, amikor az alkirály egy lépcsőfokot érint, jobb-

Lord Reading

ról és balról felordítanak az oroszánok. A lord szikár alakja büszkén magaslik ki, merész tekintete fentről szemléli az egész pompát.

*

1931. Londonban megbukik a munkáskormány és új kabinet kerül helyébe. A külügyek államtitkári méltóságába a közben márkizzá lett lord Reading, a hajdani indiai alkirály kerül.

*

Ez a három állomása Rufus Daniel Isaac, márkiz of Reading kalandos életének és mesébeillő felbukkanásának.

*

Rufus Daniel Isaac 1860 október 10-én született Londonban, mint régi, előkelő szefárd család leszármazottja, amely már többszáz éve Angliában él. Rufus London egyik legelőkelőbb iskoláját, az „University College“-t látogatja, de ezután nem megy egyetemre, hanem idegen nyelvek és a kereskedelmi szakma elsajátítására Brüsszelbe és Hannoverbe küldik. De az irodák levegője nem volt inyére és mint hajósinas tengerre száll. Isaac maga is kalandnak tekintti ezt a vállalkozást és nemsokára visszatér a londoni Citybe, ahol egy bankháznál vállal állást. A bankház összeomlott és Rufus Isaac jogi pályára lép. 1887-ben ügyvédi diplomát nyer.

Mindeddig pályafutásában nincs semmi rendkívüli, de a fiatal ügyvéd nemsokára kimagaslik kollégái sorából. Üzleti és bankéleti multjából sok tapasztalatot hozott magával. Ehhez járult értelmessége, éleslátása és szimpatikus egyénisége. Nemsokára fontos, komplikált ügyekkel bízták meg. Több feltűnéstkeltő, szenzációs perben hívta fel magára a közvélemény figyelmét. 1908-ban mint az államügyészség tagja igazságügyi szolgálathoz lépett. 1910-ben a tábla főállamügyésze lett. 1912-ben a legfőbb államügyész méltóságra kapott meghívást. Amikor 1913-ban lord Alverston a „Lord Chief Justice“ hivatalától visszalépett, utódjául Isaacot nevezték ki. 1914-ben bárói rangot és a lord Reading nevet nyerte el.

Így pályafutása csúcspontjára érkezett és normális időkben, mint Anglia legfőbb bírója, néhány évtizeden át tevékenykedett volna. De nemsokáig tölthette be nyugodtan ezt a hivatalát, amit általános megítélés szerint méltósággal, igazságszeretettel és emellett erős függetlenségi érzéssel vezetett. A háború kitört és Anglia nagy gazdasági nehézségbe került. Lord Cunliffe pénzügyminiszter és a Bank of England vezetője, lord Bradbury lord Readinget hívták segítségül. Ezért a tevékenységéért 1915-ben a legmagasabb angol rendjelet kapta meg. Még ebben az évben Newyorka utazik és elrendezi a Morgan-bankházzal a kölcsönt. Emellett, mint legfőbb bíró, számtalan nagy perben elnökölt. 1918-ban a király az Egyesült Államok követévé nevezte ki.

*

Lord Reading mindig zsidó volt a szó nemes értelmében, de úgy találta, hogy népének több szolgálatot tesz, ha munkásságát teljesen angol hazájának szenteli. A Balfour-deklaráció valamennyire az ő befolyására jött létre. Később Indiában gyakran hangoztatta, hogy mint zsidó, a kisebbség hangulatát különösképpen jól megérti. Nagyobb érdeklődést Palesztina iránt akkor kezdett tanusítani, amikor fia, lord Melchet egyetlen leányát vette feleségül.

1930-ban felesége halálával súlyos veszteség éri. 1931-ben ismét megnősül. Második feleségével ellátogatott Palesztinába, ahol boldog napokat töltött a Szentföld fejlődésének szemléletében.

KADISMONDÓ LEÁNYOK

Mikor a f. évi januári számban olvastam Kéri László: Kadismondó leányok meghatóan szép írását, azonnal akartam arra vonatkozó megjegyzéseimet közölni, de más elfoglaltságom miatt bizony elmaradt. Most, hogy a márciusi füzetben „Az egyenes út“ rövid, szintén megkapó válaszfélét olvastam, nem várok többé.

Igaz örömömre szolgált Kéri László gyönyörű leírása, mert azt mutatja, hogy nemcsak zsidó érzése, de zsidó tudása is van. Sajnos, sokszor tapasztaljuk, ha igazán tehetséges íróink közül valaki zsidó tárgyhoz nyul és irodalmi szempontból kiváló munkát végez, zsidó szempontból csak bosszankodásra ad okot, mert lépten-nyomon kimutatja zsidó ismereteinek hiányosságát, a vallás törvényei és szokásaiban való járatlanságát. Kéri fent idézett írásában minden részletében híven és pontosan használja fel a zsidó liturgia adatait, mikor az ő Jahrzeit-napján elmegy Minchóra és Máarivot (jó falusiasan majrevot mond) is imádkozik. Látszik, hogy gerszó díjankuszó ló mistakchó, nem felejtette el, amit gyermekkorában tanult, mélyen bevésődött a lelkébe, él ma is benne és ő is él annak szellemében.

Megértem, hogy idegenszerű számára, mikor a hétköznapi esti istentiszteleten nőket lát a templomban, és pedig ugyanott, ahol a férfiak állanak. Ez persze az évezredes zsidó szokás szerint nem járja. Nagyon igazuk volt bölcsseinknek, mikor már a jeruzsálemi szentély idejében elkülönítették a nőket a férfaktól minden istentiszteleti gyülekezet alkalmával, mert sajnosan tapasztalták, hogy az ily együttlét nem felel meg a szigorú erkölcs követelményeinek és nem válik az istentisztelet előnyére.

Azt is megértem, hogy álmélkodik azon a feltűnő tényen, hogy leány mond kaddist szülője után. Bizony nem valami megszokott dolog, az a „parfömös, rúzsos kaddis“, amint Kéri oly finoman jellemzi. De téved, ha azt hiszi, hogy ez a modern kor legújabb templomi kivirágzása. Nem. Az a mély lelki vágy, ami a jó zsidó szülőkben élt, amit Kéri oly szépen fest, hogy kaddisuk maradjon és a lelki fájdalom, amit a fiútlan szülő érzett, hogy nem lesz, aki utána kaddist mondjon, az már századokkal ezelőtt is keresztültörte a hagyományt, hogy a kaddis csak a fiúk dolga.

Igaz, hogy a zsidó nőnek elsősorban az ő háza a temploma, a zsidó vallás szerint van ott elég vallási teendője, istenszolgálat, nem is rendezte be azért a nőknek sűrű templombajárását, különösen nem hétköznapiokon. De azért már a középkorban megtörtént Amsterdamban, hogy egy hittestvér, akinek egyetlen leánygyermek volt, elrendelte, hogy halála után a gyászévben csináljanak naponta minjant az ő házában és ott mondjon leánya kaddist; a hitközség rabbijai és előjárói pedig nem ellenezték a dolgot. (Lands-huth, Siddur Bikkur Chólim, Berlin 1867, LXV. l.)

Ilyen eset bizonyára többször is előfordult, sőt istentisztelet keretében is, mert egy kiváló német rabbi, a 17. században, R. Jáir Chajjim Bacharach, kinek színes és érdekes életrajzát nem kisebb tudós, mint dr. Kaufmann Dávid írta meg (R. Jáir Chajjim Bacharach, 1638—1702 und seine Ahnen, Trier, 1894), szót emel ez ellen, mert — úgy mond — félő, hogy a régi, hagyományos szokás, hogy csak a fiú mond kaddist, veszíteni fog jelentőségéből és a bölcsenek rendeleteit semmihe veszik. Azért nem akarja megengedni, hogy nyilvános istentiszteleten nők mondjanak kaddist. (Chavvóth Jáir 202 resp.)

Bizonyára megfontolandó a nagy tudós érvelése. Ámde a mi végzetesen szomorú egykés korunkban, amikor oly sok jóérezsű zsidó szülőnek fájdalmára hiányzik a fiúkaddis, nem lehet ridegen elzárkóznunk e fontos kérdésben és ahol módját lehet ejteni, hogy a nők a maguk kijelölt helyén, a férfaktól elkülönítve, hétköznapi istentisz-

teleteken is résztvegyenek, ott adjuk meg a lehetőségét a nők kaddismondásának, hogy ezt a mély komolyságú, gyönyörű, kegyeleti áldozást teljesíthesse. Vigyázzunk azonban, nehogy — amint a híres Bacharach rabbi mondja — esetleg gúny vagy könnyű élcélődés tárgyává váljék ez a szent és magasztos istentiszteleti ténykedés: a Kaddis.

DR. BERNSTEIN BÉLA

Szántóné Kaszab Ilona: A nyár roncsai

Csodálatos nyárvége volt. Oly forrón még sohasem
tűzött a nap,

annyiféle színt még nem ontottak a sugarak!

Talán Isten is ünneplőbe öltözött —

és gyűrűjének rubinja tündökölt felém — mitől
be kellett hűnyni a szemem;

Én nem tudom, mi volt velem azon a nyáron!

akkor perzseltem el a csipkét is új ruhámon!

Égő ajkam mikor csókkal illette az imakönyvet,
melyből fennhangon zsoltárt énekelt —

tüzet fogott a fedél, mire kiesett kezemből a könyv
és egy levél...

Hajam mint korinthusi bronz,

szikrázó fénytömeg, ha gyujtani vonz.

Tűzrózsák égtek a homlokomon,

téphettek róla szabadon.

Kápráztató volt az a nyár!

Amint az ősz, akár egy bőszi kisiklott tehervonat —
irtó robajjal, rombolva sötéten nekiszaladt.

Rubin (Tel-Aviv): Portré

SZINI (STEUER) ZOLTÁN: EGY PÁRIZSI ZSIDÓ TEMETŐBEN

Milyen lehet a zsidó temető Párizsban, ahol minden dolog más, mint mifelénk? Nem egyszer vettem fel a kérdést. A választ akkor kaptam reá, mikor legkevésbé vártam. Egy forró vasárnap délután a Père-Lachaise-ben.

Ezt a nevet mindenki ismeri, aki francia regényt olvasott. Mert a regények kilenctized részében ide temetteti alakjait a francia író, pedig Párizs majd mindegyik kerületében van temető. Sőt, azt sem lehetne mondani, hogy a többiekben nem nyugodnék számtalan világhíresség, vagy a francia történet, illetve szellemi élet sok nagy alakja. Hogy mindjárt egy példát is említsek a sok közül, a nemzetközi publikum által legtöbbször felkeresett sírok egyike, a Heine-é, a Montmartre-on található. De a temető az írók számára mégis csak a Père-Lachaise.

A legelső látogatást benne természetesen legrégibb ismerősömnél, Balzacnál akartam tenni, de egy lélek sem volt körülöttem. kitől útbaigazítást kaphattam volna. Nem maradt tehát számomra más hátra, mint menni találomra, program nélkül, ahogy az ember a szabad mezőkön csatangol.

Ahogy így holyongok, hirtelen monumentális mauzoleum előtt találom magam. Királysír. Csakhogy a pénz királyainak, a Rothschildoknak sírboltja ez. Bent a városban, palotájuk szemben van a köztársaság elnökével, az Elyséevel, itt pedig, a földi elyziumi mezőkön egyszerű emberek öröklakásai veszik körül. Vajjon jók voltak-e ezek neki, amíg éltek, akár csak egy kisebb kölcsönre is? Egy rendőrt talállok a mauzoleum közelében, aki nyugodtan és flegmatikusan sétál, mint a francia rendőrök általában. Talán dél előtt az elnöki palota körül cirkált, most a halottakat vigyázza. — Le tombeau de Balzac? — kérdelem tőle halkán. Kiderül, hogy nem messze van ide. A Comédie Humaine alkotója, az Írás királya, kit megsebzett az arany és oly hajszában élt, mint valami rabszolga, most itt pihen, nem messze a kökerítéstől, egy, a legnagyobb francia írói zsenihez méltatlan sírban. Valami rettentően rossz herma néz le róla. Különben pedig nem is mosolyog, legkevésbé pedig gúnyosan, ahogyan Alphonse Daudet „Nábob“-jában olvastam.

Csalódottan fordulok vissza és szinte fellelegzem, mi-

kor a híres Epsteinnek alkotása, egy fölötté bizzarr síremlék tűnik a szemembe, nem is túlságosan messze e helytől. Olyan bizzarr, mintha egy paradoxon volna már, melyet ő életében számtalanszor rakétázott. Ez a sír ugyanis Oscar Wilde-é, aki utolsó éveiben, mikor már megszűnt az Élet királya lenni, a Sebastian Melmoth nevet is használta. Név, mely Balzac agyából pattant ki és most itt fekszenek nem messze egymástól.

Most találomra új irányba haladok, a délután még hosszú, van idő a kószálásra. Alig megyek valamit, mikor hirtelen visszatorpanok. Nem akarok hinni szememnek. Talán csak káprázik az erős napfényben, mely oly pazarul omlik alá. Ó, mily látomás. Két betű: **פא** Pau nikbor! Itt fekszik eltemetve! Tehát nem Ci-git, mint eddig mindenütt, hanem héberül, akárcsak ha odahaza volnék a zsidó temetőben. És most mindjeban kibontakozik előttem a látvány. Egyik obeliszk áll a másik mellett. Csupa héber felírás rajtuk, mely alatt itt-ott francia szöveg is meghúzódik, de nagyon sok tiszta héber. Is tom vejósor... Ésesz chájil... szól ki a héber szöveg közül. Amott egy lévita sírja is. Itt a kereszt tözsomszédságában, anélkül, hogy akár egy barázda is elválasztaná a kettőt. Minden átmenet nélkül egy zsidó temető.

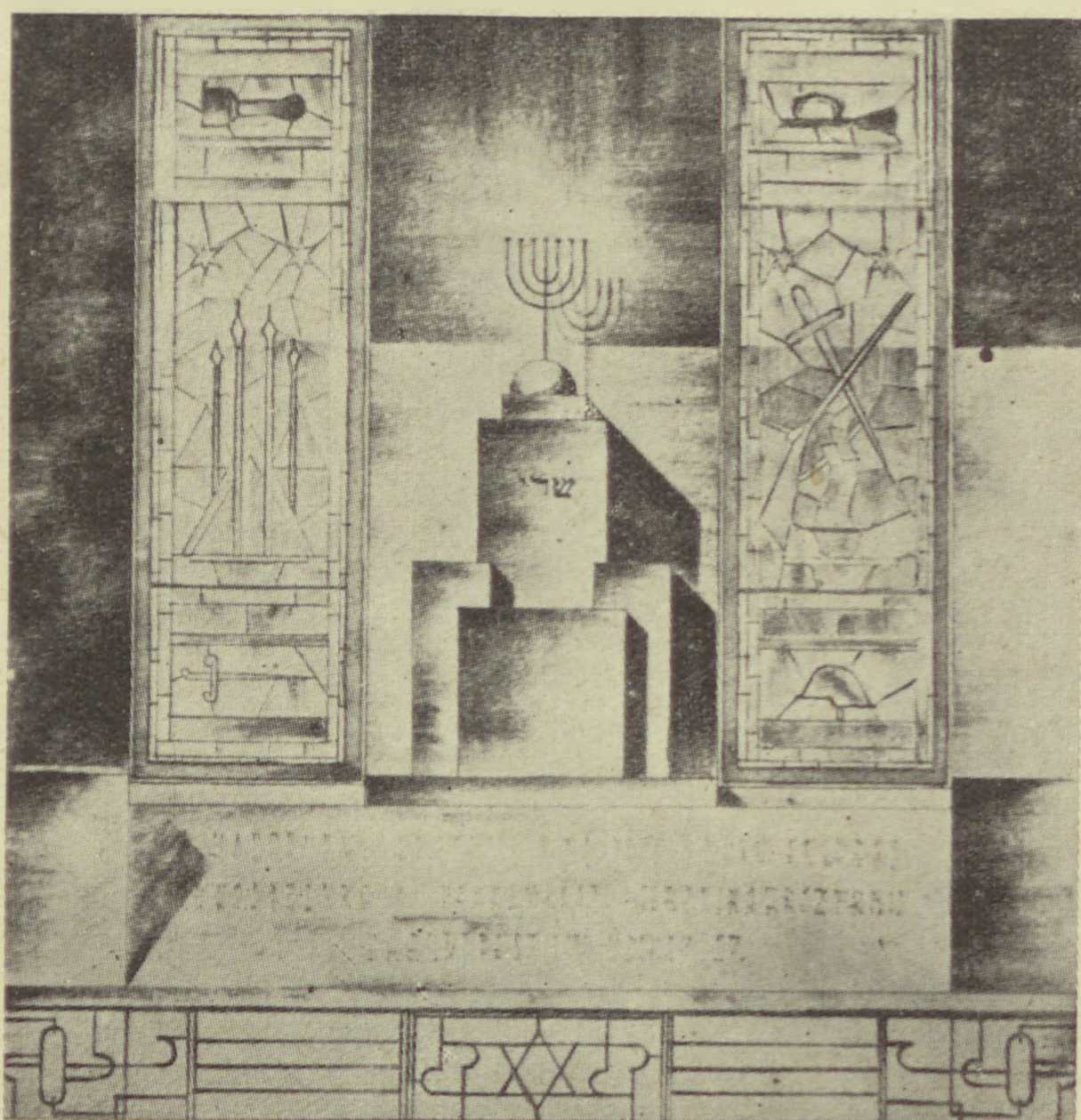
Istenem, arra mifelénk vannak orthodox szentegyletek, melyek nem akarnak közös temetőt a neológokkal sem és itt minden együtt van, mert Párizsban nincs külön zsidó és nemzsidó temető. Ezért még sokáig nem akarom hinni, hogy váratlanul zsidó temetőbe jutottam, ámbár a héber betűk ezrei virítanak a szemembe. De a kövek beszélnek. Látom a neveket: Ráchel... Dávid... Sámuel... Lévy. Túlnyomóan francia zsidók, de vannak itt minden tájáról a világnak és különösen sok orosz zsidó, kik pogromok elől menekültek. Zsidó temető sírkövei ezeréves szenvedés emléktáblái.

Most már minden kételyem eloszlott. Csak azon csodálkozom, hogy miért nem tűnt fel nekem mindjárt az első pillanatban, hogy a Rothschildok mauzoleuma itt van a Père-Lachaise-ben, holott ők zsidók! Most azonban már értem a titkot. Most már tudom, miért vannak ők is abban a temetőben, ahol zsidók és keresztények egymás mellett fekszenek testvériesen, mint a harctereken. A Pénz, az Írás, az Élet királya nem messze egymástól! Sőt, idelátszik már a Mur des Fédérés sűrűen koszorúzott veres fala is, mintha csak hirdetni akarná, hogy itt nincsenek osztály- és felekezeti ellentétek, hanem csak porladó halottak vannak!

Végigmegyek minden során ennek a zsidó sectionnak. Sőt a Mur des Fédérés-től jövet ismét megállok e csodánál, mely tudtommal egyedülálló egész Európában. És ezt a csodát még harsogóbbá teszi az, hogy a temetőnek éppen erről a részéről nyílik a legszebb kilátás Párizsra. Mert feljebb már olyan a Père-Lachaise, mint egy őserdő, hatalmas fák borítják a csücsát, a nap is alighogy beszűrődik rajtuk.

Egész benőmig meghatva kanyarodom fel ide és ahogy behatolok, eszembe jut a nagyszerű goethei vers első sora: „Über allen Gipfeln ist Ruh“. Az abszolút csend temploma ez a rész. Az út hajlatánál, mely egyre felfelé visz, obeliszkszerű sírkövet pillantok meg. Híres név ragyog le róla: Paul Hyacinthe Loyson. Az indexre tett abbé, a Sorbonne nagynevű teológiai professzorának a neve. Olvasom epitáfiumát: UNA FIDES UNUS AMOR CINIS UNUS

„Egy a hűség, egy a szeretet, egy a hamu“, hirdeti latinul és most már értem, miért emelték e sírt ide a magasba. Zászlónak szánták, a Père-Lachaise jelmondatának, melyet azután stílusosan egészít ki a sírkő hátlapjának felirata: *Keresztény vagyok és zsidó vagyok és mohammedán vagyok, mert ember vagyok...*

Hősi emléktábla. Dölle László szigorló építész terve

ÚJ KÖNYVEK

H. SHIRMAN: TÖRÖKORSZÁGI KÖLTŐK GYŰJTEMÉNYE A JERUZSÁLEMI KÖNYVTÁRBAN. H. Shirman, a kitűnő tudós, aki a nagyhirű dr. H. Bródy vezetése alatt álló héber költészetet kutató intézet keretében folytatja működését, nemrég az olasz-héber költészetből adott ki értékes antológiát, amely számos ismeretlen héber költőt hozott felszínre. Újabban a törökországi héber költészet felé fordította figyelmét és erről jelent meg most első bibliográfiai kiadványa, amely a törökországi püjotok gyűjteményét ismerteti a jeruzsálemi nemzeti könyvtárban található kézirat alapján. A bevezetésben elmondja, hogy Zunz volt az egyetlen tudós, aki a görög- és törökországi vallásos héber költészetet összefoglalta. A világi költészet felkutatása terén dr. Patai József volt szinte az egyetlen, aki az első forrásból merített, az oxfordi kéziratokból és felfedezett sok kitűnő költőt, többek között Dávid Onkenérát, a sztambuli héber poétát, akire először a „Héber költők” c. könyvének jegyzeteiben terelte rá a figyelmet, majd a jeruzsálemi egyetemen tartott előadásában, mely a „Haarecz” 4187. számában jelent meg „Szalonikii költők világi poézise” címen. H. Shirman elmondja, hogy a héber költészetet kutató intézet gyűjteményei, valamint a saját birtokában lévő kéziratok, fényképek alapján rendszeres ismertetését óhajtja adni ez ismeretlen kor költőinek. A szerző összefoglalja a jeruzsálemi egyetem gyűjteményében levő poéták névsorát, műveiknek jegyzékét és végül közöl megható püjotot Jehuda ben Mose Alfakitól.

LAZARUS GOLDSCHMIDT „BABYLONISCHER TALMUD”-jának teljes német fordítása. (Jüdischer Verlag, Berlin kiadása.) Ez a tizenkét kötetes mű, amelyen Lazarus Goldschmidt már 1896 óta dolgozik, befejezés előtt áll. A mű tizenegyedik kötetét, amit a kedvezőtlen viszonyok ellenére és minden támogatás nélkül, a Jüdischer Verlag (Berlin) ad ki, nemsokára egészében sajtó alá kerül. A tizenegyedik kötet Chulin, Bechoroth és Arachin traktátusokat tartalmazza.

A „ZSIDÓ-ÁLLAM” ESZPERANTO NYELVEN. Nehai Herzl Tivadar halhatatlan művét, a „Judenstaat”-ot Selzer B. lefordította eszperanto nyelvre és megjelent a Literatura Mondo (Budapest, IX., Mester-utca 53) kiadásában. A mű eszperanto kiadása alkalmából igen értékes ismertetés jelent meg ugyancsak a Literatura Mondo által kiadott „Lingvo Libro” című folyóiratban. Dr. Fuchs Jenő mátiszkalkai ügyvéd, az eszperanto kiváló szaktudósa felhívta a figyelmet arra az értékes bevezetésre, amely nagyszerűen világítja meg nemcsak a Herzl-problémát, hanem az egész kérdést általában. Leírja, milyen gúnnyal és nevetéssel fogadták Herzl művét, de egy kisebb csoport mégis csak foglalkozni kezdett utópiájával, amely végül csodálatos valósággá vált. Bárhogy is vélekednek az emberek a cionizmusról (melyben sokan új és káros nacionalizmust látnak, habár Zamenhof szerint érthetőbb, mint az üldözött népek nacionalizmusa), tény az, hogy az átlagzsidó új életértékeket köszönhet neki, amelyek az ő egyéni életét elviselhetőbbé teszik. És ha még nem is vezette be a zsidóságot az Igéret földjére, de mindenesetre kivezette a gettóból. Az eszme, amelyet Izrael modern prófétája, Herzl Tivadar merészröptű ábrándszálaiból font, magába véve is nagyszerű és impozáns. Az örök vándornak visszatérése kétezer éves üldöztetése után elpusztított szülőföldjére, melyen kő követőn nem maradt, valóban drámai feszültség és kimondhatatlan sóvárgás képét tünteti fel. Feltámad az elfelejtett nyelv, a gyönyörű költői szent nyelv is, melyet a tudomány korifeusai már régen halálra ítélték. Csodás tempóban épül fel az új ország. Odasietnek az emberek a világ minden

részből, hogy magasröptű elgondolásaikat ott megvalósítsák, vagy régóta dédelgetett ábrándjukat ott eltemessék. Odajönnek fiatal emberek, akik szülőhazájukban nem tudtak maguknak existenciát teremteni, vagy akiknek gyűlölet, mellőzés és megvetés jutott osztályrészül. És ez a nagyszerű hadsereg imponáló energiával épít, maláriás mocsarakat szárít, mintaszerű utakat kövez és dolgozik, fáradhatatlanul dolgozik, mintha sürgősen ki akarná pótolni azt, amitől eddig kegyetlenül megfosztották. Herzl Tivadar álma megvalósul.

KARL SCHWARZ: DIE JUDEN IN DER KUNST. (R. Löwit-kiadás, Wien 1936.) A hatvan képoldalt tartalmazó, vaskos kötet leírja, hogy mit alkottak a zsidók a művészet különböző ágaiban a legrégebb időktől napjainkig és már a legújabb palesztinai ásatások eredményeit is tárgyalja. A szerző, Karl Schwarz, a telavivi zsidó múzeum igazgatója, a zsidó művészet és a zsidó művészek legjobb ismerője.

I. DIAMANT: ESSAYS. (Bnai Brith szemle kiadása.) Az értékes kis kötet a szerző néhány összegyűjtött tanulmányát tartalmazza. A részben németül, részben magyarul írt tanulmányok a kor aktuális problémáiról, emberekről, könyvekről és művészeti kérdésekről szólnak.

A BÉCSI JIBNEH-VÁLLALAT kiadásában megjelent Joachim Stutschewsky, a kiváló zsidó zeneszerző több műve, így három héber darab: Kinah (gyászdal), Chassid meditáció és Frejlachs-tánc, ezeken kívül Bagatelles cím alatt több kisebb kompozíció.

ESZTER KÖNYVE. Az orthodox zsidó népasztal egyesület tetszetős kiállításban kiadta Eszter könyvét, magyar fordítással együtt.

A SCHOCKEN-KÖNYVKIADÓVÁLLALAT másodszor is kiadta könyvtárának 4. és 5. kötetét, Martin Buber száz chassid történetét és S. J. Agnon hat elbeszélését.

AUS DEN TIEFEN RUFE ICH DICH. (Martin Buber 23 zsoltárfordítása, eredeti szöveggel. Schocken, Berlin 1936.) A legszebb könyörgő és hálaadó zsoltárokat igaz művészettel fordította németre Martin Buber. Az egyetlen dolog, ami a szép fordításban zavaróan, vagy legalább is furcsán hat, az, hogy az Istennevet következetesen DU-nak fordítja.

TOLLHEGYRŐL

A „SZINÁJ“ FÉNYÉNÉL.

„Szináj“ az orthodox „Tiferesz bachurim“ hivatalos értesítője és egyik legutóbbi számában dr. Deutsch Adolf igazgató szemelvényt közöl egy „jisuv“-ülésen elmondott beszédéből. Lélekemelő gondolatok a szentföldi telepítés nagyszerű feladatairól. „Fogalomzavarra mutatna, ha benne nem akarnánk mást látni, mint holmi karitatív jótékonyági akciót. Egy idea, amely végeredményben csak a puszta anyagi hozzájárulásra redukálódik, soha sem tudja a lelkeket megfogni és a tömegeket mozgásba hozni! Benső tűz és meggyőződés nélkül az akció képtelen lenne a szíveket és lelkeket Erec Jisraelért lángra gyújtani.“ A magyar orth. zsidóság eddig passzívan viselkedett az Erec Jisraelben folyó orthodox újjáépítési mozgalommal szemben. Joggal vetették szemünkre: „Testvéreink erejük minden megfeszítésével vívják az ádáz harcot és ti tétlenül nézitek?“ Sokan azt állítják, hogy az Erec Jisraelben kifejtendő aktív munka ellentétben áll az isteni gondviselés mindenre kiterjedő fogalmával. Szinte fájdalmas és egyúttal nevetséges, hogy ezt az ellenvetést éppen azok hangoztatják, akik egyéni életükben minden követ megmozgatnak földi boldogulásuk érdekében és nem várnak tétlenül az ölükbe hulló manára!“

Szinte kedvünk volna végig idézni az egész vezércikket, amely épp úgy megjelenhetett volna akár egy cionista mizrachista orgánumban, akár egy aktív aguda-folyóiratban! Hogy nálunk a „jisuv“ nevet kapta a mozgalom? Így is jó. A fő, hogy mozogjon és tűz legyen benne!

JEGYZET A KRITIKÁRÓL

Dr. Grünwald Méirnek, több palesztinai héber napilap munkatársának, dr. Lázár Lajos Palesztina-könyvéről szóló kritikájához akarok néhány megjegyzést fűzni.

Előrebocsátom, hogy ennek a kritikának tárgyi megállapításaihoz, adatainak precizitásához nem fér szó. És mégis, ha felidézem azt a hatást, amelyet rám dr. Lázár könyve gyakorolt, ha újra előveszem és lapozgatom ezt a könyvet, ha újra előnt a sorokból kiáradó melegség, ha magával ragad a friss impulzivitás, a holdog elcsodálkozás hangulata, amely üdén, minden keresettség nélkül árad ezekből a lapokból — úgy érzem, hogy e könyvről szóló kritika valami tiltakozást vált ki belőlem.

Nem lehet merev dogmákba foglalni, milyennek kell lenni egy Palesztináról szóló könyvnek. El tudom képzelni, hogy valaki felkészül a tudomány mérőeszközeivel, a földrajzi, történeti, bibliai, szociológiai adatok hajszálpontoságával, a héber nyelv teljes ismeretével — és ezt az egész nagy szellemi arzenált harcha viszi, hogy teljesen hű, megbízható képet adjon Erec Izraelről — és ez a kép mégsem lesz egyéb, mint egy merev, hideg fotográfia. És elképzelem, hogy valaki, egy kitűnő ujságíró, sok mérlegelés nélkül, nehogy a lélektől a betűig elveszzen a hangulat, az érzés, a szín frissesége — nekifog az írásnak, itt-ott téved, elhajlik, öszécseréli az adatokat, a szavakat, néha a képek alá is nem odavaló szöveg kerül és mégis, írásából feltámad Palesztina, feltámad Erec Izrael új embertipusaival, új világnézetével, minden forrongásával, felemelkedésével, hibáival, egy alakuló, hullámozó élet valódi megnyilatkozásaival. És megcsap e könyvből Palesztina levegője, amelynek olyan illata van, hogy aki egyszer belélegzette, nem tudja elfelejteni.

Grünwald Méir cikke okos, komoly, helytálló. Lázár Lajos könyve friss, meleg, csapongó. Néha kedvesen naiv. De ezt is szeretem benne.

PATAI EDITH

ZSIDÓ HUMOR

SOKKAL SULYOSABB KÉRDÉS...

Egy szegény embertől kérdezték: „Mit csinálnál, ha Isten neked adná Rothschild gazdagságát?“

— Sokkal súlyosabb kérdés — felelt amaz — mit csinálna Rothschild, ha Isten neki adná az én szegénységemet?

A BIZONYÍTÉK...

Hersele szólt a zsugori gazdaghoz:

— Ha adsz egy szép adományt, hebizonyítom neked, hogy örökké ura maradsz a pénzednek.

A zsugorit elfogta a kíváncsiság ördöge, odaadott Herselenek két forintot, mire ez így szólt:

— Figyelj ide, én szegény ember vagyok, de ha elveszne egy fillérem valami szennyos helyen, nem piszkítanám be érte a kezemet, hogy kihozzam onnan. Rothschild még ezer dinárért sem piszkítaná be a kezét. A király pedig még tízezerért sem. Már most mondd magad — a királyok királya, akié minden a világon, hepiszkíthatja-e valaha a kezét, hogy elvigyen pénzt egy ilyen szennyos helyről, mint te vagy?...

JÖJJÖN Ő SZEMÉLYESEN...

A zsugorihoz jött egy szegény ember és amikor nem talált meghallgatásra, így szólt:

— Ha nem teljesíted a kérésemet, szólok annak, aki küldött, hogy jöjjön el hozzád ő személyesen.

— És ki küldött Téged hozzám? — kérdezte a gazdag. Mire a szegény felelt:

— Hát nem tudod, ki küldött hozzád? A Szegénység!

Rubin (Tel-Aviv) : Tejeszsidó Száfedben

A PESTI CHEVRA KADISA KÖZGYŰLÉSE

Folyó hó 12-én tartotta a Pesti Chevra Kadisa rendes évi közgyűlését óriási érdeklődés mellett Kramer Miksa kormánytitanácsos elnöke alatt. Az előjáróság részéről jelen voltak Bano Dezső kormánytitanácsos, Beck Jenő, Eismann Gyula, Lunzer Pál és Steiner Mór előjárók. A Pesti Izr. Hitközség részéről jelen voltak: Stern Samu hitközségi és Országos Irodai elnök, dr. Glücksthal Samu felsőházi tag, elnökhelyettes, dr. Barna Károly, Frey Kálmán, dr. Gallia Béla, dr. Dési Géza, Ledermann Mór, Magyar Bertalan, Nagy Andor, dr. Rosenák Miksa és dr. Zahler Emil előjárók. Jelen voltak továbbá: Wertheimer Adolf, az IMIT elnöke, dr. Vazsonyi János országgyűlési képviselő, sió-agardi Zold Marton tábornok, dr. Stein Emil vezérigazgató, Fürst György, Kóbor Tamás főszerkesztő, dr. Kövesi Géza egészségügyi főtanácsos, dr. Friedmann Ignác, fehértemplomi Deutsch Izidor ezredes, Kohlbach Simon és Darvas Nándor alezredek, alsóterényi Auer Róbert, dr. Patai Samu egészségügyi főtanácsos, dr. Vita Emil, dr. Sorger Gyula, Eppler Sándor, dr. Epstein Manó, dr. Körmöczy Zoltán, Pajor Vilmos, Soltész József, dr. Spitzer József, Wertheimer Lajos, Weiner Samu, Weisz Márk, Munk Gábor, Komját Ernő, Breuer Gusztáv, Dinner A. Emil, Wiener Mór, Mezőfi Vilmos, valamint a képviselőtestület csaknem teljes számban.

Napirend előtt Lunzer Pál előjáró kegyeletes szavakban emlékezett meg ama veszteségekről, melyek a legutóbbi közgyűlés óta a chevra kadisa érték. Méltatta a chevra kadisa díszelnökének, Adler Gyulának négy évtizedes munkásságát, ki előbb mint a szentegylet előjárója, majd mint annak alelnöke, később mint elnöke és díszelnöke fejtett ki áldozatos munkásságot a chevra kadisánál. Meleg szavakban méltatta Sándor Pál országgyűlési képviselőnek a chevra kadisa körül szerzett érdemeit; megemlékezett dr. Blau Lajos, az Országos Rabbiképző Intézet nagynevű tudós igazgatójának és dr. Gábor Gyulának, a Pesti Izr. Hitközség ny. főtitkárának és az Országos Iroda volt ügyvezető elnökének a tudomány, valamint a felekezet körül szerzett nagy érdemeiről, Székely Ferenc, a Pesti Izr. Hitközség egykori elnökének, valamint a Rabbiképző vezérlelkibizottsága és az Országos Izr. Petronage volt elnökének elhunytáról. Megemlékezett Kovács Hermann, a VII. ker. templomkörzet volt elnökének, dr. Schönfeld József, a Zsidó Szemle szerkesztőjének, László Fülöp, Stärk Izidor, Frisch Zsigmond képviselőtestületi tagok és dr. Paunz Sándor, a Szeretetház és Szeretetkórház főorvosának elhunytáról. Méltatta a megdicsőültek érdemeit. Indítványára a közgyűlés a megdicsőültek elvesztése feletti fájdalmának adott kifejezést és emléküket az ülés jegyzőkönyvében megörökítette.

Napirend során dr. Endrei Henrik igazgató-főtitkár terjesztette elő ezután a szentegyletnek 1935. évi jelentését. A jelentés felöleli a szentegylet egész munkásságát. A bevételek az 1935. évben kitettek 1,618.989 pengőt, kiadások 1,684.086 pengőt, úgy hogy 65.097 pengő volt a hiány.

Az Aggok-házára, melyben 220 elaggott férfi és nő nyer élethossziglani díjtalan ellátást és ápolást, 138.145 pengőt fordítottak. Az Aggok-háza elnöke: Kramer Miksa, alelnökei: Fried Ármán és Popper István. A gazdasági ügyeket Böhm Nathán, Elek Gyula, Kleinberger Antal, Schwarz Viktor, Weisz János és Wertheimer Lajos látják el. Különösen Wertheimer Lajos foglalkozik nagy szeretettel az intézettel és annak ápoltaival.

A Szeretetházra, valamint Szeretetkórházra, melyben 70 gyógyíthatatlan és 110 gyógyítható beteg nyer ápolást, 201.050 pengőt fordítottak. A Szeretetház élén: Bánó Dezső, Beck Jenő és Eismann Gyula előjárók, mint alelnökök működnek; mint helyettes gazdasági előjárók: Fuchs Lipót, Fürst György, Gál Béla, Kohn Hugó, Komját Ernő, Munk Gábor és Reich Samu kormányfőtanácsos állanak. Különösen Fürst György és Gál Béla foglalkoznak nagy szeretettel és odaadással az intézet ügyeivel.

A Felnőtt Vakok Otthonában 100 beteg és vak nyer ápolást és ellátást. Ez intézet kiadásai az elmúlt évben 67.875 pengőt tettek ki. Az intézet élén Lunzer Pál és Steiner Mór előjárók, mint alelnökök állnak.

A Menedékházra, melyben 55 egyén nyer részben díjtalan lakást, részben teljes ellátást, 30.698 pengőt fordítottak.

Segélyezésekre, valamint az intézmények támogatására 153.400 pengőt; az Izraelita kórnaz, valamint a Brody-kórház fenntartásához 50.000 pengővel járult hozzá a chevra kadisa; konduktusokra a Pesti Izr. Hitközségnek 125.000 pengőt; szertartási kiadásokra és sírasásokra 54.700 pengőt; temetők kezelésére, valamint sírok ápolására, utak készítésére 332.088 pengőt; ingyenes temetésekre 82.000 pengőt; nyugdíjakra és kegydíjakra 52.500 pengőt; egyéb dologi kiadásokra és adókra 180.000 pengőt, úgy hogy az összes kiadásoknak több mint 90 százalékát kegyeleti és jótékony célokra fordították.

A nagy tetszéssel fogadott jelentés után Kramer Miksa elnök szólalt fel. Miután a mai közgyűlés az utolsó rendes évi közgyűlés az ósválasztások megejtéséig, követni akarja a hitközség érdemes elnökének, Stern Samunak példáját és a mai ülésen beszámolóbeszédet, de egyszersmind programbeszédet is akar tartani.

Rövid visszapillantást vetett az előjáróságnak lefolyt öt évben végzett munkásságára és a közgyűlés lelkes tapsai között mutatott rá arra az önfeláldozó munkásságra, melyet a chevra kadisa vezetősége az elmúlt öt év alatt, valamint általában a kommun óta végzett a chevra kadisa újjáépítése terén. Rámutatott arra, hogy a kommun a chevra kadisát egész vagyonától fosztotta meg, úgy hogy az intézetek tej- és kenyérszámláját sem tudta a chevra kadisa fizetni. Az intézetek teljesen lerongyolódva állottak. A Felnőtt Vakok Otthonából és Menedékházból csupán a falak voltak meg, minthogy a háború kitörésével az építkezést abba kellett hagyni. Az Aggokházára új emeletet építettek, kerítéssel, villanyvilágítással, központi fűtéssel látták el, a Vakok Otthonát befejezték, modernül berendezték és a Menedékházat is annak befejezése után a legnagyobb csendben adták át rendeltetésének. Több mint egymilliárd korona értékű ágy-alapítványt egymaga hozott össze. Az alapítványokból megszerezte a chevra alapítványi székházat, úgy hogy nyugodt lelkiismerettel elmondhatja, hogy mindent megtett, ami emberileg lehetséges volt. Ez a beszámolója. Majd négy pontból álló programot adott. Programjának első pontja: a régi merdében akar evezni, lassan, nyugodtan, de biztosan; az evezőket erősen tartja kezeiben, hogyha netalán hullám vagy zivatar jönne, Isten segítségével, ellent tudjon állani. Programjának második pontja, hogy azt a jó viszonyt, mely a hitközség és a chevra kadisa között most fennáll, továbbra is fenn akarja tartani és ha lehetséges, még szorosabbá kívánja a viszonyt fűzni. Harmadik programpontja: hogy protekcióra soha reagálni nem fog, mert szerinte ahol protekció uralkodik, annak a közületnek tönkre kell menni. Negyedik programpontja: hogy mindent el akar követni, hogy a chevra kadisa hivatását teljesíthesse, de már most kijelenti, hogy mindig és mindig szem előtt fogja tartani a chevra kadisa viszonyait. Mérlegelni fogja, hogy mit lehet és mit nem lehet; egyről biztosíthatja a közgyűlést, hogy adósságokat csinálni nem fog.

Elnök szavait a közgyűlés nagy lelkesedéssel és hosszantartó tapsal fogadta.

Ezután Stern Samu hitközségi elnök köszönetét fejezte ki úgy a Chevra Kadisa elnökének, valamint a Chevra Kadisa egész előjáróságának és az egész vezetőségnek azért az önfeláldozó, szeretettel végzett nagyszerű munkáért, melyet a szentegylet élén a Chevra Kadisa vezetősége kifejtett. Hiszi és meg van győződve, hogy ez a búcsúbeszéd, melyet az elnök tartott, épp oly búcsúbeszédje lesz neki, mint amilyen búcsúbeszéde volt neki, mint a hitközség elnökének tartott búcsúbeszéde, melyet az utolsó közgyűlésen tartott. Az egész közgyűlés, mint egy ember áll a Chevra Kadisa elnöke, valamint az egész vezetőség mellett és biztosítja a Chevra Kadisa vezetőségét ragaszkodásukról és bizalmukról. Isten áldását kéri a szentegylet vezetőségére és a szenvedő emberiség javára kifejtett önzetlen nemes munkájára.

A nagy lelkesedéssel fogadott beszéd után Mezőfi Vilmos képviselőtestületi tag köszönte meg a közgyűlés nevé-

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kélmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

ben a Chevra Kadisa vezetőségének nagyszabású munkáját. Biztosította a közgyűlés nevében a Chevra Kadisa vezetőségét a közgyűlés hálájáról, elismeréséről és nagyrabecsüléséről. Bámulattal hallotta úgy az igazgató-főtáskár által előterjesztett jelentést, valamint elnöknek beszámolóbeszédnek mondott nagyszerű előadását, melyből azt látja, hogy valóban emberfeletti munkát végzett a Chevra Kadisa vezetősége, midőn a forradalom és kommun után a lerombolt Chevra Kadisát a romokból újjáépítette. Örömmel fogadja az egész közgyűlés elnöknek programját és biztosíthatja úgy az elnököt, valamint a Chevra egész vezetőségét, hogy úgy az egész közgyűlés, valamint a tagok szívvel, lélekkel követik elnököt, valamint a Chevra vezetőségét önfeláldozó nagyszerű munkájában. Midőn köszönetet mond úgy a Chevra Kadisa előljáróságának, igazgató-főtáskárának, valamint az egész tisztviselőkarnak fáradhatatlan, odaadó munkásságáért, az előterjesztett jelentést egyhangúlag köszönettel elfogadja.

A közgyűlés Mezőfi Vilmos beszédét nagy éljenzéssel fogadta.

Ezután az 1936. évi költségvetést tárgyalták. Előírányoztak bevételek címén 1,530.000.— pengőt, kiadások címén 1,647.000.— pengőt, úgyhogy 101.000.— pengő hiányra számít az előirányzat.

A számvizsgáló bizottság tagjaiul megválasztottak az 1936. évre: Árvai Henrik, Fellner Leó, Gaidushek Marcell, galgóczy Heteés Mór D., Károlyi Ármín, Vas Lajos és Weiner Samu urak.

Ezután az alapszabályok módosításának tárgyalása következett, mely után a közgyűlés lelkes hangulathat ért véget.

Bútort vegyünk Lászlónál

Nagymező - utca 66

Legolcsóbb bevásárlási forrás

használt és új műbútor-hálók,
ebédlők, kombinált szobákban,
recamiék, kárpítozott árukban, modern konyhákban nagy választék. Félhálók, egyes bútordarabok hihetetlen olcsón

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

A PESTI IZR. NŐEGYLET ÉS AZ ORSZ. IZR. LEÁNY-ÁRVAHÁZ JUBILEUMA. Egyik legnagyobb és legtekintélyesebb jótékonyági egyesületünk: a nagyszerű eredményekre és dicső multra visszatekintő Pesti Izr. Nőegylet és az általa fenntartott Orsz. Izr. Leányárvaház most töltik be emberbaráti működésüknek 70-ik évét. A Pesti Izr. Nőegylet jelenlegi elnökasszonya, Vészi Józsefné azzal a bensőséges kérelemmel fordul minden igaz emberbaráthoz, az egész társadalomhoz: járuljanak hozzá nemes adományaikkal az egyesület hét évtizedes jubileuma alkalmából. Leányárvaház jövőjének biztosításához és tegyék lehetővé, hogy apátlan-anyátlan kis védencei megtarthassák meleg, biztos otthonukat és hogy abban elhelyezést nyerhessen az a sok otthontalan árva, akinek felvételért esdő szavát eddig anyagi eszközök híján nem lehetett meghallgatni. Az olyan egyesület, amely hét évtized alatt ilyen nagyarányú szociális tevékenységet fejtett ki és a fájdalmas megpróbáltatások mélypontjából fel tudta magát küzdeni és nagyot alkotni, méltó a társadalom felkarolására és legmesszebbmenő támogatására.

AZ ORSZÁGOS BIKUR CHOLIM BETEGEKET GYÁMOLÍTÓ EGYESÜLET (VI., Dessewffy-utca 23. sz.) április hó 19-én tartotta meg egyesületi székházában dr. Rakonitz Dezső elnöklété és a tagok élénk részvétele mellett *hatvan-negyedik évi rendes közgyűlését*. Elnök a szabályszerű egybehívott közgyűlés megnyitásával kapcsolatban melegen üdvözli a nagyszámban megjelent tagokat, köztük Kahan-Frankl Samu országos irodai elnököt és Schreiber Sámuel B. hitközségi alelnököt, kik megjelenésükkel tanubizonyosságot szolgáltatván a komoly érdeklődésről, mellyel zsidó kiválóságaink élén, hitfelekezetünk minden tagja egyesületünk működését és fejlődését kíséri. Elnök felolvastatja az évi zárszámadást, melynek során kiemeli, hogy egyesületünk az elmúlt esztendőben 12.600 esetben szolgáltatott ki teljesen díjtalanul kórházakban, klinikákon és magányógyintézetekben fekvő hittestvéreknek kifogástalan rituális ételmezt. 980 esetben jelentek meg az év folyamán egyesületünk orvossai betegen fekvő hittestvéreknél és több mint 2000 pengő értékű gyógyszer juttattunk ugyancsak egyesületünk költségére az arra rászoruló beteg szegény hittestvéreknek. A zárszámadást a jelenlevő közgyűlési tagok egyhangú lelkesedéssel tudomásul veszik. Kahan-Frankl Samu országos irodai elnök javaslatára a közgyűlés az egyesület előljáróságának, élén dr. Rakonitz Dezső elnöknek, önfeláldozó értékes és eredményes működéseért jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

PETŐFI-FORDÍTÁSOK HÉBERÜL. Katona Mór József lefordította Petőfinek néhány versét héberre. Igyekszik az eredeti ritmusát is visszaadni, ami gyakran sikerül is neki. A héber nyelvet kifogástalanul kezeli.

SIRKÖVEK

Művészi kivitelű, fedőlapos siremlékek

Legszebb kivitelben, legolcsóbb árban

BOROS ÉS KOHN

Cégtulajdonos: **BOROS JÓZSEF**

Budapest, Károly király-út 17. Tel. 41-4-92

HALÁSZ MANÓ VEZÉRIGAZGATÓ JUBILEUMA.
A zsidó közéletnek is ünnepe Halász Manó, a Magyar Általános Takarékpénztár vezérigazgatójának 50 éves működési jubileuma.

Kiváló egyéniségevel és a zsidó közéletben folytatott tevékenységével, puritán jellemével becsületet szerzett a zsidó névnek és széles körök nagyrabecsülését vívta ki. Pozitív zsidó, aki a zsidóság minden nemes törekvését támogatja áldozatkészséggel és állandó érdeklődéssel. A zsidó társadalom a jubileuma alkalmából tiszta szívből kívánja neki, hogy közhasznú tevékenységét sok-sok éven át friss egészségben folytathassa.

A PÉCSI IZR. HITKÖZSÉG TAVASZI KÖZGYÜLÉSE.
Április 19-én tartotta a pécsi izr. hitközség legnagyobb érdeklődés mellett rendes közgyűlését. Dr. Deutsch Zsigmond elnök megnyitójában különösen a szociális kérdésekről beszélt és komoly szolidaritásra szólította fel a híveket. Az 1935. évről szóló jelentés és zárszámadás bemutatásából kitént, hogy a hitközség és intézményei több mint 40.000 P-t áldoztak jótékony célra. Ugyancsak örömdetes jelenség a zsidó hitélet állandó fejlődése és elmélyülése. A jelentést és zárszámadást a közgyűlés egyhangúlag, hozzászólás nélkül elfogadta.

FELHIVÁS! A Pesti Izr. Nőegylet VI., Bókay-tér 4. alatt egy szülőotthont tart fenn, amelyben minden jelentkező szegény szülőnő díjtalan ápolásban és orvosi kezelésben részesül és ha annak szüksége mutatkozik, újszülöttje számára csecsemőkelengyét is kap a *baranyavári Ullmann Emilné* nevére elnevezett csecsemő-felruházási akciótól. Hogy ez az akció minél több szegény asszonyt részesíthesse a felruházás jótéteményében, azzal a bensőséges kérelemmel fordulnak az akció vezető hölgyei a jobbmódú anyákhoz: juttassanak fenti szülőotthonunkba minél nagyobb mennyiségben nélkülözhető csecsemőkelengyedarabokat.

MINDENÜTT KAPHATÓK A BUDAPESTI NEMZETKÖZI VÁSÁR UTAZÁSI IGAZOLVÁNYAI. A Budapesti Nemzetközi Vásár *külföldi utazási igazolványai*, amelyek 27 európai, ázsiai és afrikai állam vasuti, hajózási és légiforgalmi vonalain biztosítanak 25-től 50 százalékgig terjedő utazási kedvezményt, az összes nagyobb utazási irodákban, valamint a vásár th. képviselőinél és a m. kir. követségeknél, ill. konzulátusoknál kaphatók, darabonként 4 pengőért, vagy az ennek megfelelő valutáért. A *belföldi igazolvány* a magyar vasutakon 50 százalékos kedvezményre jogosít május 2-től 24-ig, ára 80 km. távolságig P 1.80, ezt meghaladó távolságnál P 2.80. A vásárirodánál (Budapest, Városliget) is beszerezhető.

Palesztinában a rend teljesen helyreállott!

A Galilea, Gerusalemme,
Palesztina, Marco Polo
szalongőzöseink

TRIESTBŐL

hetenként kétszer rendszeresen közlekednek.

Május 23-ig
50 százalék kedvezmény

Ré:zletes felvilágosítás és prospektus kapható

Lloyd Triestino

VII., Thököly-út 2. Budapest IV., Váci-utca 4

A HOMONNAI MIZRACHI EGYESÜLETBEN Grosz Menyhért, Neuwirth Mór, Baruch Citron és Weintraub Ignác szép eredménnyel vezetik a Poel Hadati-t, melyben az idősebb vallásos munkások foglalnak helyet. Herskovits Ábrahám chaluc tanítja a héber nyelvet. A Tóra, Avoda és Bné Akiba tagjai nagy lelkesedéssel végzik a Keren Kajemeth-tel kapcsolatos munkát. A csoport havonként tartja kultúrelőadásait. A 100 tagot számláló egyesület a kontingens szerint megállapított összeggel támogatja a Keren Hechaluc Hamizrachit és a „Keren Tóra Avoda” munkáját.

Leány és fiú

Tavaszi kabátok

ruhák és cipők 16 éves korig
nagy választékban

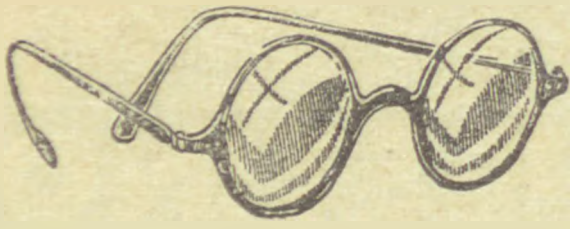
Székely Jenő üzleteiben
Peiófi Sándor-u. 9. és Váci-u. 7.

Zárda-utcai sirkőtelepem

felmondás miatt, ottani raktárkészletemet július végéig
mélyen leszállított áron árusítom

LÖWY J. BUDÁN

II., Fő-utca 79. Telefonszám 51-5-81
Telep II., Zárda-u. 3, Margit-krt sarok

Calderoni és Társa

látyszerészek, Budapest

V., Vörösmarty-tér 1.

Telefon: 81-1-48

Szemüvegek, orrcsipesz-
tetők, lorgnettek, szín-
házi látcsövek a leg-
jobb kivitelben.
Hallókészülékek.
Fényképezeti cikkek.

AZ ORTHODOX CHEVRA KADISA KÖZGYŰLÉSE.
Nagy érdeklődés mellett tartotta a budapesti orthodox Chevra Kadisa április 26-án tisztújító választását. A választás eredménye nagy többséggel az eddigi vezetőség győzelmét hozta. A választás eredménye: Elnök: dr. Friedmann Izidor, alelnök: Schlesinger Adolf. A választmány tagjai lettek: Frankl Adolf, óbudai Freudiger Ábrahám, óbudai Freudiger Lipót, Korein Dezső, Mayer Ignác, Mayer Miksa, Paschkusz Mór, Schönberger Fülöp, dr. Stern Simon stb.

HÁZASSÁG.

Dr. Schiller Vilmos, ny. áll. szemkórházi igazgató-főorvos és neje, leányát *Katót* Nagykanizsáról eljegyezte *Schlesinger Endre* fakeskedő Jánosházáról.

Blankenberg Gréte és *Ungár László*, Nagykanizsa, április hóban tartották esküvőjüket Nagykanizsán.

Waktor Lili Apc, *Reiner Viktor* Poroszló, jegyesek.

Schlanger Klári és *Rosenberg Izsák* házasságot kötöttek.

Tachauer Ernő és *Guttman Edith* e napokban, az Öntőház-utcai templomban házasságot kötöttek.

HALÁLOZÁS.

Özv. Schneider Ignácné 84 éves korban e napokban Kiskunhalason elhunyt. A Nagyasszony a Schneider Ignác Utódai cég alapítójának özvegye volt, aki korán jutott özvegyeségre, 11 gyermeket nevelt fel, akik a céget mai világhírű nivójára fejlesztették. Gyermekai, vejei és unokái az ő nyomdokain haladva vezetik a vállalatot, megalázkodó szerénységgel s istenhites kitartással öröklött jellemes odaadással tartják a munka és munkás zászlót kezükben, teremtetek egy egész városnak megélhetést, letörölve ezer és ezer család hátkódó könnyeit, segítve, támogatva elalélt vándort, fölkarolva minden nemes ügyet. Vejei közül különösen *Bleuer Mór* az, aki jótékonyságban túlszárnyalja mindannyiukat. Minden alkalmat megragad, hogy a Palesztinába kivándorló hittestvéreink útját egyengesse. Számtalan fiatal embert alkalmazott vállalatuknál, akik innen indultak el a hosszú útra. Az itteni Chevrának egy 40 holdas földbirtokot adományozott, azon nemes céllal, hogy azon a zsidó ifjúság a földművelést gyakorolhassa.

Weltmann Lipótné e napokban hosszú és súlyos betegség után 62 éves korában Novisadon csendesen elhunyt. A megboldogult igen vallásos életet élt és a novisadi szegényeket, valláskülönbség nélkül, támogatta. Temetése nagy részvét mellett ment végbe. Férjén kívül gyászolják gyermekei, köztük *Weltmann Márton* dr. tekintélyes ügyvéd és nagyszámú rokonság.

Mindent megtalál

nyolc házban levő raktárainkban
használt és új iroda-, lakás-, antik

BUTOR

vétel, eladás, csere, kölcsönzés

Áruházi
rendszer

Csillárok, műtárgyak. Perzsa-torontáli szőnyegek. Kombinál szoba-ülönlegességek

Universal

VII., Wesselényi-u 81
Telefon: 37-8 42. 35 8 69

HARTSTEIN LAJOS GYÁSZA. Az orthodox központi iroda nagynevű elnökét, *Hartstein Lajost*, nagy veszteség érte neje elhunytával. Nagy részvét mellett temették el a budapesti orthodox temetőből, Niszan havára való tekintettel, gyászbeszédnek nélkül. Pihenjen csendesen!

A BELVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR RÉSZ-
VÉNYTÁRSASÁG igazgatósága, felügyelőbizottsága,
választmánya és tisztviselői kara a nagy csapástól
megrendült lélekkel és mérhetetlen fájdalommal
jelenti a magyar közgazdasági élet, az intézet és a
maga szomorú gyászát, amely

Székely Ferenc

m. kir. udvari tanácsos, a *Ferenc József-rend*
csillaggal ékesített középkeresztjének tulajdonosa,
az intézet elnökének,

Abbaziában, 1936 április hó 11-én, 78 éves korában
bekövetkezett elhunytával érte.

Elvesztettük emelkedett szellemű, kivételes tudású
és jóságos szívű vezetőnket, emberi példaképünket.
Takarékpénztárunk az ő nagy tudásának és szervező-
képességének köszönheti fejlődését. Polgári erényeit
a királyi kegy elismerése koszorúzta, szívének melegét
intézete minden tagjának hálás szeretete viszonozta.

Szeleme és nemes lelke a földi enyészeten túl is
példánk lesz a jövőben.

Nagy halottunkat 1936 április 19-én temettük a
Belvárosi Takarékpénztár székházából.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz
szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű
kivitelben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay-uca 4/B

Telefon 23-8-43

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragómesterek
sirkőraktára

Budapest, VII., Károly király-út 3/c

Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 34-9-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

Veresegyház- Öreghegyi Gyermeküdülő

Orvosi vezető:
Dr. Winkler Pál
gyermekorvos

Felvétetnek fiuk és
leányok 1½ évestől
15 éves korig

Mérsékelt árak! * Kérjen prospektust! * Az üdülő
megtekinthető előzetes bejelentéssel május 15-től. Levél-
cím június 1-től: Szada, Pest m. Érdeklődés: Dr. Winkler
Pál orvos Budapest, Király-u. 112 T. 28-0-95 d u. 4-5-ig

Kundmachung

Wirkungsvolle **הרשות** in deutscher Sprache für
jede erdenkliche Gelegenheit wie zum Beispiel
Barmizvo, Chasene **חן ויו"ב** Gast- und Antritts-
reden verfertige von Fall zu Fall zu mässigem
Preise, unter Diskretion. Honorar von 5 Pengő auf-
wärts, 50 H. Porto rekommandiert im voraus erbeten.
Pschettl werden gegen extra Vergütung angefertigt.

Rabbiner Israel Braun
Budapest, VII., Szövetség-utca 43

Bekötési táblák

és tartalomjegyzék a Mult és Jövő 1935.
évfolyamához kapható a kiadóhivatalban:
Vilmos császár-út 34.

Ára 2.50 pengő

A legszebb ajándék

Patai József HERZL könyve

370 oldalas albumalakú mű, színes
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—

Díszkötésben „ 20.—

Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

Pro Palesztina kiadás

Jól és olcsón
öltözködhettek

ha ruháit

Grosz Lipót

c é g n é l k é s z i t t e t i

BUDAPEST

VI, Vilmos császár-ut 17
I, 14. * Telefon : 10-7-73

Pension Stern Abbazia

Modern, szigorúan rituális ház.
Folyó hideg- és melegviz, kilátás a
tengerre. Pensió 25 lírától kezdve.
Telefon 684. Kívánatra prospektus

REMÉNY

SZERKESZTI

DR MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST, VII., AJTÓSI DÜRER-SOR 9

FÉLÉVI DÍJ 3 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

SIÓFOKON

FRÄNKEL orthodox kóser penzió és éttermei
ezidei szezonra ismét megnyílt **Andrássy-út 4,**
Batthyány-utca sarok. Telefon 105.
Előzetes érdeklődés a budapesti étterem-
ben, **Károly király-út 3/a.** Tel. 37-2-57

Ami a szülőknek legjobban érdekl

**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

F Ü R T H

lakástakarító- és lélegztető vállalat
Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet
Telefon 24-4-55
Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN
SCHLEIFER
EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10
TELEFON: J. 435-28

Hajszálak végleges kiirtása villannyal.

Szépápolás. Szemölcsirtás. Quarz
Pollák Sarella kozmetikai intézete
Andrássy-út 32. I.

Cégem specialitásai: (házi kezelésre)

„Miracle” szőrtelenítő-
szer vagy „Miracle” sző-
kítőkenőcs

„Miracle” krém, szappan,
pouder, rouge, a kozme-
tika vívmánya

(Kérjen
prospektust.) Tanítvány kiképzés.

Olesón és jól vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

UJ

ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY-UTCA 49.

Osányi u. sarok. Szemben a Nagymező-utcával

DR GERŐ LÁSZLÓ:

PALESZTINA

földje, népe, történelme,
városai, gazdasági élete,
kulturája. Színes térképpel.
Ára 1 pengő 50 fillér

Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában

ABBÁZIÁBAN

legelsőrendű hotel-penzióban
megrendelt lakás 1 ágyas,
illetve 2 ágyas balkonos szoba

jutányosan átadó

Érdeklődés a Mult és Jövő kiadóhivatalában

Ilyen még nem volt!

DORSCHOWITZ
paplanüzem
BUDAPEST, VIII
PRÁTER-U. 53
Telefon 36-6-43

Műselyem brocat pehely-
paplan 190/130 --- P **43.-**

Műselyem brocat prima
vattapaplan --- P **24.-**

Dunnából pehelypaplan,
műselyem brocattal át-
alakítom **22 pengőért**

Kendi Antal

lakásberendező
ipar

Semmelweis utca 7

Külön javító és bőrfestő műhely

ÁTRAFÜREDEN

a közismert Ort. kóser
KLEIN PENZIÓ

modern új villában, folyóvízes
szobákkal, olcsó előszezon-
árakkal május elsején megnyílt.

Külön gyermeküdülő 6 éves
kortól kíséret nélkül Reichmann Mór kecs-
keméti tanító vezetése és szigorú
felügyelete mellett, napi 5-szöri étke-
zéssel napi 5 pengőért vállalom

Felvilágosítást és prospektust küld

ifj. Klein Sámuel Mátrafüreden